

אזרחות תשפ"ג

מותאם לנתיב הלמידה המתחדשת

תוכן העניינים

פרק 1	הכרזת העצמאות	עמ' 2-6
-------	---------------------	---------

מדינה יהודית ודמוקרטית – יש ללמוד לפחות 5 מתוך 6 נושאים

פרק 2	הרעיון הלאומי	עמ' 7-11
פרק 3	עמדות שונות לגבי אופייה הרצוי של מדינת ישראל	עמ' 12-16
פרק 4	המאפיינים היהודיים של מדינת ישראל	עמ' 17-20
פרק 5	מדינת ישראל והעם היהודי בתפוצות	עמ' 21
פרק 6	המיעוטים בישראל	עמ' 22-23
פרק 7	השסע הלאומי	עמ' 24-25

עקרונות דמוקרטיים – יש ללמוד לפחות 10 מתוך 13 נושאים

פרק 8	עקרון שלטון העם	עמ' 26-31
פרק 9	תפיסות דמוקרטיות ליברליות	עמ' 32-34
פרק 10	תרבות פוליטית דמוקרטית	עמ' 35-38
פרק 11	עקרון הכרעת הרוב	עמ' 39-40
פרק 12	זכויות וחובות האדם והאזרח	עמ' 41-47
פרק 13	זכויות חברתיות כלכליות	עמ' 48
פרק 14	זכויות קבוצתיות/תרבותיות	עמ' 49
פרק 15	גישות כלכליות-חברתיות	עמ' 50-51
פרק 16	גלובליזציה	עמ' 52
פרק 17	הגבלת השלטון	עמ' 53-55
פרק 18	שלטון החוק	עמ' 56-61
פרק 19	דמוקרטיה מתגוננת	עמ' 62
פרק 20	ביטחון ודמוקרטיה	עמ' 63

משטר בישראל – יש ללמוד לפחות 3 מתוך 4 נושאים

פרק 21	יסודות חוקתיים	עמ' 64-69
פרק 22	הרשות המחוקקת	עמ' 70-74
פרק 23	הרשות המבצעת	עמ' 75-78
פרק 24	הרשות השופטת	עמ' 79-83

אשכול בחירה:

פרק 25	העולם היהודי	עמ' 84-91
--------	--------------------	-----------

פרק 1- הכרזת העצמאות

תתי נושאים לפרק:

- ✓ 1.1 - הרקע ההיסטורי להקמת המדינה
- ✓ 1.2 - הכרזת עם תוכן ההכרזה
- ✓ 1.3 - חלק היסטורי – הצדקות להקמת המדינה
- ✓ 1.4 - חלק אופרטיבי מעשי
- ✓ 1.5 - חלק הצהרתי – אופי המדינה
- ✓ 1.6 - מאפייני מדינה יהודית ודמוקרטית הבאים לידי ביטוי בהכרזה
- ✓ 1.7 - ארבע פניות והתחייבות לגורמים שונים

1.1 – הרקע ההיסטורי להקמת המדינה - החלטה 181- תוכנית החלוקה:

- החלטת עצרת האו"ם בכ"ט בנובמבר 1947 (29.11.47).
- החלטה להקים בתוך החלק שנותר מן המנדט בארץ ישראל המערבית, מדינה יהודית ומדינה ערבית.
- בהחלטה נכתב שירושלים תהיה עיר בשליטה בינלאומית.
- על פי ההחלטה שתי המדינות יהיו דמוקרטיות, יקיימו בחירות וינסחו חוקה.
- ההנהגה היהודית קיבלה את התוכנית. ההנהגה הערבית דחתה אותה והערבים החלו בפעולות איבה (השלב הראשון של מלחמת העצמאות).

1.2 – הכרזת עם תוכן ההכרזה – הצגת הכרזת העצמאות:

- מסמך ההכרזה על מדינת ישראל שנחתם על ידי דוד בן גוריון וחברי מועצת העם (נציגי היישוב היהודי בארץ ישראל).
- הוכרזה בה' באייר תש"ח (14 במאי 1948), בתל אביב, בעיצומה של מלחמת העצמאות.
- כוללת שלושה חלקים: חלק היסטורי (לגיטימציה/הצדקות), חלק מעשי/ביצועי/אופרטיבי, חלק הצהרתי (אופי המדינה/עקרונות) ופנייה לגורמים שונים (חלק הצהרתי).

שלושה חלקים למגילה:

1.3. חלק ראשון - החלק ההיסטורי (פסקאות 1–9)

סקירה היסטורית של תולדות העם היהודי, הקשר של העם היהודי לארץ ישראל, ההצדקות להקמת מדינת ישראל:

• הצדקה להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל הנובעת מהזכות הטבעית והאוניברסלית של כל עם להגדרה עצמית, במיוחד עם שנמצא במצוקה (עם ישראל עבר את השואה).	א) הצדקה טבעית-אוניברסלית
--	----------------------------------

• הצדקות להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל הקשורות לאירועים היסטוריים: • בה קם העם היהודי, התעצב ויצר נכסי תרבות ובראשם <u>התנ"ך</u>. • במהלך <u>הגלות</u> העם המשיך בתקוה ובמאמץ לשוב לארץ ישראל. • נעשה מאמץ לשיבה לארץ בדורות האחרונים שהביא להקמת ישוב גדול ומבוסס. • <u>השואה</u> הוכיחה את ההכרח בפתרון בעיית האנטישמיות על ידי מדינה יהודית. • השתתפות <u>היישוב היהודי במלחמת העולם השנייה</u> הקנתה לו את הזכות להימנות על העמים באו"ם.	(ב) הצדקה היסטורית- <i>יש לזכור 3 דוגמאות)</i>
• הצדקה להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל הנובעת מהכרה בינלאומית בזכותו של העם היהודי למדינה בארץ ישראל. • החלטות רשמיות של מדינות וגופים בינלאומיים (דוגמאות: הצהרת בלפור \ כתב המנדט \ החלטת האו"ם על החלוקה - החלטה 181).	(ג) הצדקה משפטית בינלאומית-

הצהרת בלפור:

- מכתב ששלח שר החוץ הבריטי בלפור בשנת 1917 ללורד היהודי רוטשילד.
- מודיע על החלטת ממשלת בריטניה לקדם הקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל.

כתב המנדט:

- הסמכה לבריטניה על ידי חבר הלאומים בשנת 1922.
- להקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל (יישום הצהרת בלפור)
- המנדט (יחידת שליטה) ניתן על ארץ ישראל משני עברי הירדן.
- המנדט מדגיש את הצורך לשמור את הזכויות האזרחיות והדתיות של לא-יהודים בארץ ישראל.

1.4. חלק שני - החלק האופרטיבי-מעשי (פסקאות 10–12)

הצהרה על הקמת מדינת ישראל, מוסדות השלטון והסמכויות שלהם, מבנה המערכת הפוליטית, הבחירות, המשטר הדמוקרטי- כינון חוקה. חלק זה מאפשר להקים רשויות שלטון, ולנהל באופן מעשי את המדינה.

1.5. חלק שלישי - החלק ההצהרתי- אופי המדינה- יהודית ודמוקרטית (פסקה 13)

חלק זה עוסק בערכים ובעקרונות עליהם תתבסס המדינה: עלייה יהודית; הזכויות הטבעיות של בני האדם; ערכי החירות והשוויון: למשל, חופש דת ומצפון, שוויון זכויות לכל האזרחים; זכויות המיעוט שהמדינה מתכוונת לכבד, למשל שמירה על המקומות הקדושים לכל הדתות.

1.6 – מאפייני מדינה יהודית ודמוקרטית הבאים לידי ביטוי בהכרזה:

מדינת ישראל הוגדרה כמדינה יהודית ודמוקרטית. במגילת העצמאות אפשר למצוא יסודות יהודיים וגם יסודות דמוקרטיים.

מאפיינים יהודיים של המדינה הבאים לידי ביטוי בהכרזה: (יש לזכור 3 מאפיינים)	מאפיינים דמוקרטיים של המדינה הבאים לידי ביטוי בהכרזה: (יש לזכור 3 מאפיינים)
• בשם המדינה: מדינת ישראל (בהכרזה עליה כמדינה יהודית). • בפתיחת שעריה לכל יהודי. • בקריאה לעם היהודי להתלכד סביבה. • בקביעה כי המדינה תושתת על יסודות החרות, הצדק והשלום במורשתם של נביאי ישראל.	• הכרזה על הקמת מוסדות דמוקרטיים וקיום בחירות לכינון חוקה. • הבטחה לשוויון זכויות חברתי ומדיני לכל אזרחיה ללא הבדל דת, גזע ומין. • בהבטחה להיות נאמנים לעקרונותיה של מגילת האו"ם. • בקריאה לערבים תושבי המדינה שקמה להשתתף בבניין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה. • בהבטחה להעניק לערבים אזרחי ישראל נציגות מתאימה בכל מוסדות המדינה. • שמירה על המקומות הקדושים לכל הדתות. • פיתוח הארץ לטובת כל תושביה.

1.7 - ארבע פניות והתחייבות לגורמים שונים: (פסקאות 14–17)

פנייה לגורמים שונים: האו"ם, ערביי ישראל, מדינות ערב ויהודי התפוצות.

לאו"ם-	לשיתוף פעולה בהגשמת החלטת החלוקה/ להקמת אחדות כלכלית בארץ ישראל בכללותה/ לקבל את ישראל לתוך משפחת העמים.
לערבים תושבי מדינת ישראל שזה עתה קמה-	לשמור על השלום, לקחת חלק בהקמת המדינה, על יסוד אזרחות מלאה ושווה במדינה וייצוג מתאים בכל מוסדותיה.
למדינות השכנות-	מושטים יד לשלום ושכנות טובה, לשיתוף פעולה במאמץ לקדם את המזרח התיכון כולו.
לעם היהודי בתפוצות-	להתלכד סביב הישוב היהודי ולסייע במערכה הגדולה על הגשמת שאיפת הדורות לגאולת ישראל.

שאלות:

שאלה 1- שאלת חצי אירוע

ממשלת ישראל החליטה לפעול כדי למנוע את ההתייבשות של ים המלח, שהוא אתר טבע ותיירות ייחודי בעולם. אחת התוכניות שיזמה הממשלה להשגת יעד זה גובשה יחד עם מדינת ירדן, מפני שהגבול בינה לבין מדינת ישראל עובר לאורך ים המלח. לפי התוכנית, יועברו מים, באמצעות צינור, מים סוף לים המלח.

- ציין והצג את הפניה מתוך הכרזת העצמאות, שממשלת ישראל מממשת בפעולותיה בנוגע לים המלח. הסבר כיצד פנייה זו באה לביטוי בקטע.

שאלה 2 – שאלת חצי אירוע

ממשלת ישראל חתמה עם ירדן על הסכם לשיתוף פעולה אזרחי במאבק במשבר האקלים ובהתחממות העולמית. על פי ההסכם, ישראל תקים מתקן להתפלת מים ותייצא את המים המותפלים לירדן. בתמורה לכך ישראל תרכוש מירדן חשמל שיופק מאנרגיית השמש וייוצר במתקנים שיוקמו בירדן. ממשלת ישראל רואה בהסכם זה צעד חשוב לחיזוק היחסים בין שתי המדינות, שיתרום לכל תושבי מדינות האזור במאבק במשבר האקלים.

- ציין והצג את הפנייה מבין הפניות לגורמים שונים **בהכרזת העצמאות** המתממש בהסכם. הסבר כיצד פנייה זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 3 – שאלת חצי אירוע

קהילה יהודית באחת מארצות אירופה יזמה מבצע שבו הוטסו לארץ עשרות רופאי עיניים יהודים. הם התנדבו לבדוק את הראייה של אלפי קשישים וניצולי שואה, ולהעניק משקפיים במימונה של קהילה זו למי שצריך. הרופאים הסבירו כי מבצע זה הוא ביטוי למחויבותה של הקהילה היהודית בחוץ לארץ כלפי אזרחי ישראל, וכי בכך הם מממשים את הכתוב בהכרזת העצמאות.

- ציין והצג את הפנייה מבין הפניות לגורמים שונים **בהכרזת העצמאות** שמתממשת בקטע. הסבר כיצד מימוש פנייה זו בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 4 – שאלת חצי אירוע

בשנה האחרונה הובא לאישור הממשלה מינוי של אזרח ערבי לתפקיד ראש הרשות לפיתוח כלכלי של החברה הערבית בישראל. הרשות הזאת פועלת במסגרת המשרד הממשלתי לשוויון חברתי, והיא אחראית לקידום תוכניות פיתוח של היישובים הערביים ושילוב החברה הערבית בכלכלה בישראל. השרה העומדת בראש משרד ממשלתי זה ציינה כי מינוי זה תורם לצמצום הפערים בחברה בישראל.

- ציין והצג את הפנייה, מבין הפניות לגורמים שונים **בהכרזת העצמאות**, המתממשת במינוי של ראש הרשות לפיתוח כלכלי של החברה הערבית בישראל. הסבר כיצד פנייה זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 5 - שאלת חצי אירוע

ממשלת ישראל החליטה להקצות לרשויות הערביות בישראל מאות מיליוני שקלים במסגרת תכנית כלכלית חדשה. התקציבים יופנו לתכנון מוניציפאלי של אזרחי תעשייה, להרחבת אפשרויות התעסוקה ולעידוד יזמות עסקית בענף התיירות. כסף יוקצה גם לשיפור תשתיות התחבורה ולהוספת קווי תחבורה ציבורית ליישובים אלה. כל אלו במטרה להגדיל ולהרחיב את היקף הפעילות הכלכלית של כלל תושבי המדינה.

- ציין והצג את החלק **בהכרזת העצמאות** שתוכנו בא לידי ביטוי בהחלטת הממשלה. הסבר כיצד תוכנו של חלק זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 6 – שאלת חצי אירוע

בשנה האחרונה חתמה מדינת ישראל על הסכמי שלום עם כמה מדינות ערביות במזרח התיכון. אחת מהן היא סודן. הנציגים הישראליים שהיו מעורבים בתהליך חתימת ההסכם אמרו כי זהו צעד היסטורי חשוב עבור המזרח התיכון, והוסיפו כי מלבד תרומתו לקידום השלום, הוא יוביל גם למיזמים כלכליים משותפים למדינות באזור. עוד אמרו הנציגים, כי הם מקווים שמדינות ערביות נוספות יחתמו גם הן על הסכם שלום עם מדינת ישראל.

- ציין והצג את הפנייה, מבין הפניות לגורמים שונים **בהכרזת העצמאות**, המתממשת בדברי הנציגים הישראליים. הסבר כיצד פנייה זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 7 – שאלת ידע פשוטה

- הבא שתי דוגמאות ממגילת העצמאות המבטאות מחויבות לאופי היהודי של מדינת ישראל.

שאלה 8 - שאלת חצי אירוע

כבר כמעט עשרים שנה שמדינת ישראל תומכת במסעות של צעירים יהודים מהעולם לביקור בישראל, במסגרת פרויקטים שונים כמו תגלית. השנה ירד משמעותית מספר המשתתפים במסע ובעיקר מבין יהודי ארצות הברית. תומכי הפרויקט חוששים מהמגמה הזאת, כיוון שאחת מהמטרות במסע היא להשפיע לטובה על דעתם של הצעירים האלו כלפי המדינה. מאז ימי הקמתה, ישראל רואה בהם "שגרירי הסברה" בעולם ושואפת לקבל מהם תמיכה פוליטית ואף מעשית.

- ציין והצג את הפניה מתוך הכרזת העצמאות שבאה לידי ביטוי במטרות הפרויקט. הסבר כיצד פניה זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 9 – שאלת חצי אירוע

שגרירים שמשרד החוץ ממנה מייצגים את מדינת ישראל במדינות שונות בעולם. בשנה האחרונה החליט משרד החוץ למנות ערבי-ישראלי לתפקיד שגריר ישראל באחת ממדינות אירופה. דובר משרד החוץ אמר כי המינוי של ערבי אזרחי ישראל לתפקיד שגריר ישראל מסמל את השתלבותם של אזרחי ישראל הערבים בתפקידים שונים במוסדות השלטון של מדינת ישראל.

- ציין והצג את הפנייה בהכרזת העצמאות הבאה לידי ביטוי בדבריו של דובר משרד החוץ. הסבר כיצד פנייה זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 10 - שאלת חצי אירוע

ממשלת ישראל החליטה להקצות לרשויות הערביות בישראל מאות מיליוני שקלים במסגרת תכנית כלכלית חדשה. התקציבים יופנו לתכנון מוניציפאלי של אזורי תעשייה, להרחבת אפשרויות התעסוקה ולעידוד יזמות עסקית בענף התיירות. כסף יוקצה גם לשיפור תשתיות התחבורה ולהוספת קווי תחבורה ציבורית ליישובים אלה. כל אלו במטרה להגדיל ולהרחיב את היקף הפעילות הכלכלית של כלל תושבי המדינה.

- ציין והצג את החלק בהכרזת העצמאות שתוכנו בא לידי ביטוי בהחלטת הממשלה. הסבר כיצד תוכנו של חלק זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 11 – שאלת חצי אירוע

בהצבעה שנערכה באו"ם, הוכרה פלסטין כמדינה משקיפה באו"ם. בעקבות כך, נערך דיון בנוגע לריבונות של מדינת פלסטין ובדיון זה עלתה אפשרות כי פלסטין תוכר כמדינה, אולם היא תהיה מפורזת (ללא צבא). מדינת ישראל תהיה מחויבת בהסכם שלום עתידי עם הפלסטינאים להיות בת-חסות שלה ולהגן על בטחונה של מדינת פלסטין. אחד מהמשתתפים בדיון הבהיר כי רעיון זה אינו רלוונטי כיוון שלא מתקיימים כל התנאים לקיומה של מדינה ריבונית מאחר ופלסטין העתידית לא תוכל לקבל החלטות בנושא ביטחון.

- ציין והצג מהו התנאי לקיומה של מדינה ריבונית שאינו יתממש אם תקום מדינת פלסטין מפורזת, כמו שהוצא בדיון. הסבר כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.

מדינה יהודית ודמוקרטית – יש ללמוד 5 מתוך 6 נושאים

פרק 2- הרעיון הלאומי

תתי נושאים לפרק:

- ✓ 2.1 - התנאים ההכרחיים לקיומה של מדינה
- ✓ 2.2 - לאומיות ומדינת לאום: קבוצה אתנית, לאום
- ✓ 2.3 - סוגי לאומיות – לאומיות אתנית-תרבותית, לאומיות אזרחית
- ✓ 2.4 - משמעויות של מדינת הלאום – יובהר הרצף: מדינת לאום אתנית-תרבותית, מדינה דו-לאומית, מדינה רב-לאומית, מדינת כלל אזרחיה
- ✓ 2.5 - ההצדקות למדינת הלאום

2.1 – התנאים ההכרחיים לקיומה של מדינה

מדינה (תנאים למדינה) (אוכלוסייה, שלטון, שטח, ריבונות, הכרה בינלאומית):

- ארגון חברתי הכולל שלטון. גוף השולט באמצעות מוסדותיו וחוקיו.
- על אוכלוסייה. האנשים החיים בשטח המדינה והנתונים לשלטונה. האוכלוסייה מורכבת מציבור **אזרחים** וממיעוט תושבים **שאינם אזרחים**.
- היושבת ב**שטח** מוגדר (טריטוריה). בעלת גבולות מוגדרים ומוסכמים הכוללים **יבשה, מים ואוויר**, עליה מוחל שלטון המדינה.
- בעלת ריבונות (עצמאות) פנימית וחיצונית (חוסר כפיפות לגורמים חיצוניים).
- הכרה בינלאומית. קבלה של המדינה על ידי מדינות אחרות המכירות בריבונותה וכן קבלת המדינה כחברה באו"ם.

2.2 - קבוצה אתנית ולאום:

קבוצה אתנית	• קבוצה שלה יסודות משותפים אתניים-תרבותיים (מוצא, שפה, תרבות, פולקלור, מסורת, היסטוריה ולעיתים גם דת). • קבוצה זו <u>אינה</u> בהכרח בעלת דרישות להגדרה עצמית (ריבונות).
לאום (קבוצת לאום)	• קבוצה שלה יסודות משותפים (אתניים תרבותיים וגם) או יסודות פוליטיים). • לקבוצה זו מדינה ריבונית או אוטונומיה בתוך מדינה ריבונית, או שהיא שואפת לאחד משני אלו.

2.3 - סוגי לאומיות:

לאומיות אתנית-תרבותית	• השאיפה המשותפת לבני לאום לשלטון עצמי במסגרת של מדינה ריבונית. • מבוססת על יסודות אתניים-תרבותיים: מוצא, שפה, תרבות, פולקלור, מסורת היסטוריה ולעיתים גם דת.
לאומיות אזרחית	• השאיפה המשותפת לבני לאום לשלטון עצמי במסגרת של מדינה ריבונית. • מבוססת על יסודות פוליטיים: שותפות במסגרת פוליטית, אידיאולוגיה, קידום יחד ערכים ונורמות משותפים.

2.4 – משמעויות של מדינות הלאום

• מדינה המזוהה ברמה הקולקטיבית עם <u>לאום אתני-תרבותי אחד</u> ומבטאת את זכותו להגדרה עצמית לאומית. • חלק מהסמלים, המועדים, החוקים ומוסדות המדינה נותנים ביטוי ליסודות האתניים התרבותיים (מוצא, שפה, תרבות, היסטוריה, דת) של קבוצת הרוב הלאומי. • קיימים גם יסודות פוליטיים-תרבותיים-ערכיים משותפים לכלל אזרחי המדינה (רצון משותף לחיות באותה מדינה ולקדם יחד ערכים ונורמות משותפים).	מדינת לאום (אתנית-תרבותית)
• מדינה המזוהה ברמה הקולקטיבית עם <u>שני לאומים אתניים שונים</u> ומבטאת את זכותם להגדרה עצמית לאומית. • חלק מהסמלים, המועדים, החוקים ומוסדות המדינה מבטאים את היסודות האתניים התרבותיים של הלאומים הדומיננטיים במדינה. • קיימים גם יסודות פוליטיים-תרבותיים-ערכיים משותפים לכלל אזרחי המדינה (רצון משותף לחיות באותה מדינה ולקדם יחד ערכים ונורמות משותפים) המגבשים את שני הלאומים.	מדינה דו-לאומית
• מדינה המזוהה ברמה הקולקטיבית עם <u>מספר לאומים אתניים</u> דומיננטיים במדינה. • הסמלים, המועדים, החוקים ומוסדות המדינה נותנים ביטוי ליסודות האתניים והתרבותיים של הלאומים הדומיננטיים במדינה. • קיימים גם יסודות פוליטיים-תרבותיים-ערכיים משותפים לכלל אזרחי המדינה (רצון משותף לחיות באותה מדינה ולקדם יחד ערכים ונורמות משותפים) המגבשים את כלל הלאומים.	מדינה רב-לאומית
• מדינה שמגדירה את השייכות הלאומית על בסיס האזרחות בלבד. • הסמלים, המועדים, החוקים ומוסדות המדינה מבטאים יסודות המשותפים לכל האזרחים במדינה. • היסודות הפוליטיים משקפים ערכים משותפים לכלל אזרחי המדינה.	מדינת לאום פוליטית (כלל אזרחיה)

2.5 – ההצדקות למדינת הלאום

• לעמים יש זכות טבעית לממש את זהותם הלאומית במדינת לאום. • צידוק זה איננו ממוקד בזכויות הפרט, אלא עוסק בזכויות של קבוצות קולקטיביות לאומיות של עמים. • (בישראל: העם היהודי, כאומה בעלת מורשת מובחנת ועשירה, זכאי למדינת לאום למימוש תרבותו)	ההצדקה מן הזכות להגדרה עצמית (הצדקה קולקטיבית)
• הכרעת הרוב היא עקרון יסוד בדמוקרטיה. • כאשר רוב האזרחים רוצים בכך מתחייב מעקרון הכרעת הרוב לעצב את המדינה כמדינת לאום. • (בישראל: רוב הציבור בישראל תומך בהגדרתה כמדינה יהודית ודמוקרטית ולכן על פי העקרון של הכרעת הרוב עליה להיות כזו).	ההצדקה על פי עקרון הכרעת הרוב

• לבני אדם יש זכות לחיים ולביטחון ובמקרים של רדיפות ואיום מדינת לאום מהווה מסגרת מיטבית למניעתן. • העם היהודי מאוים במיוחד על ידי אנטישמיות, שגם כיום לא נעלמה מן העולם ולכן מדינת ישראל דואגת יותר מכל מדינה אחרת למימוש זכותם של יהודים לחיים וביטחון.	ההצדקה במקרה היהודי על פי הזכות לביטחון ומניעת רדיפות
• לבני אדם יש זכות לתנאים שיאפשרו להם לפתח את תרבותם בצורה מיטבית. • מדינת לאום היא הכלי המיטבי לפיתוח תרבותי מלא של אומה, ולכן יש לשאוף להעניק לכל תרבות לפחות מדינה אחת. • ההצדקה תלויה בשמירת זכויות הפרט של כלל האזרחים וכן בהכרה בזכות של קבוצות אחרות לביטוי לאומי. • (יישום לישראל: מדינת הלאום היהודית היא המקום היחיד בו המרחב הציבורי מונחה על ידי התרבות היהודית: שפה, ימי שבתון, סמלים, רוב יהודי).	ההצדקה הליברלית על פי הזכות לתרבות
• מדינת לאום אתנית תרבותית היא בסיס לסולידריות חזקה בין רוב האזרחים בגלל הקשר הלאומי ביניהם ושותפות גורל היסטורית. • סולידריות זו מחזקת את יציבות המדינה (מונעת מלחמות אזרחים) ומחזקת דאגה לרווחה (שיכולה להועיל גם לקבוצות המיעוט במדינה) • (בישראל: הסכמתם של רוב אזרחי ישראל על הגדרתה כמדינה יהודית מחזקת את הסולידריות בין כלל אזרחי המדינה)	ההצדקה על פי חשיבות הסולידריות

שאלות:

שאלה 1 – שאלת ידע פשוטה

הסבר מאפיין אחד דומה ומאפיין אחד שונה בין לאומיות אתנית-תרבותית ללאומיות אזרחית

שאלה 2 – שאלת חצי אירוע

צפון אירלנד היא חלק מבריטניה. בערך מחצית מתושבי צפון אירלנד הם ממוצא אירי ומשתייכים לדת הנוצרית הקתולית. המחצית השנייה היא ממוצא אנגלי ומשתייכת לדת הנוצרית הפרוטסטנטית. רוב התושבים ממוצא אירי תומכים במאבק לעצמאות של צפון אירלנד והתנתקות מבריטניה, אך רוב התושבים ממוצא אנגלי תומכים בהמשך האיחוד עם בריטניה.

- ציין והצג את **סוג הלאומיות** שעליו מתבסס המאבק בצפון אירלנד. הסבר כיצד סוג לאומיות זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 3 – שאלת חצי אירוע

מתחת לקרקעית הים, סמוך לאחד מחופי ישראל, התגלה מאגר גדול של גז טבעי. חברה אירופאית החלה בהכנות לקידוח גז במקום. בתגובה הודיע משרד התשתיות הישראלי, שמאחר והמאגר נמצא בתוך תחומי ישראל, הזכות לקדוח במקום ולהפיק גז מהמאגר תינתן לחברה ישראלית ולא לחברה מחו"ל.

- ציין והצג **תנאי אחד לקיום מדינה ריבונית** שבא לידי ביטוי בהודעה של משרד התשתיות. הסבר כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 4 – שאלת חצי אירוע

בחצי האי גיברלטר הסמוך לספרד חיים כשלושים אלף תושבים. יש להם פרלמנט וממשלה משלהם, אך בריטניה אחראית להגנה על חצי האי, והיא מנהלת את מדיניות החוץ שלו.
- ציין והצג **תנאי אחד לקיום מדינה** שלא מתקיים בגיברלטר. הסבר כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 5 - שאלת חצי אירוע

בעשור האחרון התנהל מאבק בסרביה בין הרוב הסרבי ששולט במדינה, שהוא נוצרי ודובר סרבית, לבין תושבי חבל קוסובו, שמרביתם מוסלמים דוברי השפה האלבנית. תושבי קוסובו הכריזו על הקמת מדינה עצמאית כדי לממש את הלאומיות שלהם. שלטונות סרביה הודיעו שהם מתנגדים להקמת המדינה בקוסובו בטענה שמעשה זה יערער את היציבות באזור. לכן הם מציעים לתושבי קוסובו להסתפק באוטונומיה, שתאפשר להם לנהל את ענייני החבל באופן עצמאי.
- ציין והצג את **סוג הלאומיות** שבא לידי ביטוי בהקמת המדינה בחבל קוסובו. הסבר את תשובתך על-פי הקטע.

שאלה 6 - שאלת חצי אירוע

כל אדם המבקש להפוך לאזרח במדינה מסוימת נדרש לעמוד בכמה תנאים: עליו לשלוט בשפה הרשמית המשותפת לכל הקבוצות במדינה, וכן לקבל על עצמו מחויבות לערכים הדמוקרטיים המקובלים במדינה.
- ציין והצג את **סוג הלאומיות** שעליה מבוססת האזרחות במדינה זו. הסבר כיצד סוג הלאומיות הזה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 7 - שאלת חצי אירוע

ועדת השרים לענייני חקיקה דנה בהצעת חוק להרחיב את השימוש בלוח השנה העברי בתעודות רשמיות מטעם המדינה: על פי ההצעה יצוין גם תאריך הלידה העברי בכל רישיון נהיגה אשר יוציא משרד התחבורה. בדרך זו יוזם ההצעה מבקש להוביל לחיזוק הזהות היהודית בישראל.
- ציין והצג את **סוג הלאומיות** שאותו מבקש לחזק יוזם ההצעה. הסבר כיצד סוג הלאומיות הזה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 8 - שאלת חצי אירוע

הספרייה הלאומית של ישראל היא גוף ציבורי שתפקידו מוגדרים בחוק. התפקיד המרכזי של הספרייה הוא איסוף ושימור של מסמכים הקשורים למורשת העם היהודי ולמנהגיו לאורך הדורות. הדבר נועד בעיקר לחיזוק הקשר בין העם היהודי למדינת ישראל. כך, למשל, רכשה הספרייה בכספי המדינה כתבי יד יהודיים עתיקים שהתגלו באפגניסטן, ובהם כתבי יד של רבנים ומסמכים החושפים לראשונה אורח חיים של היהודים באפגניסטן בתקופות קודמות.
- ציין והצג את **סוג הלאומיות** שבא לידי ביטוי בתפקידה המרכזי של הספרייה הלאומית. הסבר כיצד סוג זה של לאומיות בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 9 - שאלת חצי אירוע

בקנדה הוחלט להחליף את דגל המדינה לדגל שיבטא את הריבונות של המדינה ואת האופי המיוחד שלה. בטקס שהונף בו הדגל החדש לראשונה בבית הנבחרים הקנדי, דיבר יושב ראש בית הנבחרים על המשמעות הסמלית של הדגל. לדבריו, הדגל החדש מסמל את הזהות המשותפת של כל אזרחי קנדה, משום שהוא מייצג את כל אזרחי המדינה, ללא הבדל מוצא, שפה או אמונה.
- ציין והצג את **סוג הלאומיות** שבא לידי ביטוי בדברי היו"ר. הסבר כיצד סוג זה של לאומיות בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 10 – שאלת חצי אירוע

עם התארכות תוחלת החיים וצמצום הילודה, נוצרה באוסטרליה בעיה של הזדקנות האוכלוסייה. על מנת להתגבר על כך מפעילה הממשלה האוסטרלית תכנית הגירה ליברלית מאד. רוב אישורי ההגירה ניתנים על בסיס כישורים מקצועיים והשכלה.

-- ציין והצג איזה סוג מדינה היא אוסטרליה. הסבר כיצד סוג המדינה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 11 - שאלת חצי אירוע

מטוסים של חיל האוויר הרוסי חדרו למרחב האווירי של טורקיה, ומטוסי קרב של חיל האוויר הטורקי הוזנקו לעברם והבריחו אותם. השגריר הרוסי בטורקיה זומן לשיחת נזיפה, ונאמר לו כי חדירת המטוסים של רוסיה היא צעד מאיים הפוגע פגיעה מהותית בניהול ענייניה של טורקיה.

- ציין והצג תנאי לקיום מדינה שבשל פגיעה בו נקרא השגריר הרוסי לשיחת נזיפה. הסבר כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 12 – שאלת חצי אירוע

בחוק האזרחות של מדינה מסוימת נקבע שהאזרחות תישלל מאזרח שעזב את המדינה לתקופה מסוימת, אך הוא יוכל לקבל אותה בחזרה בתנאי שיעבור בהצלחה מבחן בשפת המדינה, בהיסטוריה שלה ובתרבותה. אדם שניגש לבחינה ונכשל בה טען, שהבחינה לא הוגנת, כי מה שחשוב הוא שהוא מזדהה עם הערכים הדמוקרטיים של המדינה, ופחות חשובה בקיאותו בתרבותה, שפתה או דתה.

- ציין והצג את סוג הלאומיות שבא לידי ביטוי בחוק האזרחות של המדינה. הסבר כיצד סוג זה של לאומיות בא לידי ביטוי בחוק האזרחות של המדינה.

שאלה 13 – שאלת חצי אירוע

בשבדיה, שהרוב המוחלט של אוכלוסייתה הם בני הלאום השבדי, אושר לאחרונה "חוק השפה", אשר קובע כי השפה השבדית תהיה השפה הרשמית במדינה. חקיקת החוק הייתה מהלך סמלי במהותו, שכן השבדית הייתה השפה הנהוגה ברוב המדינה ובכל המוסדות הרשמיים. למרות זאת, תומכי החוק ציינו כי עצם חקיקתו מדגישה את הקשר של העם השבדי לשפתו, שהיא שפה עתיקה הכרוכה בהיסטוריה של העם השבדי.

- ציין והצג את סוג הלאומיות שבאה לידי ביטוי בחקיקת "חוק השפה" בשבדיה. הסבר כיצד סוג לאומיות זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 14 – שאלת חצי אירוע

יושב ראש איגוד שופטי הכדורגל בישראל פרסם הנחיה הקובעת כי אסור לשחקנים לעלות למגרש כשהם חובשים כיפה. לטענת איגוד השופטים, ההנחיות של ההתאחדות העולמית לכדורגל אוסרות על שחקנים לעלות לכר הדשא בכיסוי ראש, בכיפה, בבורקה או בכאפייה. עוד אמר יושב ראש איגוד השופטים כי שחקן שיפר את ההנחיה, יועמד בפני בית דין של ההתאחדות לכדורגל.

בתגובה להחלטת יושב ראש איגוד השופטים, הודיעו שחקנים חובשי כיפה כי לא יצייתו להנחיה. לטענתם, חבישת כיפה מסמלת קשר למורשת ולתרבות היהודית זה דורות רבים, לכן בדעתם להמשיך לחבוש אותה.

- ציין והצג את סוג הלאומיות שבא לידי ביטוי בתגובת שחקני הכדורגל. הסבר כיצד סוג לאומיות זה בא לידי ביטוי בקטע.

פרק 3 - עמדות שונות לגבי אופייה הרצוי של מדינת ישראל

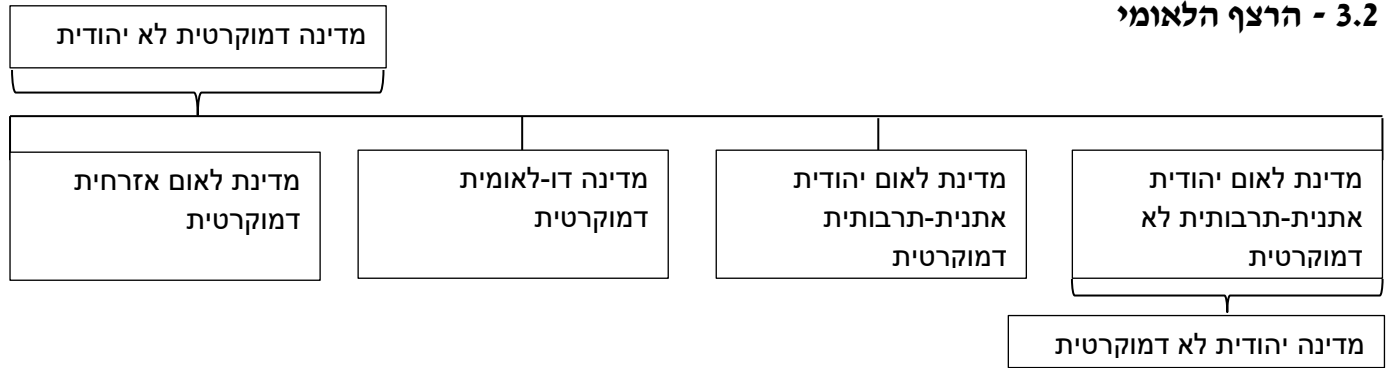
תתי נושאים לפרק:

- ✓ 3.1 – העמדות ("חלומות") בנושא זהותה הדתית הרצויה של המדינה
- ✓ 3.2 – העמדות ("חלומות") בנושא זהותה הלאומית הרצויה של המדינה
- ✓ 3.3 – העמדות ("חלומות") בנושא זהותה האזרחית הרצויה של המדינה

3.1 - הרצף הדתי

מדינת חילונית שיש בה הפרדה מלאה בין הדת למדינה	מדינה מסורתית (מורשתית)-תרבותית	מדינה המשלבת חקיקה דתית-הלכתית בהיקף חלקי:	מדינת הלכה
1. מדינה חילונית שיש בה הפרדה מלאה בין הדת למדינה: - מקור הסמכות במדינה הוא <u>ציבור האזרחים</u> . - המדינה יהודית מבחינה לאומית, אך יש <u>להפריד לחלוטין</u> בין הדת והמורשת היהודית לבין המדינה והמוסדות הפוליטיים, למעט סמלים. - אין זה מתפקידה של המדינה לחוקק חוקים בעלי אופי דתי, להעניק שירותים דתיים או להתערב בענייני דת, אך עליה לאפשר קיום פולחן דתי פרטי.	2. מדינה מסורתית (מורשתית)-תרבותית: - מקור הסמכות במדינה הוא <u>ציבור האזרחים</u> . - מדינת ישראל, כמדינת העם היהודי, צריכה לתת ביטוי בחקיקה ובמרחב הציבורי למורשת היהודית במובן התרבותי והלאומי מתוך <u>זיקה למורשת ולמסורת</u> אך ללא מחויבות להלכה.	3. מדינה המשלבת חקיקה דתית-הלכתית בהיקף חלקי: - מקור הסמכות במדינה הוא <u>ציבור האזרחים</u> . - למדינה ערך דתי, לכן עליה לשאוף לשלב מרכיבים הלכתיים בחקיקה ובמרחב הציבורי משיקולים דתיים. - בין שני היסודות, הדתי והדמוקרטי, עשוי להיווצר מתח, ולכן יש לחתור לפתרונות שונים ביניהם. - יהדותה של המדינה תתבטא בחיזוק/שימור האופי היהודי הדתי/הלכתי בעיקר במרחב הציבורי ובתחום המעמד האישי (שבת, כשרות, נישואין, גיור) ובשילוב המשפט העברי בחקיקה ובפסיקה.	4. מדינת הלכה: - מקור הסמכות במדינה הוא <u>ההלכה היהודית</u> , ולא <u>ציבור האזרחים</u> , בשונה מדמוקרטיה. חוקי המדינה ייקבעו על פי דיני התורה בכל תחומי החיים. - בקרב המחזיקים בעמדה זו, ישנן תפיסות שונות באשר למידת האכיפה הרצויה בפועל מצד המדינה בביתו הפרטי של האזרח. - המדינה לא תהיה דמוקרטית. יחד עם זאת, יתקיימו בה מאפיינים דתיים (הלכתיים) העולים בקנה אחד עם מאפיינים דמוקרטיים.

3.2 - הרצף הלאומי

1. מדינת לאום יהודית אתנית – תרבותית לא דמוקרטית:	- ישראל מזוהה ברמה הקולקטיבית עם <u>לאום אתני-תרבותי יהודי</u> ומבטאת את זכותו להגדרה עצמית לאומית. - במדיניות ההגירה יש העדפה ללאום היהודי. - הסמלים, המועדים הרשמיים, החוקים ומוסדות המדינה נותנים ביטוי ליסודות האתניים-תרבותיים היהודיים (מוצא, שפה, תרבות, היסטוריה, מורשת ודת). - מדינת ישראל אינה מחויבת בהכרח לשוויון זכויות מלא בין כל אזרחיה ללא הבדלי השתייכות לאומית. - בכל התנגשות או מתח בין היסוד היהודי ליסוד הדמוקרטי, הראשון בהכרח יגבר. - גרסתה הקיצונית של עמדה זו מבקשת לשלול את אזרחותם של אזרחי ישראל הערבים ולכונן מדינה ליהודים בלבד.
2. מדינת לאום יהודית אתנית – תרבותית דמוקרטית:	- ישראל היא מדינתו של העם היהודי בארץ ובתפוצות. - המדינה מזוהה ברמה הקולקטיבית עם <u>לאום אתני-תרבותי יהודי</u> ומבטאת את זכותו להגדרה עצמית לאומית. - זכותו של כל יהודי לעלות למדינת ישראל. - עברית היא שפתה הרשמית המרכזית של המדינה. - מורשת ישראל היא מרכיב מרכזי בתרבותה של המדינה. - חלק מהסמלים, המועדים הרשמיים, החוקים ומוסדות המדינה נותנים ביטוי ליסודות <u>האתניים-תרבותיים היהודיים</u> (מוצא, שפה, תרבות, היסטוריה, מורשת ודת). - יש הבחנה ברורה בין זהותה הלאומית של המדינה לבין מישור זכויות הפרט של האזרחים: לצד הגדרתה העצמית הלאומית היהודית, מדינת ישראל מחויבת לשוויון מלא בין כל אזרחיה ללא הבדלי השתייכות לאומית, אתנית או דתית. - הריבונות על המדינה מסורה לכל אזרחיה באמצעות הבחירות לכנסת ושאר זכויות האזרח. - אין חפיפה מלאה בין לאומיות לאזרחות. - במדינה יהיו גם יסודות אזרחיים משותפים לכלל אזרחי המדינה. - יש הכרה גם בזכויות קבוצתיות מסוימות לקבוצות האתניות השונות.
3. מדינה דו-לאומית דמוקרטית:	- מדינה המזוהה ברמה הקולקטיבית עם <u>הלאום היהודי והלאום הערבי</u> במידה שווה. - יש לשנות את דגל המדינה, סמליה, המנונה ומרכיבים זהותיים נוספים כך שיתנו ביטוי מקביל ובעל משקל שווה גם לזהות ערבית. - יש לבטל את ההכרה במוסדות הציוניים על ידי המדינה (הסוכנות היהודית, קק"ל). - מדיניות ההגירה לישראל צריכה להתייחס בשוויוניות להגירת ערבים ויהודים כאחד. - קיימת גרסה של גישה זו ולפיה על המדינה להיות מזוהה עם כל קבוצה לאומית שתתקיים בקרבה – "מדינת כל לאומיה" או מדינה רב-תרבותית במישור הלאומי.

	- אין חפיפה מלאה בין לאומיות לאזרחות. - במדינה יהיו גם יסודות אזרחיים משותפים לכלל אזרחי המדינה.
4. מדינת לאום אזרחית דמוקרטית:	- עמדה התומכת בביטול זהותה היהודית של המדינה ומבקשת למנוע זיקה של המדינה לקבוצה לאומית אתנית תרבותית כלשהי. - המדינה תגדיר את זהותה הלאומית על בסיס האזרחות הישראלית בלבד. - תהיה חפיפה מלאה בין לאומיות לאזרחות והיסודות המשותפים לכלל אזרחי המדינה יהיו אזרחיים בלבד. - הסמלים, המועדים, החוקים ומוסדות המדינה יבטאו רק יסודות המשותפים לכלל האזרחים במדינה. - מדיניות ההגירה לא תיתן עדיפות לבני קבוצה לאומית כלשהי ויבוטל חוק השבות.

3.3 - הרצף האזרחי

ליברלית-אינדיבידואלית	- תפקיד המדינה לאפשר לכל אזרח כיחיד מימוש מרבי של רצונותיו וזכויותיו ללא התייחסות להשתייכותו התרבותית הקבוצתית. - המדינה תהיה ניטראלית, עיוורת לשיוך הקבוצתי של אזרחיה ותימנע מלקדם גישה ערכית או תרבותית של קבוצה מסוימת. - המדינה תגן על זכויותיהם של אזרחים לדבוק בכוחות עצמם בתרבויותיהם ובדתותיהם הקבוצתיות, אך תימנע מסיוע והכרה מיוחדים לתרבות כלשהי.
רב-תרבותית	- המדינה תכיר בהשתייכויות הלאומיות האתניות-תרבותיות של אזרחיה. - המדינה תראה עצמה מחויבת לקידום כלל הקבוצות התרבותיות בתוכה באופן שוויוני. - המדינה תעניק זכויות קבוצתיות ותתמוך בתרבויות השונות המתקיימות בה במרחב המדינתי ולא רק במרחבים הקהילתיים.
רפובליקנית-אזרחית	- המדינה תשאף ליצור אומה אזרחית משותפת אחת ולכן תפקידה לא יתמצה במימוש זכויות הפרט בלבד. - המדינה תקבע בשיתוף אזרחיה בתהליך דמוקרטי את "הטוב המשותף" שיבוא לידי ביטוי במרחב הציבורי, ותטפח ערכים של סולידריות אזרחית, השתתפות, מעורבות ואחריות פוליטית. - המדינה לא תכיר בזכויות קבוצתיות.
רפובליקנית-אתנית-תרבותית	- המדינה תקדם את תפיסת הטוב המשותף של הלאום היהודי, שהוא הרוב הדומיננטי. - המדינה תכיר בהשתייכויות הלאומיות האתניות-תרבותיות של אזרחיה ותהיה מחויבת למימוש זכויות הפרט שלהם. - כמו כן, לא תנסה לבולל את קבוצות המיעוטים הלאומיים בתרבות הרוב ולא תמנע מהם לטפח את תרבויותיהם במרחבים הקהילתיים. - לגבי מימוש זכויות קבוצתיות-תרבותיות, יתכן ויכוח לגבי טיבן של הזכויות והיקף מימושן.

שאלות:

1. שאלת ידע פשוטה:

- הצג שני מאפיינים של העמדה (החלום) מדינת ישראל כ"מדינה מסורתית (מורשתית)-תרבותית".

2. שאלת חצי אירוע:

בעיר מסוימת בישראל החליט ראש העיר לערוך בליל שבת מסיבת רחוב גדולה בטיילת שבמרכז העיר. העירייה קראה לבעלי הדוכנים שבטיילת לפתוח את עסקיהם בשבת כדי לעודד את התיירות, והתושבים הוזמנו לבוא ולחגוג באירוע. קבוצה של תושבים פרסמה בפייסבוק רשומה (פוסט) ובה הם תמכו בהחלטת ראש העיר. לטענתם, מדינת ישראל היא מדינה דמוקרטית ולכן עליה לאפשר לכל אדם לממש את חירותו ללא מגבלה של חקיקה או פסיקה דתית.

- ציין והצג את אחת העמדות ("החלומות") בנוגע לזהות הדתית-תרבותית הרצויה של מדינת ישראל, שבאה לידי ביטוי ברשומה (בפוסט) שפרסמו התושבים בפייסבוק.

3. שאלת חצי אירוע:

הרכבת הקלה הפועלת בירושלים היא אמצעי תחבורה המשמש בכל יום אלפי נוסעים ובהם נוסעים דוברי ערבית. ברכבת מופעלת מערכת כריזה בשפה העברית ובשפה הערבית ובאמצעותה מכריזים את שם התחנה והודעות שונו, כמו כן השילוט גם הוא בעברית ובערבית.

אחד הנוסעים כתב מכתב למערכת עיתון בעיר. במכתבו הוא הביע את שביעות רצונו מן העובדה שבירושלים יש מערכת כריזה ברכבת בשפה העברית וגם בשפה הערבית, ובכך מתממש הן ערך השוויון כלפי כלל התושבים והן מעמדה המיוחד של ירושלים כבירת המדינה היהודית.

- ציין והצג את העמדה (החלום) הרצויה בעינו של כותב המכתב בנוגע לזהות הלאומית של מדינת ישראל. הסבר כיצד עמדה זו באה לידי ביטוי בקטע.

4. שאלת חצי אירוע:

בעת האחרונה הוגשה לבית המשפט עתירה נגד הנהלות בתי"ח האוסרות על המבקרים להכניס לבתי"ח אוכל שאינו כשר לפסח במהלך ימי החג.

בתשובה לעתירה הסביר דובר אחד מבתי"ח האלה, כי הכנסת חמץ לבתי"ח עלולה ליצור בעיה הלכתית חמורה. הוא הוסיף כי הנהלת ביה"ח מבינה שאיסור זה פוגע בזכויותיהם של מקצת מן המאושפזים ומצטערת על כך, אך ביקש להזכיר שמדינת ישראל היא דמוקרטית וגם יהודית, ומכיוון שבית החולים הוא מוסד ציבורי, ראוי לשמור בו על ההלכה היהודית שעל פיה אסור לאכול חמץ בפסח.

- ציין והצג את העמדה (החלום) הרצויה בעינו של דובר ביה"ח, בנוגע לזהות הדתית-תרבותית של מדינת ישראל. הסבר כיצד עמדה זו באה לידי ביטוי בקטע.

5. שאלת חצי אירוע:

במדינת ישראל לכל עדה דתית יש בתי דין משלה, המתנהלים על פי דיני הדת הייחודית לה. לאחרונה החליט משרד המשפטים לפתוח בית דין שרעי (בית דין המתנהל על פי ההלכה המוסלמית) ביישוב סכנין בצפון הארץ, כדי שגם תושבים מוסלמים מהצפון ייהנו משירותי בתי הדין הדתיים באזור מגוריהם, כמו שאר אזרחי המדינה.

בטקס חנוכת בית הדין אמר דובר משרד המשפטים כי הקמת בית הדין בסכנין מבטאת את המחויבות של מדינת ישראל היהודית לשרת בממלכתיות ובשוויוניות את כל אזרחי המדינה על פי צורכיהם הדתיים.

- ציין והצג את אחת העמדות ("חלומות") בנוגע לזהות הלאומית הרצויה של מדינת ישראל, שבאה לידי ביטוי בדברי דובר משרד המשפטים. הסבר כיצד עמדה זו באה לידי ביטוי בקטע.

6. שאלת אנסיין:

בשנים האחרונות מתקשה ההנהגה הבריטית לנווט את דרכה ביחס לאיחוד האירופי. נראה לי כי בשנים הקרובות תחפש בריטניה את דרכה, ותנסה למצוא את האיזון בין זהות לאומית ורצון להתבדל לבין ערכים דמוקרטיים אוניברסליים (כלל עולמיים) וקבלת האחר. אני סבור שהבריטים יכולים למצוא בישראל דוגמה לאיזון כזה. במדינת ישראל יש מיעוט לאומי משמעותי – המיעוט הערבי. מיעוט זה זוכה, על פי חוק וברוח מגילת העצמאות, לשוויון זכויות. האזרחים הערבים לומדים במערכת החינוך בשפה הערבית ושומרים על ייחודם בתחום התרבותי והדתי. בשישים ושמונה שנות קיומה עסוקה מדינת ישראל באתגר של יצירת איזון חוקתי בין היסוד הלאומי היהודי לבין היסוד הדמוקרטי. החברה הישראלית מתאמצת לקיים דו־שיח מורכב ומתמשך באשר לאיזון הנכון בין יסודות אלה. אי אפשר לומר שהמאמץ הוכתר בהצלחה מלאה והגענו לנקודת האיזון המושלמת, אולם אפשר לומר שמדינת ישראל יצרה מודל מתפקד ומצליח של מדינת לאום שהיא גם יהודית וגם דמוקרטית. יש לאן לשאוף, יש מה לשפר, אבל למעשה – זה באמת עובד.

(מעובד על פי ש' פרידמן, באתר האינטרנט של המכון הישראלי לדמוקרטיה, 16/6/17)

- הצג את העמדה (חלום): ישראל כמדינת לאום יהודית אתנית-תרבותית דמוקרטית. הסבר כיצד עמדה זו באה לידי ביטוי בקטע.

7. שאלת חצי אירוע:

במערכת הבחירות האחרונה פנו מאחד העיתונים לדוברי המפלגות המתמודדות, וביקשו מהם להציג את עמדתם בנוגע לסוגיות שונות שיש בעניין מחלוקת בציבור. אחת מן הסוגיות הייתה הפעלת תחבורה ציבורית בשבת. דובר של אחת המפלגות אמר שמפלגתו מתנגדת להפעלת תחבורה ציבורית בשבת, משום שמדינת ישראל היא מדינה יהודית ולכן היא חייבת להתבסס על ערכי היסוד של היהדות. הפעלת תחבורה ציבורית בשבת פוגעת בערכים אלה ומנוגדת למצוות התורה המחייבות כל יהודי.

- ציין והצג את העמדה (החלום) הרצויה בעיניו של דובר המפלגה בנוגע לזהות הדתית של מדינת ישראל. הסבר כיצד עמדה זו באה לידי ביטוי בקטע.

8. שאלת חצי אירוע

כדי להתמודד עם המחסור בדיוור ברחבי הארץ, ממשלת ישראל מקדמת תוכניות לבנייה נרחבת של דירות ומוסדות ציבור במגוון יישובים ובהם יישובים ערביים. בביקור שערך אחד משרי הממשלה ביישוב ערבי בצפון הארץ הוא אמר כי ישראל היא אומנם מדינה יהודית, אך היא מחויבת למתן שוויון זכויות לחברה הערבית. לכן משרדו מקדם בינוי ביישובים הערביים באותה המידה שהוא מקדם בינוי ביישובים אחרים. לדבריו, תוכניות הבינוי שמשרדו מוציא לפועל הן בשורה חשובה לאזרחי המדינה – יהודים וערבים כאחד.

- ציין והצג את העמדה (החלום) בעניין הזהות הלאומית של מדינת ישראל שבאה לידי ביטוי בדברי השר. הסבר כיצד עמדה זו באה לידי ביטוי בקטע.

פרק 4 - המאפיינים היהודים של מדינת ישראל

תתי נושאים לפרק:

✓ 4.1 – היבט משפטי-נורמטיבי (המצב המשפטי המחייב)

✓ 4.2 – המרחב הציבורי – שפה, לוח שנה וסמלי המדינה

✓ 4.3 – בין הציבורי לפרטי: הסדר הסטטוס-קוו

4.1 - היבט משפטי-נורמטיבי

• חוק זה מעגן את אופייה היהודי של מדינת ישראל ומגדיר את מדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי. • חוק-יסוד זה הינו חלק מחוקי היסוד, שהם חלק בלתי נפרד מהיסודות החוקתיים של המדינה, שאמורים להוות תשתית לחוקה העתידית. • החוק מגדיר את מאפייני המדינה כגון: דגל, המנון, סמל, שפה, ירושלים כעיר הבירה וכו'.	(1) חוק-יסוד: ישראל-מדינת הלאום של העם היהודי
• חוק משנת 1950 הקובע שכל יהודי זכאי לעלות לארץ. • החוק מאפשר גם לבניויות זוגם, ונכדיהם של יהודית ובניויות זוגם לעלות לארץ (אם כי הם לא נרשמים כיהודים). • חוק זה נובע מתפיסת היסוד של מדינת ישראל כמדינת הלאום של כל יהודי העולם ולכן מקובל לראות בו חוק מבחין ולא חוק מפלה. • במדינות רבות בעולם קיימות מדיניות הגירה המבוססת על עקרון שבות של בני הלאום.	(2) חוק השבות
• חוק המגדיר את הדרכים השונות לקבלת אזרחות ישראלית. • חוק זה נובע מתפיסת היסוד של מדינת ישראל כמדינת הלאום של כל יהודי העולם ולכן מקנה אזרחות אוטומטית לכל מי שעולה לארץ מכוח חוק השבות. • בין הדרכים הנוספות לקבלת אזרחות: א) ישיבה רצופה בישראל בין השנים 1948-1952. ב) לידה לאזרחים ישראלים. ג) התאזרחות על בסיס קריטריונים שונים ובכללם מגורים של 3 שנים בישראל וידעת מה של השפה העברית- בכפוף לאישור שר הפנים. • שר הפנים רשאי להעניק אזרחות על בסיס תרומה למדינה.	(3) חוק האזרחות
• החוק קובע כי אדמות המדינה (הכוללות את אדמות הקק"ל) ניתנות לחכירה בלבד ולא למכירה. • נועד לשמירה על אדמות הקק"ל שנקנו במהלך השנים בידי יהודים למען פיתוח התיישבות היהודית.	(4) חוק-יסוד: מקרקעי ישראל
• החוק מגדיר את היעדים של מערכת החינוך הממלכתי בישראל. • בין היעדים השונים (כמו חינוך לאהבת כל אדם, לנאמנות למדינה, לערכים דמוקרטיים, לדעת וליצירתיות) נמנים אהבת העם והארץ ולימוד מורשת ישראל והמסורת היהודית. • החוק מדגיש את חשיבות הנחלתה של התרבות היהודית בבתי הספר.	(5) חוק חינוך ממלכתי

• החוק מגדיר את שעות העבודה וימי עבודה ומנוחה במשק. • ליהודים נקבעה השבת כיום השבתון השבועי. ללא יהודים- בשישי, שבת או ראשון לפי בחירתם.	6) חוק שעות עבודה ומנוחה
• החוק מתייחס למקרים בהם אין חקיקה ראשית אחרת לגבי המקרה הנידון. • החוק מנחה את בתי המשפט לפסוק על פי "עקרונות החרות, הצדק והיושר של מורשת ישראל" במקרים בהם אין חקיקה ראשית אחרת המתייחסת למקרה.	7) חוק יסודות המשפט
• החוק אוסר גידול חזיר באזורים יהודים ומוסלמים. • החוק אינו אוסר על אכילת חזיר. • האיסור על גידול חזיר נובע ממעמדו השלילי הסמלי וההיסטורי ביהדות.	8) חוק איסור גידול חזיר
• החוק אוסר על בעלי עסקים הצגת ומכירת חמץ ברשות הרבים באזורים יהודיים במהלך ימי חג הפסח. • החוק אינו אוסר אכילת חמץ.	9) חוק חג המצות
• החוק קובע את יום כ"ז בניסן (התאריך הלוועזי משתנה בכל שנה) כיום הזיכרון לשואה ולגבורה. • החוק מבטא את הזיקה של מדינת ישראל להיסטוריה של העם היהודי.	10) חוק יום הזיכרון לשואה ולגבורה
• החוק קובע כללי ענישה ייחודיים (כולל עונש מוות) על פשעי הנאצים ועוזריהם למרות שנעשו לפני הקמת המדינה ומחוץ לגבולותיה. • הענישה מתייחסת לפשעים שנעשו נגד העם היהודי.	11) החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם
• החוק כולל את יעדיו של השידור הציבורי בישראל. • מונה ביניהם את טיפוח וקידום השפה העברית ומורשת ישראל.	12) חוק השידור הציבורי
• החוק קובע שכל אזרחי ישראל מחויבים להתחתן ולהתגרש במסגרת בתי הדין של בני דתם וממילא נישואין וגירושין של יהודים בישראל ייערכו על פי דין תורה. • (החל מ-2010 המדינה מאפשרת נישואין אזרחיים לאזרחים שהינם חסרי דת).	13) חוק בתי הדין הרבניים

4.2 - המרחב הציבורי:

• העברית נקבעה בחוק יסוד כשפה של מדינת ישראל	1) מעמדה של השפה העברית כשפה הרשמית
• לוח השנה העברי הוא לוח השנה הרשמי של מדינת ישראל כביטוי לאופייה היהודי של המדינה. • החגים היהודיים הינם ימי שבתון רשמיים במדינה. • החוק מחייב שימוש בתאריך עברי בכל מסמך רשמי היוצא מטעם המדינה ומוסדותיה.	2) לוח השנה העברי

• סמלי המדינה הקבועים בחוק מבטאים את זהותה היהודית. • דגל המדינה מורכב ממגן דוד שהוא סמל יהודי מסורתי ומפסי תכלת ולבן שהם צבעי הטלית היהודית (נבחר כדגלה של התנועה הציונית עוד בראשית דרכה). • סמל המדינה הינו המנורה שעמדה בבית המקדש בירושלים, משני צדדיה ענפי זית והשם "ישראל" בתחתית. • המנון המדינה, "התקווה", מבטא את שאיפת העם היהודי לחזור לארצו ולחדש בה את חרותו המדינית.	3) סמלי המדינה (סמל, דגל, המנון)
--	--

4.3 - בין הציבורי לפרטי:

• ההסדר להכרעה במחלוקות בסוגיות דת ומדינה שיסודו מיוחס למכתב הצהרת כוונות מ-1947 (שנשלח מהנהלת הסוכנות היהודית למפלגת אגודת ישראל). • נועד למנוע העמקת מחלוקות בין דתיים לחילונים ולאפשר חיים משותפים במדינה שעתידה לקום. • עוסק בהסדרת ארבע סוגיות מרכזיות של דת ומדינה: א) הגדרת השבת כיום המנוחה במדינת ישראל (ליהודים). ב) מטבח כשר במוסדות ממלכתיים. ג) נישואין וגירושין של יהודים יתנהלו בהתאם להלכה. ד) מתן אוטונומיה לזרם החינוך הדתי. • רובו התקבע בחקיקה ואופן שימורו ויישומו הראויים נתונים לאורך כל השנים בוויכוח ציבורי.	הסדר (הסכם) הסטטוס קוו (נישואין שבת כשרות חינוך)
--	--

שאלות:

שאלה 1 - שאלת חצי אירוע

שני גולשים שיתפו פוסט פוגעני שכתב אדם אחר נגד עיתון מקומי, ובתגובה על כך הגישו בעלי העיתון תביעה משפטית נגדם. השופטים קיבלו את התביעה ופסקו לטובת בעלי העיתון. בנימוק לפסק הדין כתבו השופטים שבחקיקה הקיימת אין מענה למקרים שבהם גולשים משתפים פוסטים פוגעניים שכתבו אנשים אחרים, ולכן הם התבססו בפסיקתם על מקורות יהודיים העוסקים באחריותו של מי שמשתף דברים שאמרו או כתבו אחרים.

- ציין והצג את **החוק** שאפשר לבית המשפט להתבסס בפסיקתו על מקורות יהודיים. הסבר כיצד חוק זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 2 - שאלת חצי אירוע

ערוץ תקשורת גרמני פרסם תחקיר שעל פיו רשויות השלטון בגרמניה אינן עושות די כדי להביא למשפט שמונה פושעי מלחמה שהשתתפו ברצח המוני של יהודים בשואה. בעקבות פרסום התחקיר, ראשי ארגונים יהודיים הפועלים לאיתור פושעי מלחמה קראו לממשלת ישראל לפעול כדי להביא את שמונת פושעי המלחמה לישראל, ולשפוט אותם בהתאם לחוק הישראלי.

- ציין והצג את **החוק** שעליו התבססה הקריאה של ראשי הארגונים. הסבר כיצד חוק זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 3 - שאלת חצי אירוע

באחרונה הוקמה ועדה ציבורית שתבחן דרכים ותגבש המלצות להעמקת הלימוד על מורשת יהדות ספרד והמזרח בבתי הספר, כדי לתת נושא זה ביטוי הולם וראוי בתוכנית הלימודים, כפי שקובע החוק. יוזמי הקמת הוועדה הסבירו כי היא נועדה להגביר את הידע של התלמידים על מורשת ישראל ועל המסורת היהודית שהתקיימה בקהילות יהודיות שונות.

- ציין והצג את החוק המבטא את האופי היהודי של מדינת ישראל, שיוזמי הוועדה מבקשים לממש. הסבר כיצד חוק זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 4 - שאלת חצי אירוע

באחד מסופי השבוע ביצעה חברת רכבת ישראל עבודות פיתוח ותשתית בתחנת הרכבת בתל אביב. כמה חברי כנסת דרשו להפסיק את ביצוע העבודות בשבת. לטענתם, פעילות זאת מנוגדת להסכם בין דתיים לחילוניים בישראל, שאותו יש לכבד משום שהוא מאפשר חיים משותפים בין המגזרים.

- ציין והצג את ההסכם לפתרון המחלוקת בין דתיים לחילוניים שלפיו יש לפעול, על פי טענת חברי הכנסת. הסבר כיצד הסכם זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 5 - שאלת חצי אירוע

שחקני כדורגל יהודים פנו להתאחדות לכדורגל בטענה שהם נאלצים לשחק כדורגל בשבת, וזאת בניגוד לחוק. לטענתם, כדי להיות שחקני כדורגל מקצועיים ולהתפרנס מעיסוק זה עליהם להשתתף במשחקים הנערכים בשבת, וכך נמנעת מהם הזכות שלא לעבוד ביום זה. ההתאחדות לכדורגל סירבה להיענות לבקשתם.

השחקנים עתרו לבג"ץ בבקשה שיורה לאכוף את החוק. השופטים קיבלו את העתירה וקבעו כי אין לערוך משחקי כדורגל מקצועיים בשבת, אלא אם כן יחתום השר הממונה על העניין על היתר שיסדיר את המעמד החוקי של המשחקים.

- ציין והצג את החוק שעליו התבססו השחקנים בפנייתם להתאחדות לכדורגל. הסבר כיצד חוק זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 6 - שאלת חצי אירוע

משרד החינוך הודיע על דחיית ליל המדורות המסורתיות המתקיים בכל שנה בל"ג בעומר מכיוון שתאריך החג, י"ח באייר, חל השנה במוצאי שבת. בעקבות בקשה של הרבנות הראשית, הוחלט להעביר את חופשת החג ליום אחר. לדברי נציג משרד החינוך, מטרת השינוי היא למנוע חילול שבת-הן של החוגגים והן של כוחות האבטחה הנדרשים לשמור על הסדר באירועים השונים.

- ציין והצג את המאפיין של המרחב הציבורי המבטא את ישראל כמדינה יהודית אשר בא לידי ביטוי בהחלטת משרד החינוך. הסבר כיצד מאפיין זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 7 - שאלת חצי אירוע

בערב חג הפסח פורסמה כתבה ובה סקירת מקומות נבחרים ברחבי הארץ אשר ניתן למצוא בהם פיצות, לחמים, עוגות ושאר מאפים. כפי שנכתב בעיתון, כמו בכל שנה, תושבי הערים המעורבות הרוויחו – בחיפה, ירושלים וביפו שלל המאפיות פתוחות לקהל הרחב גם בחג הפסח. לשאלת אחד הקוראים, האם מעודד העיתון הפרת חוק, ענה קורא אחר כי בימים בהם סגורות המסעדות, ורק שליחים יוצאים ובאים עם חבילות סגורות, אין בכתבה משום עידוד כלשהו להפרת חוק.

- ציין והצג מהו החוק אליו התייחסו הקוראים. הסבר כיצד חוק זה בא לידי ביטוי בקטע.

פרק 5 - מדינת ישראל והעם היהודי בתפוצות

אחריות המדינה ליהודי התפוצות

מדינת ישראל רואה את עצמה כאחראית לשלומם של כל יהודי העולם. כאשר מתרחשת צרה בקהילה יהודית מסוימת בעולם, מדינת ישראל עוזרת להם, או שפועלת מול הממשלה של אותה מדינה כדי לעזור. מחויבות המדינה ליהדות התפוצות באה לידי ביטוי בתחומים שונים המבטאים את תפישתה כמדינת הלאום של כל העם היהודי. ביניהם ניתן למנות:

- (א) עלייה וקליטה.** מגילת העצמאות, במגילה נאמר שמדינת ישראל היא המדינה של כל היהודים בעולם, וכל יהודי יכול לעלות לארץ.
- חוק השבות וחוק האזרחות** המאפשרים לכל יהודי לעלות לישראל ולקבל אזרחות בה. החוקים מחזקים את הקשר של מדינת ישראל עם יהודי התפוצות.
- (ב) חינוך וחיזוק הקשר.** מוסדות רשמיים של המדינה המטפלים בחיזוק זהותה היהודית של יהדות התפוצות ובעלייתה לישראל (למשל: ההסתדרות הציונית העולמית והסוכנות היהודית המעוגנים בחוק, קיומו של שר לענייני תפוצות ושר הקליטה). הארגונים פועלים לקירוב לבבות בקרב יהודי התפוצות, לתיאום וחיזוק הקשר בין מדינת ישראל ליהודי התפוצות, ולסיוע בעלייה ובקליטה.
- (ג) בטחון.** התגייסות המדינה לטובת יהודים המצויים במצוקה ברחבי העולם.
- החוק הפלילי של מדינת ישראל מאפשר ענישה של מי שפגע ביהודי על רקע יהדותו גם אם עשה זאת מחוץ לשטחה של המדינה וכלפי יהודי שאיננו אזרח המדינה.

יחס יהודי התפוצות למדינת ישראל

- **זהות.** רבים מיהודי העולם חשים קרבה, שותפות, קשר והזדהות עם מדינת ישראל על אף היותם אזרחים לכל דבר במדינותיהם. במקרים מסוימים הדבר גורם לדילמות של "נאמנות כפולה".
- **תמיכה פוליטית בישראל.** על ידי ארגונים ושדולות המשתדלים להשפיע על ממשלותיהם לתמוך בישראל בהקשרים שונים, מאבק ליצירת דעת קהל עולמית אוהדת כלפי ישראל וכן עזרה ליהודים במצוקה מארצות אחרות.
- **תמיכה כלכלית.** לאורך השנים תומכת יהדות התפוצות בפעילויות שונות ובגיוס כספים ותרומות לישראל בסכומים גדולים.
- הדור הצעיר בקהילות רבות מזדהה פחות עם ישראל ונעשים מאמצים לחיזוק הזהות זו (פרויקט תגלית, שליחי הסוכנות היהודית וכדומה).

שאלות:

שאלה 1 – שאלת ידע פשוטה

הצג את האחריות והמחויבות ההדדית של מדינת ישראל ושל העם היהודי בתפוצות.

פרק 6- המיעוטים בישראל

תתי נושאים לפרק:

- ✓ 6.1 – מעמד המיעוטים במדינת ישראל
- ✓ 6.2 – היבט דמוגרפי-סוציולוגי: הכרת קבוצות המיעוט השונות
- ✓ 6.3 - היבט המרחב הציבורי והמוסדי: מאפייני המיעוטים וביטוי לתחומי השפה, התרבות והדת, מעמד וסטטוס רשמי של מוסדות המיעוטים בתחומים: חינוך, מוסדות דת ובתי דין

6.1 - מעמד המיעוטים במדינת ישראל

- בהכרזת העצמאות התחייבה מדינת ישראל להעניק זכויות שוות לכל אזרחיה ללא הבדל דת, גזע ומין.
- ישראל מעניקה לכל אזרחיה זכויות פרט מלאות ושוות.
- החוק אוסר אפליה בקבלה לעבודה על בסיס לאומי או דתי.
- ישנה אפשרות נרחבת לביטוי תרבותי ודתי במרחב הציבורי ובהיבטים מוסדיים.

6.2 – היבט דמוגרפי-סוציולוגי: הכרת קבוצות המיעוט השונות

ערבים בישראל:	דרוזים בישראל:
• קבוצת המיעוט הגדולה במדינת ישראל הינה קבוצת המיעוט הערבי והיא מהווה 20% (בקירוב) מאזרחי המדינה. • מתוך האוכלוסייה המוסלמית 15% (בקירוב) הם בדואים. • רוב הערבים בישראל מזהים עצמם כחלק מן הלאום הערבי, וחלקם הגדול גם מזדהים כפלסטינים. לרבים מהם בני משפחה במדינות ערב. • ניתן לזהות בקרב החברה הערבית בישראל מגמות של השתלבות במדינה ובחברה לצד תהליכי בידול והזדהות עם המאבק הפלשתיני נגד מדינת ישראל. • הערבים פטורים מגיוס לצבא על פי חוק (חלק מבני המיעוט הנוצרי מתנדבים בשירות אזרחי או צבאי, כך גם מיעוט קטן של המוסלמים, ורוב הבדואים) ישנה מחלוקת בתוך החברה הערבית בסוגיה זו. • המוסלמים: המיעוט הדתי הגדול בישראל (18% מאוכלוסיית המדינה). רוב כמעט מוחלט של מוסלמים בישראל הם ערבים. • הנוצרים: מיעוט דתי קטן יחסית (פחות מ-2% מאזרחי המדינה).	• מיעוט קטן יחסית (פחות מ-2% מאזרחי המדינה). • בעל דת ייחודית וסודית. • רובם מגדירים את עצמם כקבוצה אתנית נפרדת. ללא שאיפה לאומית-מדינית, ונאמנים למדינה בתוכה הם חיים. • משולבים במערכות הביטחון והמדינה בשירות קבע ובדרגות בכירות. • לעומת הדרוזים בגליל, קבוצת הדרוזים ברמת הגולן שנכנסו תחת השליטה הישראלית רק לאחר מלחמת ששת הימים (1967), נמנעים בדרך כלל מקבלת אזרחות ישראלית ומהשתתפות בבחירות.

6.3 - היבט המרחב הציבורי והמוסדי: מאפייני המיעוטים וביטוי לתחומי השפה, התרבות והדת,

מעמד וסטטוס רשמי של מוסדות המיעוטים בתחומים: חינוך, מוסדות דת ובתי דין

- לשפה הערבית מעמד מיוחד בישראל. חלק מפרסומי המדינה השלטי הכוונה לקנות שונות מחויבות להיכתב גם בערבית.
- ימי המועד של המיעוטים מוכרים להם כימי חופשה.
- בני העדות הלא יהודיות כפופים לשיפוט הדתי של בתי הדין על פי דתם בנושאי אישות.
- למיעוטים השונים קיימות מערכות חינוך נפרדות המתנהלות בשפתם.
- חוק החינוך הממלכתי קובע כמטרה לחנך כל אדם לכבוד למורשתו ולזהותו התרבותית.

שאלות:

שאלה 1- שאלת ידע פשוטה:

הסבר את גישתה של מדינת ישראל כלפי המיעוטים החיים במדינה.

שאלה 2- שאלת ידע פשוטה

הצג את המעמד של השפה הערבית בישראל.

שאלה 3 – שאלת ידע פשוטה

הצג את אחת מקבוצות המיעוטים בישראל.

שאלה 4 – שאלת ידע פשוטה

הצג שני מאפיינים של קבוצת הדרוזים בישראלית.

שאלה 5 – שאלת ידע פשוטה

הצג שתי זהויות של הדרוזים בישראל.

שאלה 6 – שאלת ידע פשוטה

הצג שני מאפיינים של הערבים בישראל.

פרק 7 - השסע הלאומי

השסע הלאומי - הגדרה

- קרע בין הציבור היהודי לבין הציבור הערבי במדינת ישראל.
- הקרע נוצר עוד לפני קום המדינה, כאשר היישוב היהודי פעל למען הקמת מדינה יהודית, והערבים התנגדו לכך משום שטענו שכל ארץ ישראל שייכת להם.
- עם השנים הקרע הסלים והפך למאבק אלים והגיע לשיאו במלחמת העצמאות בין היהודים לבין ערביי ארץ ישראל ומדינות ערב. במהלך המלחמה קמה המדינה היהודית, אבל לא קמה מדינה ערבית.
- רוב ערביי ארץ ישראל ברחו מהארץ והמיעוט שנותר חי תחת ממשל צבאי עד 1966.
- מאז ועד היום נותר הקרע, כאשר הציבור היהודי רואה בערביי ישראל חלק מהעולם הערבי או הפלסטיני, והציבור הערבי חש שהמדינה מקפחת ומפלה אותו.
- הערבים סובלים ממצב חברתי-כלכלי נמוך יותר מאשר היהודים.

הקבוצות השונות:

יהודים: 75.0%, כ-6,700,000.
 ערבים: 21.0%, כ-1,900,000. 83.8% מוסלמים ו-8.4% נוצרים.
 דרוזים: פחות מ-2%. כ-138,000.
 היתר, כ-440,000.

הגורמים לשסע הלאומי

ערביי ארץ ישראל נלחמו נגד היהודים במלחמת העצמאות. מאז קום המדינה מצויה ישראל במאבק מול מדינות ערב, ומאז 1967 היא נמצאת בסכסוך מול הפלסטינים. ערביי ישראל רואים עצמם חלק מהאומה הערבית, או חלק מהעם הפלסטיני, ולכן ישנם יהודים ישראלים הרואים בערבים איום ביטחוני, וקוראים שלא לשתף אותם בהכרעות לאומיות, כמו עתיד השטחים.	(1) הסכסוך הישראלי-פלסטיני
א) היהודים טוענים שהם חזרו לארץ החל משנת 1882, משום שזוהי מולדתם ההיסטורית, ומשום שהיו כאן יהודים כל הזמן והתכוונו לחיות כאן בשלום לצד האוכלוסייה הערבית. ב) הערבים טוענים שהיהודים היגרו לארץ ישראל מתוך כוונה להשתלט עליה על חשבון הערבים ושבמלחמת העצמאות היהודים גירשו היהודים את הערבים מבתיהם ויישביהם.	(2) המחלוקת ההיסטוריוגרפית (כתיבת ההיסטוריה)
מדינת ישראל היא מדינה בעלת אופי יהודי. הדבר בא לידי ביטוי במאפיינים ובאופי היהודי של המדינה- בסמלי המדינה, בחקיקה (לדוגמה חוק האזרחות), במוסדות השלטון, הלאום ובשפה. ערביי ישראל אינם מקבלים זאת ותחושת הזהות הלאומית שלהם לא שייכת.	(3) האופי היהודי של מדינת ישראל-

דרכי ביטוי של השסע הלאומי (מתבטא בעוינות הדדית\מתחים\אפליה)

(1) בתחום החקיקה (אפליה ממוסדת)	שורה של חוקים שנחקקו בישראל נותנים יתרון ברור ליהודים על פני הערבים: (א) מדיניות ההתיישבות של קק"ל ומנהל מקרקעי ישראל - חכירת אדמות להתיישבות יהודית בלבד. מדיניות הקצאת קרקעות של מנהל מקרקעי ישראל מפלה לטובה את ההתיישבות החקלאית היהודית. (ב) חוק השבות וחוק האזרחות - מאפשרים ליהודים לעלות לישראל ולקבל אזרחות אוטומטית. זכויות אלו לא מתקיימות לגבי משפחות של אזרחים ערביים. (ג) חוק שירות בטחון - החוק מסמיך את שר הביטחון לפטור את הערבים משרות צבאי. משוחררי צבא מקבלים הטבות שונות כמו סיוע ברכישת דירות, משרות ציבוריות. ואילו הערבים אינם זכאים לסיוע זה בתחום הזכויות החברתיות אותם מעניקה המדינה.
(2) בתחום התקציב (אפליה ממוסדת)	הקצאת תקציבים לא שוויונית במערכת החינוך. מערכת החינוך היהודית בישראל מקבלת תקציבים גדולים מזו הערבית. ומשום כך נוצר פער גדול לטובת החינוך היהודי המתבטא בסופו של התהליך באחוזי נשירה גבוהים של תלמידים במגזר הערבי ותוצאות נמוכות יותר בבחינות הבגרות ובזכאות לתעודת בגרות.
(3) אפליה ברמה החברתית (אפליה לא מכיוון המדינה)	אפליה חברתית באה לידי ביטוי בכל תחומי החיים: קבלה למקומות עבודה, כניסה למקומות בילוי, גילויים של דעות קדומות שליליות, שימוש בביטויים גזעניים כלפי האזרחים הערבים, התנגדות למגורים של ערבים בשכונות יהודיות.

דרכי ההתמודדות עם השסע הלאומי (אתגר החיים המשותפים):

(1)	חינוך כל המגזרים לסובלנות ולקבלת האחר במדינה יהודית ודמוקרטית.
(2)	הקפדה על זכויות הפרט וזכויות תרבותיות מסוימות.
(3)	קידום ייצוג הולם בשירות המדינה ובחברות ממשלתיות.
(4)	מדיניות של העדפה מתקנת- הקצאת משאבים מיוחדים (הונהגה בישראל בכמה תחומים כלפי המיעוט הערבי).
(5)	הנהגת שיטת בחירות יחסית המאפשרת ייצוג בכנסת לקבוצות השונות.

שאלות

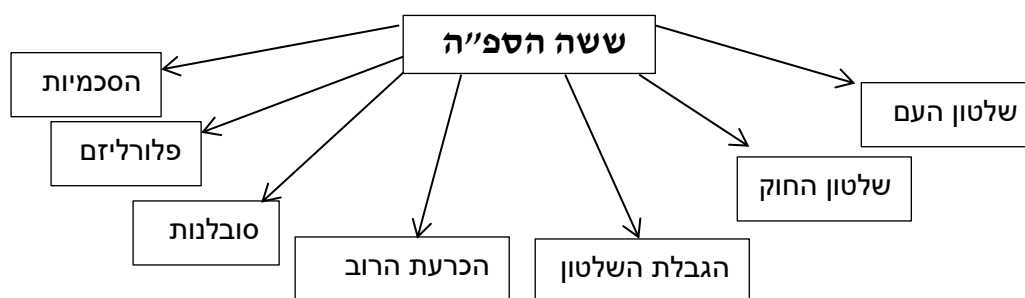
שאלת 1 - שאלת חצי אירוע

ביום עיון בנושא הלאומיות בארץ ובעולם, טען אחד המרצים שהאופי של מדינת ישראל גורם למתח בינה לבין הציבור הערבי. לדבריו, מתח זה יוכל להיעלם רק אם המדינה תשנה את אופייה ותאמץ את גישת "מדינת כל אזרחיה". בתגובה לדברים אלו אמרה דוברת אחרת שיש הצדקה מוסרית והיסטורית להיותה של ישראל מדינת לאום. לדבריה, כך נקבע בהחלטת האו"ם על הקמת המדינה וכך נאמר בהכרזת העצמאות.

- ציין והצג את הגורם לשסע הלאומי, שבא לידי ביטוי בקטע. הסבר כיצד גורם זה בא לידי ביטוי בקטע.

עקרונות דמוקרטיים – יש ללמוד לפחות 10 מתוך 13 נושאים

טיפ – בשאלה "איזה עיקרון דמוקרטי בא לידי ביטוי בקטע?" יש לבחור אחד מתוך שבעה העקרונות - "ששה הספ"ה".

פרק 8 - עקרון שלטון העם

תתי נושאים לפרק:

- ✓ 8.1 – עקרון שלטון העם – הגדרה, דמוקרטיה ישירה, דמוקרטיה עקיפה/ייצוגית, הסיבות למעבר מדמוקרטיה ישירה לדמוקרטיה עקיפה משאל עם – הגדרה, משאל עם – יתרונות וחסרונות
- ✓ 8.2 – תנאי יסוד לבחירות דמוקרטיות
- ✓ 8.3 – שיטת הבחירות בישראל ומרכיביה

8.1 - הצג – עקרון שלטון העם:

- עקרון יסוד של הדמוקרטיה.
- כלל האזרחים הם הריבון.
- האזרחים בוחרים שלטון של נציגים- לזמן קצוב המוגדר בחוק.

דמוקרטיה ישירה	כלל האזרחים מקבלים את ההחלטות בענייני המדינה ללא מתווכים.
דמוקרטיה עקיפה/ייצוגית	כלל האזרחים בוחרים נציגים שהם המקבלים את ההחלטות בענייני המדינה.

הסיבות למעבר מדמוקרטיה ישירה לדמוקרטיה עקיפה

שיטת הדמוקרטיה הישירה אינה מעשית במדינות הדמוקרטיות המודרניות כיום. בכל המדינות הדמוקרטיות מתקיימת דמוקרטיה עקיפה. יש לכך מספר סיבות:

גודל המדינה	המדינה המודרנית מכילה מיליוני תושבים. טכנית לא ניתן לכנס אותם לשם עריכת דיונים וקבלת החלטות.
ידע	כמות הידע והמידע הנחוצים לקבלת החלטות מדיניות היא רבה. לרוב הציבור שעסוק בחיי היומיום ובמחייתו אינו יכול לרכוש כל העת את הידע והמידע הנחוצים.

3) מקצועיות	לציבור אין את הכישורים הנדרשים לקבל החלטות בנושאים מורכבים שמדינות מודרניות צריכות להתמודד איתן.
4) הכרה עם המערכת הפוליטית	יש צורך להכיר את המערכת הפוליטית היטב כדי לקבל החלטות במדינה. רוב האזרחים אינם מכירים את המערכת הפוליטית ואינם מתעניינים בה.

משאל עם:

- שאלה מוגדרת המופנית אל כלל ציבור הבוחרים.
- כלי של דמוקרטיה ישירה על מנת לשקף באופן ישיר את עמדות הציבור.
- בחלק מן המדינות תוצאות המשאל מחייבות באופן חד משמעי ובאחרות הוא מוגדר ככלי מיעוץ בלבד בידי המחוקקים.

יתרונות משאל עם	חסרונות משאל עם
1. מבטא את עיקרון שלטון העם – זו הדרך הקרובה ביותר לביטוי הישיר של העם - דמוקרטיה ישירה.	1. הטיית השאלה ע"פ התשובה הרצויה למנסחי המשאל- קיימת סכנה שמנסחי השאלה יכתבו אותה באופן שעלול להשפיע על התוצאה על פי האינטרס של כותביה.
2. מגביר את ההשתתפות האזרחית ואת אחריותו של האזרח ותורם לחינוך לדמוקרטיה.	2. מביע אי אמון במוסדות הנבחרים- משאל עם מהווה ערעור בסיסי על שיטת הדמוקרטיה העקיפה (הייצוגית) מכיוון שבנושאים חשובים נלקחת הסמכות מהשלטון הנבחר להכריע ומועברת לעם. מערער את יציבותו של המשטר ואת סמכותו.
3. משאל עם מאפשר להגיע להכרעה בנושאים שנויים במחלוקת בחברה ולמנוע פילוג בעם.	3. מחזד סכסוכים ופערים בתוך החברה- דווקא תוצאות המשאל שהן חד משמעיות יוצרות מחלוקת עוד יותר גדולה, במקום להגיע לפשרה ולמנוע חילוקי דעות. מי שיפסיד במשאל ירגיש תחושת הפסד ועריצות של הרוב עליו ולהיפך.
4. ההכרעה באמצעות משעל עם נותנת לשלטון לגיטימציה למימוש מדיניותו.	4. לציבור אין מספיק ידע כדי להחליט בנושאים פוליטיים מורכבים.

8.2 - תנאי יסוד לבחירות דמוקרטיות (כלליות, חשאיות, מחזוריות, שוויוניות, התמודדות חופשית)

בחירות דמוקרטיות:

- מאפיין בסיסי בכל סוגי הדמוקרטיות.
- הליך המאפשר חילופי שלטון.
- מציינים חמישה תנאים הכרחיים לקיומן: כלליות, חשאיות, מחזוריות, שוויוניות, התמודדות חופשית.

כלליות:	• כל אזרחי המדינה זכאים לבחור ולהיבחר למוסדות הנבחרים במדינה במגבלות הכתובות בחוק (כמו גיל מינימלי ובמדינות מסוימות עבריינות על החוק).
חשאיות:	• איש מלבד הבוחר לא יודע במי בחר. • מובטח שהבוחר לא יושפע מלחצים של גורמים שונים.
מחזוריות:	• הבחירות חוזרות במרווחי זמן ידועים וסדירים הקבועים בחוק.
שוויוניות:	• קולו של כל מצביע שווה למשנהו.
התמודדות חופשית:	• הבחירות מאפשרות תחרות הוגנת המבוססת על חירויות וזכויות פוליטיות (במיוחד חופש הביטוי וחופש ההתאגדות).

8.3 - שיטת הבחירות בישראל: (ארציות, רשימתיות, יחסיות)

שיטת בחירות ארצית	• כל הארץ מהווה אזור בחירה אחד לצורך חישוב תוצאות הבחירות.
שיטת בחירות רשימתית:	• מצביעים למפלגה שלה רשימת מועמדים (קבועה מראש או המושפעת מהצבעת הבוחרים) • דרכים רווחות לקביעת הרשימה: בחירות מקדימות (פריימריז) בחירות במוסדות המפלגה ועדה מסדרת ראש הרשימה.
שיטת בחירות יחסית:	• חלוקת המושבים בפרלמנט יחסית (בקירוב) למספר הקולות שבהם זכתה כל רשימת מועמדים. • החישוב נעשה לפי מספר המצביעים בבחירות או לפי הקולות הכשרים בלבד - בתנאי שהמפלגה עברה את אחוז החסימה.

שאלות:

שאלה 1- שאלת חצי אירוע

באחת ממדינות אירופה קיימת התופעה הבאה: אחוז גבוה מהתושבים בוחרים לא להצביע ביום הבחירות. כמה חברי פרלמנט התלבטו בהצעת חוק, שלפיה יש לחייב את האזרחים בחוק להצביע. המצדדים בהצעת החוק טענו כי "לא ייתכן שבמדינה שבה כוחו של השלטון בא מהעם, תהיה ההשתתפות בבחירות כה דלה".

- ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שנפגע בדברי המצדדים בהצעת החוק. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 2- שאלת חצי אירוע

ביישוב קטן בנגב המערבי הוגשה תלונה על ידי אזרחים רבים על פגיעה בהתנהלות התקינה של הבחירות. התלונה הוגשה נגד עובדי הקלפי, אשר ביקשו מזוגות נשואים להצביע יחד כדי לקצר את זמני ההמתנה. אותם אזרחים טענו שהם אינם מוכנים שאף אחד, כולל בני זוגם, לא ידע מה הצביע בבחירות.

- ציין והצג את התנאי לבחירות דמוקרטיות אשר נפגע לטענת האזרחים. הסבר כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 3 – שאלת חצי אירוע

בשל מגפת הקורונה החוק במדינות שונות, ובהן גרמניה, מחייב לעטות מסכה במקורות סגורים. בבחירות שנערכו בגרמניה הוצבו קלפיות גם באוויר הפתוח, כדי לאפשר הצבעה לאזרחים שמסיבות רפואיות או אישיות אינם יכולים לעטות מסכה על פניהם.

- ציינו והציגו את התנאי לקיום בחירות דמוקרטיות שהתממש בהצבת קלפיות באוויר הפתוח בבחירות שנערכו בגרמניה. הסבירו כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 4 – שאלת ידע פשוטה

- הצג שני תנאים הכרחיים לקיום בחירות דמוקרטיות.

שאלה 5- שאלת חצי אירוע

בארצות הברית נשיא המדינה ממנה את השופטים בבית המשפט העליון. לאחרונה התעורר דיון ציבורי אם לשנות את שיטת המינוי. התומכים בשיטה אמרו שהנשיא נבחר על ידי ציבור האזרחים וכאשר הוא ממנה בעלי תפקידים הוא מבטא את העמדה של הבוחרים בעניין. לדבריהם, כך הוא ממש את אחד מעקרונות הדמוקרטיה.

- ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שעליו מתבססת העמדה של התומכים בשיטה הקיימת. הסבר כיצד עמדה זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 6- שאלת חצי אירוע

לקראת הבחירות האחרונות לכנסת הועלה חשש כי אזרחים חולי קורונה ואזרחים מחויבי בידוד לא יוכלו להשתתף בבחירות. לכן הציעה ועדת הבחירות המרכזית להציב ביום הבחירות קלפיות מיוחדות שההצבעה בהן תהיה בשיטת "הצבע וסע" מתוך המכונית. קלפיות כאלה יאפשרו לאזרחים חולי קורונה ומחויבי בידוד לממש את זכותם להצביע.

- ציין והצג את התנאי לקיום בחירות דמוקרטיות המתממש בהצעה של ועדת הבחירות המרכזית. הסבר כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 7- שאלת חצי אירוע

לאחרונה נערכו בחירות דמוקרטיות באחת המדינות בעולם, ובהן אחת המפלגות התחזקה מאוד והכפילה את כוחה. מנהיג מפלגה זו הצהיר כי הישג זה מבטא את רצון האזרחים להשפיע באמצעות נציגיהם על המדיניות בתחום חברתי כלכלי במדינה.

- ציין והצג עיקרון דמוקרטי שבא לידי ביטוי בהצהרה של מנהיג המפלגה שהתחזקה והכפילה את כוחה בבחירות. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 8- שאלת חצי אירוע

במדינת ישראל כל האזרחים זכאים להשתתף בבחירות לכנסת. כדי לממש את זכותם של בעלי מוגבלויות גופניות להשתתף בבחירות, החוק מאפשר למלווה להיכנס יחד אתם אל הקלפי. אחד מחברי הכנסת טען שנוכחות המלווים בזמן בחירת פתק ההצבעה מאפשרת להם לדעת כיצד בוחר האדם שהם מלווים וכך נפגע אחד התנאים ההכרחיים לקיום בחירות דמוקרטיות. לכן יש לחפש פתרון אחר, שיבטיח את מימוש זכותם להצביע בלי לפגוע בתנאי היסוד של בחירות דמוקרטיות.

- ציין והצג את התנאי ההכרחי לקיום בחירות דמוקרטיות, שנפגע לדברי חבר הכנסת. הסבר את תשובתך לפי הקטע.

שאלה 9- שאלת חצי אירוע

על פי החוק בישראל, זכאים להצביע לכנסת רק אזרחים ישראלים שחיים בארץ ואזרחים בעלי תפקיד ממלכתי השהים בחוץ לארץ. חברי כנסת מבקשים לקדם הצעת חוק ולפיה גם אזרחים ישראלים שחיים מחוץ למדינה יוכלו להצביע בבחירות לכנסת במדינות שבהן הם מתגוררים. לטענת יוזמי הצעת החוק, כיום נשללת מאזרחים אלה הזכות להצביע, ונמנעת מהם היכולת להשפיע על תהליכי קבלת ההחלטות בישראל.

- ציין והצג את התנאי לבחירות דמוקרטיות שאינו מתממש במלואו כיום, לטענת יוזמי הצעת החוק. הסבר כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 10- שאלת חצי אירוע

חוק חדש בצרפת קובע שחלק מחברי הפרלמנט הצרפתי יהיו אזרחים צרפתיים המתגוררים במדינות אחרות. כמה אזרחים צרפתיים החיים בישראל הציגו את מועמדותם, וטענו כי אם ייבחרו הם יפעלו בפרלמנט כדי לחזק את הקשר בין צרפת לישראל, ויפעלו למען בוחריה.

- ציין והצג את התנאי לבחירות דמוקרטיות שהחוק החדש בצרפת נועד לממש. הסבר כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 11- שאלת חצי אירוע

נציג אחת המפלגות הסביר שכל שיהיו למפלגות דרכים רבות יותר לפנות אל הבוחרים, כך יתממש יותר טוב הרעיון של בחירות דמוקרטיות, ולכן החוק אינו אוסר שליחת כמות גבוהה של מסרונים (SMS). לדבריו, בעבר רק מפלגות עם כוח ותקציב הצליחו להגיע לתודעה הציבורית, אולם כיום, בזכות הטכנולוגיה, כל המפלגות יכולות להעביר לציבור מסרים. הוא הוסיף שבעזרת מסרים אישיים ופרסום ברשתות החברתיות, כל קבוצת מתמודדים יכולה לנסות לשכנע את הבוחרים להצביע לה.

- ציין והצג את התנאי לקיום בחירות דמוקרטיות שמתממש לדברי נציג המפלגה. הסבר כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 12- שאלת חצי אירוע

בבריטניה התקיים משאל עם בנוגע להפסקת החברות באיחוד האירופאי. רוב האזרחים תמכו בהתנתקות מהאיחוד, מה שהוביל לאימוץ התוצאה ע"י הממשלה. ממשלת בריטניה החלה במגעים עם האיחוד האירופאי להסדרת העזיבה ונוסח הסכם מפורט בין הצדדים. ראשת ממשלת בריטניה הביאה את ההסכם שגובש לאישור הפרלמנט, אולם הפרלמנט דחה אותו.

- ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שבא לידי ביטוי בקבלת ההחלטות סביב עזיבת בריטניה את האיחוד האירופאי. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 13- שאלת חצי אירוע

עיריות רבות מנהלות דפי מידע ברשתות חברתיות באינטרנט. בדפים אלו מתפרסם מידע עדכני על הפעילות של העירייה ושל ראש העיר למען התושבים. תושבים רבים מגיבים על המתפרסם ומביעים את דעתם בנוגע לפעילות העירייה, וכך מבטיחים את ההתנהלות התקינה של העירייה בפעולותיה למען תושבי העיר.

- ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שבא לידי ביטוי באפשרות של התושבים להגיב על פרסומי העירייה. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 14 – שאלת חצי אירוע

באחת המדינות הדמוקרטיות באפריקה, שבראשה עומד נשיא, הבחירות נערכות פעם בחמש שנים.

בשנה מסוימת הודיע הנשיא כי הבחירות יידחו למועד בלתי ידוע. הודעת הנשיא עוררה מחאה בקרב האזרחים.

- ציין והצג את התנאי לקיום בחירות דמוקרטיות שנפגע בעקבות הודעת הנשיא. הסבר כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 15 – שאלת חצי אירוע

בסמוך לחופי מדינת ישראל נמצאו מאגרים גדולים של גז טבעי. גילוי המאגרים הוביל לדיון נרחב בציבור הישראלי בשאלה, אם יש לנצל את הגז לשימוש של אזרחי המדינה בלבד, או לאפשר יצוא חלק מהגז, ובכך להכניס ממון רב לקופת המדינה.

הממשלה ניהלה דיון בנושא, והחליטה לאפשר יצוא של חלק מהגז ללקוחות זרים. היועץ המשפטי לממשלה התנגד להחלטה. לטענת היועץ, החלטה שמשמעותה הכלכלית תשפיע על אזרחי מדינת ישראל למשך עשרות שנים אינה צריכה להתקבל בממשלה, אלא בכנסת. יש לנהל דיון פתוח לציבור בנושא יצוא הגז מישראל, וחשוב שהדבר יעשה בכנסת ולא בהחלטת ממשלה.

- ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שבא לידי ביטוי בדרישת היועץ המשפטי לממשלה. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 16 – שאלת חצי אירוע

במדינה דמוקרטית מסוימת שיעור המצביעים במערכת הבחירות האחרונה היה נמוך במיוחד בהשוואה לשיעור המצביעים הממוצע בבחירות הקודמות. בעקבות זאת, נערך דיון ציבורי בנושא. בדיון הוצע לחוקק חוק שיחייב את כל בעלי זכות הבחירה להצביע. מי שלא יצביע, יוטל עליו קנס.

- ציין והצג על איזה עיקרון דמוקרטי יוזמי ההצעה מעוניינים להגן. הסבר תשובתך על סמך הקטע.

שאלה 17 – שאלת חצי אירוע

בבחירות לרשויות המקומיות אחוז ההצבעה היה נמוך ובערים הגדולות הגיעו בקושי שליש מבעלי זכות ההצבעה להצביע בקלפי. ועדת הבחירות טענה כי במצב זה אחד מעקרונות הדמוקרטיה נפגע ויש צורך לקיים יום שבתון ביום זה כמו בבחירות לכנסת, כדי לאפשר לבוחרים לבחור.

- ציין והצג איזה עקרון דמוקרטי נפגע לטענת ועדת הבחירות. הסבר תשובתך על פי הקטע.

פרק 9 – תפיסות דמוקרטיות ליברליות

תפיסה דמוקרטית ליברלית אינדיבידואלית

- התערבות המדינה בחיי הפרט מינימלית תוך הגנה על זכויותיו וחירותו ובכך תאפשר לו לממש את עצמו בצורה הטובה ביותר. ההתייחסות אליו היא כאל פרט ולא כחלק מהכלל.
 - בתפיסה דמוקרטית זו אין התייחסות לשונות האתנית או הדתית וכולם שווים בחוסר ההתייחסות של המדינה לציבוריות, ולכן אין יחס מיוחד לקבוצות השונות ואינה מכירה בזכויות הקבוצתיות.
 - המדינה אינה מקדמת מערכת ערכים ובטח לא ערכים ייחודיים, למעט הערכים המשותפים שהכרחיים לסדר החברתי.
 - מדינה זו תהיה בעלת זהות לאומית אזרחית.
 - מדינה זו תעסוק בעיקר בשמירה על זכויות הפרט.
- דגם זה של הדמוקרטיה מאמין שהפרט (אינדיבידואל) ושהחירות (ליברל) שלו הם מהות הדמוקרטיה. לכן המדינה צריכה לאפשר לאדם הפרט לממש את הזכויות שלו בלי קשר להשתייכות שלו ללאום מסוים. היא צריכה לאפשר לאדם הפרט את מיצוי הזכויות שלו כדי לקדם את עצמו, את האינטרסים ואת העמדות שלו בחייו האישיים.**

תפיסה דמוקרטית רפובליקנית (אזרחית ואתנית תרבותית)

תפיסה דמוקרטית רפובליקנית אזרחית

- תפיסה זו מאמינה שהאדם הוא חלק מאומה שמוגדרת על בסיס **אזרחי**, ובכך שהמדינה תאפשר את חירותו-הוא יממש את עצמו בצורה מיטבית.
- בתפיסה זו אין התייחסות לשונות האתנית או הדתית, אולם יש רצון ליצור זהות אזרחית משותפת.
- המדינה בשיתוף כלל אזרחיה קובעת את מערכת הערכים שיש לקדם- כלומר את "הטוב המשותף" ומטפחת ערכים של מעורבות ואחריות פוליטית. נערכים האלו הם חיוניים ליצירת שותפות וסולידריות כדי לקבוע מהו "הטוב המשותף" וליצור "אומה אזרחית". על כן המדינה מטפחת במרחב הציבורי שפה אחת, תרבות אחת ומערכת סמלים אחת.
- בתפיסה דמוקרטית זו אין התייחסות לשונות האתנית או הדתית וכולם שווים בחוסר ההתייחסות של המדינה לציבוריות, ולכן אין יחס מיוחד לקבוצות השונות ואינה מכירה בזכויות הקבוצתיות במטרה ליצור קבוצה אזרחית משותפת.
- מדינה זו תהיה בעלת זהות לאומית אזרחית.
- מדינה זו תדגיש את זכויות האזרח, אך תעסוק רבות בחובת האזרח להיות מסור לענייני הכלל ולהיות שותף ביצירת "הטוב המשותף".

דגם זה של הדמוקרטיה מאמין שהיחיד הוא חלק מקהילה שהבסיס שלה הוא לאומי או אזרחי. בגלל זה המדינה לא צריכה רק להעניק זכויות אדם ולקדם את הפרט כיחיד בחברה, אלא היא צריכה לממש את הערכים המשותפים של הקהילה (הציבור). מדינה כזו תעניק זכויות אדם לכלל האזרחים, גם לכאלו שהם מיעוט לאומי.

תפיסה דמוקרטית רפובליקנית אתנית-תרבותית

- תפיסה זו רואה את האדם כחלק מקבוצה לאומית ובהיותו חלק מהקבוצה הלאומית הוא יממש את עצמו.
- תפקיד המדינה לתת ביטוי לזכות ההגדרה העצמית של הרוב המשמעותי במדינה, תוך שמירה על זכויות המיעוטים.
- במדינה זו יש התייחסות חשובה לזהות הלאומית של קבוצת הרוב, אבל הכרה בשונות הדתית-תרבותית-אתנית של המיעוט.
- תפיסה זו מאמינה שהמדינה צריכה לבטא במרחב הציבורי את ערכי קבוצת הרוב הלאומי והוא הבסיס ל"טוב המשותף" הלאומי.
- המדינה תקדם ערכים של שותפות, מעורבות ואחריות פוליטית כיוון שהם חשובים ליצירת טוב לאומי משותף.
- במרחב הציבורי יש לבטא את תרבותו וערכיו של הרוב הלאומי, אולם תתקיים הכרה במיעוט האתני-תרבותי האחר במדינה ובזכויותיה של הקבוצה.
- מדינה זו תהיה בעלת זהות אתנית-תרבותית.
- מדינה זו תדגיש את זכויות האזרח, אך תעסוק רבות בחובת האזרח להיות מסור לענייני הכלל ולהיות שותף ביצירת "הטוב המשותף".

תפיסה דמוקרטית רב-תרבותית

- חובת המדינה להגן על זכויות האדם/על השוויון בין האזרחים. אולם היחיד יממש את עצמו באופן מלא אם יחיה ויתפתח במסגרת הקבוצה התרבותית הייחודית שאלה הוא משתייך.
- המדינה מתייחסת לזהות האישית והקבוצתית של אזרחיה כדי להבטיח את המשך קיום התרבויות של הקבוצות בתחומה.
- המדינה מכירה ותומכת במימוש זכויות קבוצה של הקבוצות השונות בה.
- תפיסה נייטרלית של המדינה בכך שאינה מעדיפה קבוצה מסוימת.
- המרחב הציבורי יקבע על ידי השפעה הדדית של הקבוצות השונות.
- יצירת תרבות פוליטית משותפת לכלל האזרחים באמצעות חוקה.
- לאומיות רב תרבותית.

שאלות

1. שאלת ידע

הצג נקודת דמיון ונקודת שוני בין התפיסה הרפובליקנית אזרחית לבין התפיסה הרפובליקנית אתנית-תרבותית.

2. שאלת חצי אירוע + פתרון

בדיון שנערך באחת מוועדות הכנסת, אמרה חברת כנסת כי היא מאמינה בלב שלם שתפקיד הדמוקרטיה הישראלית הוא לאפשר לאדם היחיד בחברה הישראלית לממש את היכולות שלו. לכן, לדבריה, המדינה צריכה להתערב כמה שפחות בכל הנושא של "השבטיות" בחברה הישראלית ולא להתייחס להבדלים הלאומיים בין האנשים בחברה הישראלית. עליה להוביל למימוש זכויות הפרט של כל אחד בחברה בלי הבדל דת ולאום. מבחינתה, אמרה חברת הכנסת, כי כל חברה וקהילה בחברה הישראלית, צריכה לקבוע לעצמה מה הערכים העיקריים שהיא מאמינה בהם, אבל אסור לה לכפות ערכים אלה על אחרים.

- ציין והצג את **התפיסה הדמוקרטית** שמציגה חברת הכנסת. הסבר כיצד תפיסה זו באה לידי ביטוי בקטע.

ציין- דמוקרטיה ליברלית אינדיבידואלית.

הצג- תפיסה זו של הדמוקרטיה רואה את הפרט במרכז ואת זכויותיו כחשובות ביותר. תפקיד המדינה הוא להביא את האזרח למימוש מרבי של שאיפותיו ורצונותיו, תוך שמירת זכויותיו ללא קשר לקבוצה האתנית אליה הוא שייך. מכאן שכל אזרח וקהילה רשאים לקבוע לעצמם את הערכים הרלוונטיים להם ואין זה תפקיד המדינה עבור הקהילה או האזרח.

הסבר- "תפקיד הדמוקרטיה הישראלית הוא לאפשר לאדם היחיד בחברה הישראלית לממש את היכולות שלו, לכן המדינה צריכה להתערב כמה שפחות בכל הנושא של "השבטיות" בחברה הישראלית". מכאן נובע שהתפיסה הדמוקרטית של חברת הכנסת היא תפיסה ליברלית אינדיבידואלית, כיוון שח"כ מאמינה שהתפקיד העיקרי של הדמוקרטיה הישראלית היא לפתח ולממש את יכולותיו של האזרח ושהמדינה לא צריכה להתערב בקהילתיות של החברה הישראלית, כלומר לא לקבוע ערכים ערכיים וחשובים לקהילות השונות בחברה הישראלית.

3. שאלת ידע פשוטה

בצרפת נחקק חוק שאוסר לבוש של כל סממן דתי במרחב הציבורי, ללא הבדל דת או תרבות. מחוקקי החוק הסבירו כי אמנם בחברה הצרפתית ישנם אנשים שונים בעלי עמדות שונות, אך התרבות הצרפתית המשותפת אינה עוסקת בדת אלא עוסקת בחופש ובחירות, ולכן היא זו שצריכה לבוא לידי ביטוי ברחובות הערים ובחופי צרפת.

- ציין והצג את **התפיסה הדמוקרטית** של מחוקקי החוק. הסבר כיצד תפיסה זו באה לידי ביטוי בדבריהם של המחוקקים.

4. שאלת חצי אירוע

בארצות הברית, ביקשו הורים, השייכים לקבוצה דתית מסוימת, שלא לשלוח את ביתם בת ה-14 לבית הספר. לדבריהם, הנוהג המקובל בקבוצה שלהם הוא, שכל נער ונערה בגיל זה ראוי שלא ישב כל היום על כיסא וילמד אלא יעבוד וכך ירכוש מקצוע. בית המשפט הכיר בכך שעמדה זו היא חלק משמעותי מעולמה התרבותי של הקבוצה ולכן אישר את בקשת ההורים.

- ציין והצג את **התפיסה הדמוקרטית** שבאה לידי ביטוי בפסיקת בית המשפט. הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

פרק 10 - תרבות פוליטית דמוקרטית (פלורליזם, סובלנות והסכמיות)

תרבות פוליטית דמוקרטית - הגדרה

- ערכים, אמונות וצורות התנהגות המבטאים הזדהות עם עקרונות הדמוקרטיה.
- ביניהם ניתן למנות רמה גבוהה של השתתפות בבחירות והשתתפות אזרחית, קבלת הכרעת הרוב, הכרה בשלטון החוק והפנמת ערכים כמו פלורליזם, סובלנות והסכמיות.
- תרבות פוליטית דמוקרטית והחינוך אליה מחזקים את היציבות של המדינה הדמוקרטית.
- לא קיימות במידה שווה בכל הדמוקרטיות.

עקרון הפלורליזם

- הכרה בערך של ריבוי דעות של אנשים או קבוצות.
- תמיכה בקיום וביטוי של מגוון דעות של אנשים או קבוצות בחברה.

עקרון הסובלנות

- קבלת השונה, יחס מכבד לשונים ממני, לדעותיהם, לאורח חייהם.
- הימנעות מתגובות אלימות מילולית או פיזית בעת מחלוקת.
- הימנעות מהפעלת סמכות שלטונית כלפי עמדות ביקורתיות או מרגיזות.

עקרון ההסכמיות

- הסכמה רחבה בין קבוצות בחברה על כללי משחק בסיסיים או על אופייה הבסיסי של החברה והמדינה.
- מחזקת את היציבות ומאפשרת קיום בצוותא על אף חילוקי דעות בתחומים אחרים.
- ישנו מתח בין ערך הפלורליזם המעודד ריבוי דעות לערך ההסכמיות המחזק את האחידות.

שאלות:

שאלה 1 – שאלת חצי אירוע

המפלגות החרדיות הגיבו בזעם על החלטת בג"צ שלא ניתן להאריך את תוקפו של חוק המעניק פטור מגיוס לבני הישיבות, לאחר שבג"צ קבע שהחוק לא חוקתי ופוגע פגיעה לא מידתית בעיקרון השוויון. יו"ר סיעת "יהדות התורה", תקף את בג"צ: "מה זה לא חוקתי? אין חוקה במדינת ישראל, וזאת פיקציה לדבר על חוקתי או לא חוקתי. אני כופר בעיקר הזכות של בג"צ לקבוע מה חוקתי ומה לא חוקתי. הם אנשים שלא נבחרו על ידי הציבור, אלא במינויים פוליטיים של ועדה. יש רק פרלמנט אחד שנבחר על ידי הציבור, והוא יכול לקבוע מה חוקי ומה לא חוקי". חבר כנסת מסיעת ש"ס, אמר כי החלטת בג"צ לא תקבע כלום: "החוק לא ישנה דבר וחצי דבר... צה"ל לא ישים במעצר אלפי בחורי ישיבות". - ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שנפגע עקב חוסר המוכנות של ח"כ מיהדות התורה להכיר בסמכות של בג"צ.

הסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 2 - שאלת חצי אירוע:

באחת המדינות פרסמה רשות הדואר חוברת הנחיות בנושא הנפקת בולים חדשים. בחוברת נאמר כי רצוי שהאיורים על גבי הבולים החדשים יהיו מגוונים ויתבססו על נושאים המייחדים קבוצות שונות באוכלוסייה, כגון תלבושות עממיות, טקסים ומאכלים אופייניים לקבוצות שונות.

- ציין והצג **עיקרון דמוקרטי** שבא לידי ביטוי בהנחיות רשות הדואר לבחירת האיורים. הסבר כיצד עקרון דמוקרטי זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 3 - שאלת חצי אירוע:

"פרס ישראל" מוענק מדי שנה לאדם שפועלו והישגיו תורמים לטיפוח הערכים היהודיים ומעניקים השראה לדורות הבאים. בשנת 2021 קיבל את הפרס במאי הקולנוע המפורסם סטיבן ספילברג. מעניקי הפרס אמרו שספילברג קיבל את הפרס על עמדתו הברורה נגד אנטישמיות וצורות אחרות של גזענות ואלימות ועל מחויבותו לעשייה למען החברה ולמען קבלת כל אדם באשר הוא אדם. ועדת הפרס הודיעה שהיא מוקירה את מסירותו של ספילברג להנצחת השואה ואת פעילותו הרבה לשבירת מעגלי השנאה בעולם כולו.

- ציין והצג את **העיקרון הדמוקרטי** הבא לידי ביטוי בקטע. הסבר את תשובתך.

שאלה 4 - שאלת חצי אירוע:

בבריטניה הוקם בית ספר ייחודי, שתכנית הלימודים בו מדגישה את החינוך החברתי יותר מהישגים בלימודים, משרד החינוך הבריטי הוציא צו סגירה לבית הספר, בטענה שתכנית הלימודים בו חורגת מתכנית הלימודים האחידה הנהוגה במדינה. הנהלת בית הספר פנתה לבית המשפט בבקשה לבטל את הצו. השופט נענה לבקשתה והתיר את המשך פעילותו של בית הספר.

- ציין והצג את **העיקרון הדמוקרטי** שעליו התבסס השופט בפסקתו. הסבר את תשובתך.

שאלה 5 - שאלת אירוע כפול

בדיון שבועי בנושא השירים שיושמעו באחת מתחנות הרדיו המוכרות בישראל, טען מנהל התחנה כי התחנה דוגלת בהשמעת סגנונות מוזיקה שונים. לטענתו, על תחנת הרדיו לבטא את מגוון הקהלים בחברה הישראלית. כמה משדרני התחנה חלקו על דעתו, וטענו כי התחנה משמיעה במהלך השנים מוזיקה איכותית ישראלית, ועם זאת היה חשוב לכמה מהשדרנים לציין שתחת הכותרת מוזיקה איכותית הם אינם מכלילים שירי דיכאון כחלק מהפסקול של התחנה.

א) ציין והצג את **העיקרון הדמוקרטי** הבא לידי ביטוי בדבריו של מנהל התחנה. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

ב) ציין והצג את **העיקרון הדמוקרטי** הנפגע בדבריהם של שדרני התחנה. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 6 - שאלת חצי אירוע:

לאחר שהסתיימה מערכת הבחירות לנשיאות ארצות הברית פנה הנשיא הנבחר למנהיגים של שתי המפלגות הגדולות. הוא הביע בפניהם את הצורך לעבוד בשיתוף פעולה כדי לשפר את המצב הכלכלי במדינה. לדברי הנשיא, בבחירות העבירו האזרחים מסר למנהיגים שלהם, שהגיעה העת לפעול יחד מתוך תחושת מטרות משותפת, ולפעול לביסוס ערכי היסוד של העם האמריקני. שיתוף פעולה זה עשוי להביא למציאת פתרונות שיסייעו, בין היתר, ליצור מקומות עבודה נוספים לתושבי המדינה, ולהבטיח את רווחתם בתחומים שונים.

- ציין והצג **עקרון דמוקרטי** המודגש במסר שהעבירו האזרחים בבחירות לדברי הנשיא. הסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 7 - שאלת חצי אירוע

במגרשי כדורגל נפוצה התופעה שבה אוהדים קוראים קריאות פוגעניות כלפי שחקנים. ההתאחדות לכדורגל החליטה לגבש תכנית למיגור (לחיסול) התופעה. בתכנית שגיבשה ההתאחדות מוצעות דרכי פעולה שונות: מפגשים בין אוהדים לשחקנים מקבוצות יריבות, קריאה מפורשת להימנע מגידופים במגרשי הכדורגל וביציעים, ופנייה למוסדות חינוך בבקשה להקצות שעות לימוד בנושא.

- ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שהנחה את ההתאחדות לכדורגל בגיבוש תכניתה. הסבר את תשובתך לפי הקטע.

שאלה 8 - שאלת חצי אירוע

קבוצות של בני נוער מתנועות נוער המייצגות השקפות שונות המעוניינת לקדם מטרות חברתיות, תרבותיות ודתיות ייחודיות משלהן, לא מצאו מקום מתאים לפעילויות בשעות הפנאי במהלך השבוע ובסופו. לכן פנו בני הנוער לעירייה וביקשו ממנה סיוע בהקצאת מגרש מתאים לפעילותם בעיר. בעזרת תקציב מהעירייה ותרומות שגייסו ממקורות נוספים העירייה הקימה למענם מתחם, במגרש שהיה מיועד לשימוש ציבורי.

- ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שהתממש בהקמת המתחם. הסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 9 – שאלת חצי אירוע

מדינת ישראל לא מכירה בגיור רפורמי או קונסרבטיבי שנעשה בישראל. מי שעבר גיור כזה לא נחשב כיהודי. זאת משום שהרוב המכריע של היהודים הדתיים בישראל משתייך לזרם האורתודוקסי, והם לא מקבלים את הזרם הרפורמי או הקונסרבטיבי. בערך 66% מהיהודים בארה"ב הם רפורמים או קונסרבטיבים, והם מתלוננים רבות בפני הפוליטיקאים הישראליים על כך, בהתחשב בכך שאותם פוליטיקאים מגיעים לקהילות היהודיות בארה"ב כדי לבקש תרומות.

-- ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שנפגע בעקבות המדיניות הישראלית בנושא הגיור. הסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 10 – שאלת חצי אירוע

משרד החינוך לא אישר את תכנית הלימודים של בית ספר מסוים. בית הספר ביקש ללמד לפי שיטת לימוד חדשה וייחודית שמדגישה יותר את הפעילות החברתית והתרומה לקהילה, ומדגישה פחות את הציונים בכל מקצוע וההצלחה במבחנים.

- ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שעלול להיפגע עקב גישתו של משרד החינוך. הסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 11 - שאלת חצי אירוע

בעקבות עתירה שהוגשה לבית המשפט, קבעו השופטים שמועמד באחת הרשימות לכנסת ייפסל ולא יוכל להתמודד בבחירות. את החלטתם ביססו השופטים על המלצת היועץ המשפטי לממשלה שקבע שהמועמד הסית לגזענות והתבטא באופן בוטה ולא מכבד כלפי המיעוט הערבי בישראל. השופטים הדגישו שפסילתו היא צעד חריג שנועד למנוע ולשלול שיח גזעני במדינה, אשר נמצא מחוץ לכללי המשחק המקובלים בחברה דמוקרטית.

- ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי בשמו קיבלו השופטים את החלטתם. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 12 - שאלת חצי אירוע

לפני מספר שנים פנתה קבוצת הורים חרדים מצביעי מפלגה חרדית למשרד החינוך כדי שיכיר ויתקצב הקמת רשת חינוך בה ילמדו ילדיהם על פי תפיסת עולמם. משרד החינוך הסכים להכיר ברשת הייחודית ולתקצב אותה.

- ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי עליו יכלו ההורים לבסס את דרישתם. הסבר את תשובתך על פי הקטע.

שאלה 13 – שאלת אירוע כפול

מגמת תקשורת באחד מבתי הספר במרכז הארץ קימה בימת דיון פוליטית שם נאמו נציגים שונים מהמפלגות השונות והציעו פתרונות ייחודים לסכסוך במזרח התיכון. כאשר נאם הנציג הערבי יצאו מהאולם מספר תלמידים בקריאת "מוות לערבים".

- (א) ציין והצג מהו **העיקרון הדמוקרטי** שבא לידי ביטוי בקיום בימת דיון. הסבר תשובתך על סמך הקטע.
- (ב) ציין והצג מהו **העיקרון הדמוקרטי** שנפגע על ידי התלמידים שיצאו מהאולם. הסבר תשובתך על סמך הקטע.

שאלה 14 - שאלת אירוע כפול

הטלוויזיה בכבלים רוצה לחנוך ערוץ מוסיקה חדש שבו תשדר את סוגי המוסיקה בהתאם לטעמים השונים והמגוונים של האנשים. אחד מחברי הכנסת אמר כי הוא מקווה שלא ישמיעו בערוץ זה שירים מזרחיים כיון שזה מזכיר לו שירים בערבית.

- (א) ציין והצג מהו **העיקרון הדמוקרטי** הבא לידי ביטוי בהקמת הערוץ החדש. הסבר תשובתך על סמך הקטע.
- (ב) ציין והצג מהו **העיקרון הדמוקרטי** שנפגע לאור דבריו של הח"כ. הסבר תשובתך על סמך הקטע.

שאלה 15 - שאלת חצי אירוע

לכנס של אגודה העוסקת במחקר היסטורי הוא זמן חוקר שנוי במחלוקת. הזמנה זו עוררה כעס בקרב חברים רבים באגודה. והם קראו למנהיגי הכנס לבטל את הזמנת החוקר. בהזמנה זו הודיעו מארגני הכנס שאחת ממטרותיו היא לחשוף את חברי האגודה לדעות שונות. לכן, אף על פי שהעמדות של החוקר חריגות ומנוגדות לדעות של מרבית חברי האגודה הזמנתו לא תבוטל.

- ציין והצג את **העיקרון הדמוקרטי** שבא לידי ביטוי בדברי מארגני הכנס. הסבר את תשובתך על סמך הקטע.

שאלה 16 - שאלת חצי אירוע

בישראל פועלים כמה וכמה ארגוני עובדים אשר מטרתם לדאוג לזכויות העובדים. אחד המנהלים בארגון העובדים הגדול בישראל אמר בראיון לעיתון שבגלל מספרם הגדול של הארגונים הם אינם פועלים ביעילות. לכן הוא מציע לכל הארגונים להתאחד. בתגובה לדברים אלה אמר יושב הראש של אחד הארגונים הקטנים כי ארגונו מתנגד לאיחוד כזה. לדבריו כל אחד מהארגונים פועל למען האינטרסים הייחודיים של העובדים החברים בו, ואם יתאחדו ארגונים אלה לארגון אחד הם לא יוכלו לפעול להשגת האינטרסים שלהם.

- ציין והצג את **העיקרון הדמוקרטי** שבא לידי ביטוי בעמדת הארגון הקטן. הסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע

שאלה 17 - שאלת חצי אירוע

לאחר שנים ארוכות בהן פעלה "רשות השידור", החליטה המדינה לסגור אותה ולהקים במקומה את "תאגיד השידור הציבורי". התאגיד הוקם במטרה לתת במה למגוון ההשקפות והדעות הרווחות בציבור בישראל, ולשם כך הועסקו בו עיתונאים ופרשנים ממגוון קבוצות ומגזרים בחברה הישראלית. לפני תחילת השידורים החליטה הממשלה במפתיע לדחות את תחילת שידוריו ולשנות את מטרותיו, דבר שעורר ביקורת ציבורית רחבה.

- ציין והצג את **העיקרון הדמוקרטי** שהקמת התאגיד נועדה לשקף. הסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

פרק 11- עקרון הכרעת הרוב ושמירה על זכויות המיעוט

עקרון הכרעת הרוב

- עקרון הקובע שמתוך כמה אפשרויות נבחרת זו שרוב המצביעים תומכים בה.
- אסור לרוב לקבל החלטות שפוגעות באופן לא סביר בזכויות יסוד ובמיוחד בזכויות המיעוט.

עריצות הרוב

- שימוש לרעה בעקרון הכרעת הרוב/הרוב מנצל את כוחו לרעה.
- הרוב פוגע בזכויות אדם בצורה בלתי מידתית, ומקבל החלטות שימנעו מן המיעוט את האפשרות להפוך לרוב בהמשך.

שאלות:

שאלה 1 – שאלת חצי אירוע

באחת ממדינות האי הבריטי התקיים משאל עם בשאלה, אם על המדינה להישאר חלק מן הממלכה הבריטית המאוחדת או להפוך למדינה עצמאית. רוב הקולות הכשרים הצביעו נגד היפרדותה של המדינה. בעקבות זאת התקבלה ההחלטה להישאר בממלכה הבריטית.

- ציין והצג את **העיקרון הדמוקרטי** שעליו התבססה החלטת ממשלת המדינה. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 2 - שאלת חצי אירוע

בבחירות שנערכו באחת המדינות באירופה התמודדו חמישה מועמדים עיקריים. על פי שיטת הבחירות במדינה זו, כדי לנצח המועמד חייב לקבל יותר ממחצית הקולות. בתום יום הבחירות התברר כי איש מן המועמדים לא זכה במספר הקולות הדרוש כדי לנצח, ולכן נערך סיבוב בחירות נוסף ובו התמודדו שני המועמדים שקיבלו את מספר הקולות הגבוה ביותר. רק בתום הסיבוב השני הוכרז על זכיית אחד המועמדים.

- ציין והצג את **העיקרון הדמוקרטי** שבא לידי ביטוי בשיטת הבחירות במדינה זו. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 3 - שאלת חצי אירוע

בית המשפט העליון של ארה"ב אישר את רפורמת הבריאות של הנשיא אובמה ברוב של 5 שופטים מול 4. הקונגרס (הפרלמנט) האמריקני כבר חוקק את חוק הרפורמה, אך היו עתירות לבית המשפט העליון והדיון נמשך שנתיים. העתירות לבית המשפט העליון התייחסו לסעיף המרכזי של הרפורמה, שמחייב כל אזרח להחזיק ביטוח בריאות, ואזרח שלא יעשה זאת ייקנס. העותרים טענו כי הדבר מנוגד למה שכתוב בחוקה האמריקנית.

26 מתוך 50 מדינות ארה"ב פנו לבתי משפט במדינותיהן נגד הרפורמה, ולבסוף הגיע העניין לבית המשפט העליון. בכל זאת, הרפורמה משאירה לכל מדינה את האפשרות לקבוע את גובה הסכום שמשולם עבור הביטוח, ואת היקף השירותים השונים שיינתנו תמורת ביטוח הבריאות.

- ציין והצג את **העיקרון הדמוקרטי** שבאמצעותו התקבלה הכרעת הדין בבית המשפט העליון. הסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 4 - שאלת חצי אירוע

בסודן היה סכסוך ממושך בין תושבי צפון המדינה לתושבי דרום המדינה. כדי לסיים את הסכסוך הוחלט לערוך הצבעה שבה יחליטו תושבי הדרום אם הם רוצים להיפרד מהצפון, ולהקים מדינה משלהם. התקיימה הצבעה שבה הצביעו כתשעים אחוז מהמשתתפים בעד הפירוד.

- ציין והצג **עיקרון דמוקרטי** שהתממש בתהליך שהתרחש בסודן. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 5 - שאלת חצי אירוע

במדינה דמוקרטית במזרח אירופה התקבלה החלטה ע"י הממשלה המכהנת לאסור על מיעוטים לאומיים במדינה לשבות ולהפגין למשך חמש שנים. מטרת ההחלטה הייתה לחזק את יציבות הכלכלה במדינה ואת ביטחון התושבים. ראש הממשלה אמר בנאום בתקשורת החלטה זו מקובלת על רוב הציבור אשר הצביע עבור הממשלה.

- ציין והצג את **העיקרון הדמוקרטי** שבאה לידי ביטוי בהחלטת הממשלה. הסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 6 - שאלת חצי אירוע

בישיבת הממשלה נערך דיון בעניין תכנית לפיתוח תחבורה ציבורית מהנגב והגליל אל מרכז הארץ. כמה מהשרים שהשתתפו בדיון התנגדו לתוכנית בטענה שהיא יקרה מידי. בסיום הדיון נערכה הצבעה. תשעה-עשר שרים הצביעו בעד התוכנית, ארבעה התנגדו ואחד נמנע.

- ציין והצג את **העיקרון הדמוקרטי** שבא לידי ביטוי בהליך לאישור התוכנית בישיבת הממשלה. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 7 - שאלת חצי אירוע

בשנת 2016 התקיים משאל עם בבריטניה על הפסקת החברות באיחוד האירופאי, אשר כונתה "ברקזיט". כ-17 מיליון אזרחים תמכו בהתנתקות מהאיחוד ואילו 16 מיליון התנגדו לכך, מה שהוביל לאימוץ התוצאה ע"י הממשלה. ממשלת בריטניה החלה במגעים עם האיחוד האירופאי להסדרת העזיבה ונוסח הסכם מפורט בין הצדדים. ראשת ממשלת בריטניה הביאה את ההסכם שגובש לאישור הפרלמנט, אולם הפרלמנט דחה את ההסכם.

- ציין והצג את **העיקרון הדמוקרטי** שבא לידי ביטוי בקבלת החלטות סביב עזיבת בריטניה את האיחוד האירופאי. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 8 - שאלת חצי אירוע

נציבות האיחוד האירופאי אישרה החלטה לסמן מוצרים מהשטחים שנכבשו ב-1967 על ידי מדינת ישראל: התנחלויות, מזרח ירושלים ורמת הגולן. המוצרים יסומנו כך: תוצרת הגדה המערבית (התנחלות ישראלית) או תוצרת רמת הגולן (התנחלות ישראלית). ההחלטה אושרה בפרלמנט האירופאי ברוב גדול של 525 תומכים לעומת 70 מתנגדים.

- ציין והצג את **העיקרון הדמוקרטי** שהתממש באישור ההחלטה בפרלמנט האירופאי. הסבר תשובתך על פי הקטע.

פרק 12 - זכויות וחובות האדם והאזרח

תתי נושאים לפרק:

- ✓ 12.1 – חירות ושוויון כערכי יסוד
- ✓ 12.2 – רעיון הזכויות הטבעיות
- ✓ 12.3 – זכויות טבעיות
- ✓ 12.4 – זכויות פוליטיות/זכויות אזרח
- ✓ 12.5 – חובות האדם כאדם וכאזרח
- ✓ 12.6 – זכויות מתנגשות, קשר בין חובות וזכויות

12.1 - חירות ושוויון כערכי יסוד

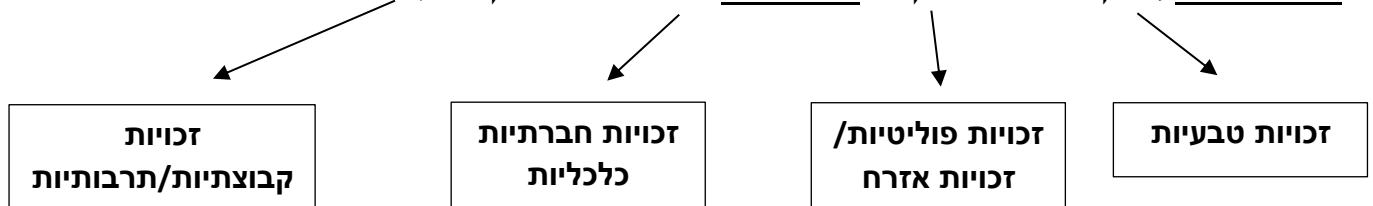
ביסוד הרעיון הדמוקרטי עומד **האדם** – אדם שנולד **חופשי ושווה זכויות** לכל אדם אחר, ולכן מגיעות לו **זכויות טבעיות** מיום היוולדו.

- ערך **החירות** – כל אדם נולד חופשי. משמעות הדבר היא שהאדם יכול לנהל את חייו כרצונו, לקבל החלטות, לבחור ולפעול בהתאם לצרכיו ורצונותיו.
- ערך **השוויון** – כל בני האדם שווים בערכם ובזכויותיהם.

עקרון ה**חרות** הוא תנאי בסיסי לעקרון ה**שוויון**. כאשר קיים איזון בשני הערכים בסיסיים, הם משלימים זה את זה. אך לפעמים ערכים אלה עלולים להתנגש בניהם ול**סתור** האחד את השני.

מתוך ערכים אלו נגזרות זכויות אדם שונות.

סוגי זכויות: (סגנון השאלה – "ציין את סוג הזכויות שבא לידי ביטוי בקטע?")

12.2 – רעיון הזכויות הטבעיות

זכויות טבעיות ו**בסיסיות** (כבוד חרות הליך הוגן חיים וביטחון שוויון קניין)

- תפישה מוסרית-פוליטית המתארת זכויות יסוד המוקנות לכל אדם באשר הוא אדם.
- תיאור הזכויות כטבעיות משמעותו שהן אינן מוענקות ע"י השלטון ואינן תלויות בו. התפישה הדמוקרטית מקבלת כעקרון יסוד את אחריות השלטון לשמירה על הזכויות.
- מקובל למנות בין הזכויות הטבעיות: חיים וביטחון, קניין, חירות, שוויון, כבוד והליך משפטי הוגן.

12.3 - זכויות טבעיות:

ק	ש	ח	ה	ח	כ
הזכות לקניין	הזכות לשוויון	הזכות לחרות (במת עד"ס)	הזכות להליך הוגן	הזכות לחיים וביטחון	הזכות לכבוד
		חופש הביטוי			הזכות לפרטיות
					הזכות לשם טוב
		חופש המחשבה והמצפון			
		חופש התנועה			
		חופש העיסוק			
		חופש הדת			
		חופש מדת			

זכות לקניין - לכל אדם הזכות להחזיק רכוש ולעשות בו כרצונו. - אין לפגוע בקניינו של אדם : <u>קניין חומרי</u> - רכוש מוחשי בעל ערך כלכלי. <u>וקניין רוחני</u> – פטנט, רעיון, המצאה ויצירה בעלת ערך כלכלי.	שני סוגי קניינים: - קניין חומרי. - קניין רוחני. טיפ: בקישור להתייחס לסוג הקניין (רוחני או חומרי)	
	הליך הוגן - אדם חף מפשע עד שלא הוכחה אשמתו. - כל אדם זכאי למשפט הוגן ופומבי : (א) ייצוג על ידי עו"ד. (ב) שופטים בלתי תלויים. (ג) ענישה בהתאם לחוק בלבד. (ד) זכאי לדעת במה הוא נאשם ולראות את הראיות נגדו. (ה) זכאי לערער לערכאה גבוהה יותר.	
הזכות לחרות - לכל אדם זכות לחיות על פי רצונו האישי. - אין לשלול את חירותו של אדם על ידי מעצר או על ידי הגבלת חופש המחשבה והפעולה שלו. - מן הזכות לחירות נגזרות שורה של חירויות- חופש הביטוי, חופש המחשבה והמצפון חופש התנועה, חופש העיסוק, חופש הדת וחופש מדת.	חופש הביטוי - זכות זו נגזרת מהזכות לחרות. - לכל אדם זכות לבטא ולהפיץ את עמדותיו ודעותיו ואמונותיו. - בכל דרך (לבוש, פולחן, תקשורת, אמנות, בדיבור, בכתב וכו') ובפומבי.	חופש המחשבה והמצפון - זכות זו נגזרת מהזכות לחרות. - לכל אדם זכות להחזיק בכל דעה ומחשבה בכל נושא לפי בחירתו. - לכל אדם זכות לפעול בהתאם למצפונו.

	חופש התנועה - זכות זו נגזרת מהזכות לחרות. - לכל אדם זכות לנוע כרצונו ולהימצא בכל מקום. - זכות הכניסה החופשית למדינה מוקנית לאזרחים בלבד.	טיפ: חופש תמיד נגזר מהזכות לחרות	
	חופש העיסוק - זכות זו נגזרת מהזכות לחרות. - לכל אדם זכות לעבוד בכל עבודה, מקצוע או משלח יד (כפוף להכשרה נדרשת או רישוי).		
	חופש הדת - זכות זו נגזרת מהזכות לחרות. - לכל אדם הזכות להחזיק בכל אמונה, להשתייך לכל קבוצה דתית, לקיים כל טקס, מנהג או פולחן.		
	חופש מדת - זכות זו נגזרת מהזכות לחרות. - לכל אדם הזכות שלא להחזיק באמונה, לא להשתייך לקבוצה דתית, לא לסבול מכפיה או הטפה דתית, לא לקיים טקס או פולחן דתי בניגוד לרצונו.		
הזכות לשוויון	סוגי מדיניות בשוויון: א. אפליה פסולה: - פגיעה בזכות לשוויון על ידי הענקת יחס שונה לבני אדם. - ללא סיבה מוצדקת, ובפרט בשל זהות, שיוך סממן חיצוני או מגבלה כלשהי (דת, גזע, מין, העדפה מינית, צבע עור, מוצא, מראש, חיצוני, מגבלה מסוימת).	- אין להפלות אדם בשל זהותו, שיוך סממן חיצוני או מגבלה כלשהי (דת, גזע, מין, העדפה מינית, צבע עור, מוצא, מראה חיצוני, מובלות מסוימת), אלא במקרים של שונות רלוונטית לנושא הנידון- הבחנה מותרת. - הזכות לשוויון נובעת מערך השוויון, לפיו כל בני האדם נולדו שווים בערכם ובזכויותיהם.	
	ב. מדיניות של הבחנה (מותרת): - הענקת יחס לא שוויוני לבני אדם שונים מסיבות מוצדקות, כאשר השוני ביניהם רלוונטי ליחס הלא שוויוני. - אינה בהכרח מוגבלת בזמן. - מיועד בעיקר לפרט בעל צרכים שונים.		
	ג. מדיניות של העדפה מתקנת: - הענקת הטבה לאוכלוסייה, קבוצה או מגזר חלשים בחברה אשר סבלו מקיפוח או מפערים. - למשך זמן מסוים. - היחס הלא שוויוני ניתן במטרה לצמצם פערים ואי השוויון.		
		הזכות לחיים וביטחון - אין לפגוע בחייו ובגופו של אדם. - חובת המדינה להגן על כל בני האדם החיים בשטחה מפני פגיעה בחייהם ובגופם בידי אחרים.	

הזכות לכבוד	- הזכות שלא להיות חשוף ליחס משפיל מזהל ולמבזה ולפוגעני או יחס אכזרי ובלתי אנושי. - לזכות לכבוד שתי נגזרות: הזכות לפרטיות והזכות לשם טוב. <u>הזכות לפרטיות</u> (אינה זכות עצמאית) - הזכות לחיות ללא חשיפה או חדירה לחייו, לגופו, לחפציו ללא רשות. <u>הזכות לשם טוב</u> (אינה זכות עצמאית) - הזכות שלא יפרסמו אודותיו מידע שיקרי שלילי.
---------------------------	---

12.4 - זכויות פוליטיות וזכויות אזרח

- זכויות פוליטיות הינן זכויות הקשורות לתחום הפוליטי.
- חלקן זכויות אזרח בלבד, וחלקן מבוססות על הזכויות הטבעיות של כל אדם.
- זכויות פוליטיות שהן **זכויות אזרח**: הזכות לבחור ולהיבחר, והזכות להתארגן כמפלגה המתמודדת בבחירות (מוענקת לאזרחי המדינה בלבד).
- זכויות פוליטיות הנובעות מ**זכויות טבעיות**: חופש ההפגנה והמחאה והאפשרות לבקר את השלטון (אינן מוגבלות לאזרחי המדינה).

12.5 - חובות האדם כאדם וכאזרח

חובות האדם כאדם:

- להכיר בזכויותיו של הזולת ולהימנע מפגיעה בזכויות של אדם אחר.

חובות האזרח:

- החובה לציית לחוק ולחובות הקבועות בו (תשלום מיסים, שירות צבאי וכו').
- ישנו ערך אזרחי להשתתפות בעיצוב החיים הציבוריים (הצבעה בבחירות, ביקורת השלטון, השתתפות אזרחית וכו').
- ישנו ערך אזרחי בתרומה לקהילה.

12.6 – זכויות מתנגשות, קשר בין חובות וזכויות

זכויות מתנגשות:

- הזכויות הן יחסיות ואינן מוחלטות- הן סותרות לא פעם זו את זו ובאף חברה אנושית הן אינן ניתנות להגשמה באורח מלא. לכן במקרה של התנגשות בין זכויות או בין זכות לאינטרס ציבורי נדרש בית המשפט לבצע איזון סביר בין הזכויות.
- העילות הבסיסיות המוצדקות להגבלת זכויותיו של אדם היא כאשר מימושן פוגע בזכויות הזולת או באינטרס הציבורי.

הקשר בין חובות וזכויות:

המטרה של קיום החובות הללו היא דווקא מימוש זכויות האדם של כל בני האדם בחברה. אם נבצע את חובותינו, נראה שלמעשה כולנו יחד נרוויח מכך, וזכויותינו יתממשו טוב יותר. לדוגמה, אם נשלם מיסים למדינה כפי שחובה עלינו לעשות, אז למדינה יהיה כסף לספק לאזרחיה זכויות חברתיות כנדרש.

שאלות:

שאלה 1 - שאלת חצי אירוע

בית משפט השלום בחיפה האריך את מעצרו של אדם שהטריד מגישה חדשות פופולרית. האדם התקשר אליה פעמים רבות, ושלח לה מאות הודעות טקסט לטלפון הנייד. ביהמ"ש הגדיר את מעשיו כמסוכנים, ועל כן לא שחרר את האדם. - ציין והצג את **הזכות** שבשמה האריך בית המשפט את מעצרו של האדם. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 2 - שאלת חצי אירוע

נערה בת 15 התלוננה במשטרת כפר סבא כי חברותיה ללמודים ריססו כתובת גרפיטי המשמיצה אותה, על רקע העובדה שהיא מתכתבת באינטרנט עם החבר של אחת מהן. להגנתה טענה הנערה שזכותה להתחבר עם מי שהיא בוחרת ובאיזו דרך שהיא בוחרת. - ציין והצג את **הזכות** שבשמה התלוננה הנערה במשטרה. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 3 - שאלת חצי אירוע

בכנסת הועלו שתי הצעות חוק, הקוראות לתקן מצב שבו אלמנות זכאיות לקצבת שארים עד מותן, בניגוד לאלמנים הזכאים לקצבה כל עוד הילדים חיים עמם. האלמנים טוענים לפגיעה בזכותם. - ציין והצג את **הזכות** הנפגעת לטענת האלמנים. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 4 – שאלת חצי אירוע

בבית המשפט העליון נערך דיון משפטי בנוגע לתביעה שהוגשה נגד חברה מסחרית מסוימת. אחד השופטים שהיה אמור לדון במקרה ביקש לפסול את עצמו ולא להיות בהרכב השופטים משום שיש קרבה משפחתית בינו לבין אחד ממנהלי החברה הנתבעת. לדבריו קרבה זו עלולה לפגוע בזכות יסוד של הצדדים במשפט ולכן ראוי ששופט אחר ישפוט במקומו. - ציין והצג את **הזכות** שעליה ביקש השופט להגן בהחלטתו לפסול את עצמו מלשפוט מקרה זה. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 5 - שאלת אירוע כפול

אחד מחברי הכנסת הציע הצעת חוק אשר לפיה פדופילים שריצו את עונשם לא יוכלו לגור באזור שבו מתגורר קורבן העברה, כדי שהקורבן לא יחיה בפחד מתמיד ממפגש עם אותו אדם. ארגוני זכויות האדם התנגדו להצעה, משום שלדעתם אין לחסום את התניידותו של מי ששילם את חובו לחברה. (א) ציין והצג את **הזכות** שבשמה הועלתה הצעת החוק. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע. (ב) ציין והצג את **הזכות** שבשמה התנגדו להצעה ארגוני זכויות אדם. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 6 – שאלת חצי אירוע

על פי חוק שנקבע בכנסת, סטודנט שיציג לפני המוסד להשכלה גבוהה שבו הוא לומד אישור רשמי שיש לו לקות למידה יהיה זכאי להתאמות מיוחדות בלימודים. בהתאמות אלה יהיו לדוגמה: חונך מסייע, הקלטת הרצאות, אפשרות להיבחן בעל פה ועוד. כמו כן, כל מוסד להשכלה גבוהה יחויב להקים מרכז תמיכה כדי לסייע לסטודנטים לקויי למידה בלימודיהם. סטודנטים שאין להם לקויות למידה לא יהיו זכאים להתאמות אלה. - ציין והצג את **המדיניות** שבאה לידי ביטוי בחוק שנקבע בכנסת. הסבר כיצד מדיניות זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 7 - שאלת חצי אירוע

ערוץ טלוויזיה פרסם מודעה שבה נכתב כי במסגרת הדרישות לתפקיד כתב לענייני חברה, המועמד חייב להיות יוצא צבא. מועמדים רבים התלוננו שאין כל קשר בין דרישות התפקיד לדרישותיה של החברה.

- ציין והצג את המדיניות שבאה לידי ביטוי בטענת המתלוננים. הסבר כיצד מדיניות זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 8 – שאלת חצי אירוע

במשאל עם שנערך בשווייץ נקבע שאסור לבנות צריחים גבוהים במסגדים של מוסלמים. בשווייץ יש כ-150 מסגדים, ואזרחי שווייץ החלו לחשוש מההתפשטות של הרעיונות המוסלמיים. השווייצרים מודאגים מכך שהצריחים יבלטו יותר מדי.

- ציין והצג את הזכות של המוסלמים שנפגעת. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 9 – שאלת חצי אירוע

"חוק שעות עבודה ומנוחה" קובע שאסור להעסיק עובדים יהודים בשבת, וגם אסור לבעל עסק יהודי לעבוד בעסק שלו בשבת. בעלי עסקים רבים טוענים כי הדבר פוגע בעסק שלהם בצורה קשה.

- ציין והצג את הזכות של בעלי העסקים שנפגעת בגלל החוק. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 10 – שאלת חצי אירוע

משרד החינוך אסר על מועצת התלמידים הארצית לקיים כנס מחאה כנגד מדיניות הממשלה בנושא גלעד שליט. לטענת שר החינוך, אין זה ראוי שמועצה שמייצגת את כל תלמידי ישראל תנקוט עמדה פוליטית. הוא הוסיף כי אין מבחינתו שום בעיה שתלמידים ינקטו עמדה פוליטית באופן פרטי.

- ציין והצג את הזכות של התלמידים שנפגעת. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 11 – שאלת אירוע כפול

בעקבות התפרצות מגפת הקורונה ברחבי העולם, ולאחר שעשרות תושבים בסין נדבקו, החליטו רשויות השלטון בסין שכל התושבים שחזרו מחו"ל יהיו בהקפדה (שהיה במקום מסוים) עד שתיגמר המגפה. מטרת השלטונות הייתה למנוע הדבקה המונית, מתוך חשש שהתושבים שחזרו ממדינות אחרות הם אלה שהביאו את הנגיף לסין, והם גורמים להדבקה ההמונית.

א. ציין והצג את הזכות של התושבים החוזרים שנפגעה. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

ב. ציין והצג את הזכות של התושבים שעליה מנסים רשויות השלטון לשמור. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 12 - שאלת אירוע כפול

בגלל מתיחות ביטחונית בצפון הארץ אסר הצבא על החקלאים באזור לעבד שדות הקרובים לגבול. לדברי מפקד הצבא באזור, אין הוא יכול להבטיח את שלומם של חקלאים העובדים סמוך לגבול.

בעלי השדות במקום עתרו לבית המשפט וביקשו ממנו לבטל את האיסור. לטענתם, השדות שייכים להם ולכן אסור לצבא למנוע את העבודה בהם. הם הוסיפו ואמרו שהאיסור של הצבא פוגע גם בהכנסתם. בית המשפט דחה את העתירה וקבע שבמקרה זה יש להעדיף את עמדת הצבא.

א. ציין והצג את הזכות שבשמה אסר הצבא לעבד את השדות. הסבר את תשובתך על פי הקטע.

ב. ציין והצג את הזכות שבשמה הוגשה העתירה לבית המשפט. הסבר את תשובתך על פי הקטע.

שאלה 13 - שאלת חצי אירוע

בדף הרשת החברתית של אחת מן העיריות, פרסם תושב קללות וגידופים המכוונים לראש העיר. בתגובה, נמחקו הדברים שכתב התושב ונחסמה האפשרות שלו להגיב בדף זה. לדברי דובר העירייה, תגובות פוגעניות כלפי ראש העיר פוגעות באחת מזכויותיו, והעירייה לא תאפשר לתגובות כאלה להופיע בדף האינטרנט שהיא מנהלת.

- ציין והצג את הזכות של ראש העיר שנפגעה לדברי דובר העירייה. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 14 - שאלת חצי אירוע

מרצה המלמד במכללה תבע את אחת מתלמידותיו. לטענתו, שני ספרים שהיא פרסמה התבססו על תוכן שהוא יצר באמצעות מחקריו ולימד במכללה, וכן על דפי סיכום ותרגום שהוא חיבר. לדבריו, התלמידה לא ביקשה ממנו רשות לעשות כך ולא ציינה את המקור של תוכן הספרים.

- ציין והצג את הזכות שבית המשפט הגן על מימושה. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 15 – שאלת חצי אירוע

לקראת מערכת הבחירות האחרונה יזמה אחת מחברות הכנסת הצעת חוק שמטרתה להגדיל את מספר הנשים הנבחרות לכנסת. לטענתה, כיום רק כרבע מבין חברי וחברות הכנסת הן נשים, ולכן יש לתת תמריצים לסייעות המשבצות נשים ברשימת המועמדים לכנסת. על פי הצעת החוק, סיעה שברשימת המועמדים שלה ישובצו שלוש נשים לפחות מכל עשרה מועמדים תקבל תוספת לתקציב הבחירות. חברת הכנסת הוסיפה כי היא מקווה שבתוך כמה שנים יגדל ייצוג הנשים בכנסת ולא יהיה עוד צורך בתמריצים כאלה.

- ציין והצג את סוג המדיניות שבא לידי ביטוי בדברי חברת הכנסת שיזמה את הצעת החוק. הסבר כיצד סוג המדיניות הזה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 16 - שאלת חצי אירוע

הולכת רגל נפגעה מרכב נוסע כשחצתה את הכביש במעבר חצייה. הנהג הפוגע ברח מהמקום ולא הגיש לה עזרה, כמצופה בחברה אנושית. בישראל קבעה הכנסת בחוק כי נהג רכב שהיה מעורב בתאונה שנפגע בה אדם, חייב לעצור את רכבו ולהזעיק עזרה.

- ציין והצג חובה של האדם (כאדם או כאזרח), שלא התקיימה במקרה זה. הסבר על פי הקטע כיצד חובה זו לא התקיימה בקטע.

שאלה 17 – שאלת חצי אירוע

ביום הבחירות עוסקים אלפי אנשים מטעם המדינה בארגון הבחירות כדי להבטיח את התנהלותן התקינה, רבים מהם עושים זאת הרחק מן המקום שבו הם אמורים להצביע, לכן קשה להם לממש את זכותם. כדי לאפשר להם להצביע, הוגשה לכנסת הצעת חוק שעל פיה מי שממלא תפקיד מטעם המדינה בארגון הבחירות יכול להצביע שבוע לפני המועד הרשמי שלהן.

- ציין והצג את סוג הזכויות שהצעת החוק נועדה לממש. הסבר כיצד סוג הזכויות הזה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 18 - שאלת ידע פשוטה

הצג חובה אחת של אדם כאדם וחובה אחת של אדם כאזרח.

פרק 13 - זכויות חברתיות-כלכליות

- זכויות המוענקות על-ידי המדינה.
- במטרה להבטיח קיום אנושי בכבוד.
- ביניהן: הזכות לשרותי בריאות, לחינוך, לביטחון סוציאלי, לרמת חיים בסיסית, לדיוור, זכויות עובדים וכו'.
- בדרך של הקצאת משאבים ושירותים.
- היקפן ואופיין תלויים במדיניות חברתית-כלכלית של המדינה.

הזכות לקיום בכבוד	• לכל אדם יש זכות לחיות בתנאים המספקים לכל הפחות את צרכיו הבסיסיים ומאפשרים קיום חיים מכובדים ושאינם משפילים.
הזכות לרמת חיים בסיסית	• הזכות לרמת חיים היא הזכות לחיות ברמה קיום סבירה המהווה את המינימום לקיומו של האדם בהתאם לסטנדרט שהמדינה קובעת. • הזכות לרמת חיים יכולה להיות מובטחת על ידי מימון של המדינה לאזרחים חלשים מבחינה כלכלית של מוצרי יסוד, קצבאות רווחה כמו השלמת הכנסה, קצבת ילדים, קצבת זקנה, קצבת נכות דמי אבטלה ועוד. • שאלת היקף המימון הנדרש לצורך קיומה של רמת חיים נאותה נתונה כמובן במחלוקת.
הזכות לבריאות וטיפול רפואי	• לכל אדם יש את הזכות לחיות חיים בריאים ולקבל טיפול רפואי הולם • המדינה אחראית לספק לאזרחים שלה שירותי בריאות ולהבטיח כי יקבלו את הטיפול שדרוש להם. • המדינה מבטיחה את הזכות לטיפול רפואי על ידי ביטוח בריאות ממלכתי שמבטיח טיפול רפואי גם למי שאין לו יכולת לשלם בעבורו.
הזכות לדיוור	• הזכות לדיוור קובעת כי לכל אדם יש את הזכות למגורים נאותים ולקורת גג מעל לראשו. המדינה יכולה להבטיח את הזכות לדיוור בדרכים שונות כמו דיוור ציבורי, מתן הלוואות ומשכנתאות מוזלות, מימון בנייה ועוד.
הזכות לחינוך	• הזכות לחינוך קובעת כי למדינה יש אחריות להבטיח כי לכל ילד בעל אזרחות תינתן האפשרות לקבל השכלה בסיסית ולרכוש ערכים, כלים ומיומנויות שיסייעו לו בחייו כאזרח וכאדם פרטי ועצמאי. • כל מדינה דמוקרטית קובעת את הדרכים שלה להבטיח את הזכות לחינוך ובישראל היא באה לידי ביטוי על ידי חוק חינוך חובה חינוך.
זכויות עובדים ותנאי עבודה	• זכויות שהמדינה מחייבת את המעסיקים להעניק לעובדים על פי חוק. • הזכות של כל אדם לתנאי עבודה בסיסיים והוגנים. • כוללת מרכיבים כגון: קביעת שכר מינימום, הגבלת מספר שעות עבודה, הבטחת שכר שווה עבור עבודה שווה, מתן ימי חופשה, הגנה מפני פיטורים שרירותיים וכו'. • במדינות דמוקרטיות רבות זכויות אלה מוענקות בצורה מוגבלת ומדודה.

פרק 14 - זכויות קבוצתיות/תרבותיות

זכויות קבוצתיות/תרבותיות

- זכויות קבוצתיות הניתנות למיעוטים לאומיים ולקבוצות אתניות-תרבותיות. באות לידי ביטוי בתחומים הבאים: שפה, חינוך, תרבות, ייצוג כקבוצה.
- מטרתן להסדיר בצורה מוסדית את זהותה הייחודית של הקבוצה במדינה.
- המדינה קובעת את היקף הענקתן ואת מידת התמיכה המוסדית בהן (לעומת זכויות הפרט של המיעוט שהן זכויות יסוד בכל דמוקרטיה).

• הזכות לשפה	• הכרה בשפת המיעוט כשפה רשמית המבטאת את היותם חלק מהמדינה.
• הזכות לייצוג במוסדות השלטון	• הזכות לבחור ולהיבחר גם אם עמדותיהם והאינטרסים של נציגי קבוצות המיעוט אינם מוצאים חן בעיני הרוב.
• הזכות לחינוך	• מערכת חינוך עצמאית המלמדת בשפת המיעוט ועל פי תרבותו.
• הזכות לקיום מצוות הדת וחופש הפולחן	• מתבטא גם בסיוע בהקמת מוסדות דת ותשלום משכורות לבעלי תפקידים.

שאלות

שאלה 1 - שאלת חצי אירוע

לכבוד חג הקורבן, שחוגגים המוסלמים והדרוזים, הודיעה רשות הטבע והגנים כי תערוך בשמורות הטבע סיורים וסדנאות בשפה הערבית ותפיק עלוני הסברה ומערכי הדרכה בערבית. פעילויות אלו מיועדות לחוגגים שמבלים ונופשים בשמורות במהלך החג. המבקרים בשמורות הביעו שביעות רצון מן היוזמה, וביקשו כי הרשות תמשיך בפעילויות אלו בכל ימות השנה.

- ציין והצג את **סוג הזכויות** שמתממש באמצעות היוזמה של רשות הטבע והגנים. הסבר כיצד סוג הזכויות הזה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה – זכויות כלכליות-חברתיות

שאלה 1 – שאלת חצי אירוע

במדינה מסוימת קרא ארגון עובדים של מפעל ממשלתי מסוים להכריז חרם של צרכנים על מוצרי המפעל. הנימוק לכך היה שהמפעל מעסיק את העובדים בו בתנאי ניצול, במשך שעות רבות, בלי הפסקה ואינו מאפשר להם לצאת להפסקת אוכל.

- ציין והסבר את **סוג הזכויות** שעליהן ביקש ארגון העובדים להגן בקריאתו לחרם צרכנים. הסבר תשובתך על סמך הקטע.

פרק 15 - גישות כלכליות-חברתיות במדינה הדמוקרטית

הגישה הסוציאל-דמוקרטית:	הגישה הליברלית:
מדגישה את השוויון החברתי-כלכלי על פני החירות הכלכלית. מקדמת בשם הסולידריות צמצום פערים .	מדגישה את החירות הכלכלית על פני השוויון החברתי-כלכלי. סוברת שחירות מקדמת את טובת החברה כולה ובתוכה את החלשים.
במקרה הצורך הפרט החלש יכול להישען על סיוע חברתי-כלכלי מהמדינה.	דגש על יוזמה פרטית ותחרות . דוגלת בפעילות במסגרת שוק חופשי .
המדינה מעורבת בתחום החברתי-כלכלי במידה רבה. מחויבות ליצור רשת ביטחון סוציאלי רחבה ולהבטיח קיום בסיסי בכבוד לכל אדם. דוגמאות: סבסוד שירותים, הענקת שירותים חברתיים, חקיקה חברתית, הלאמה .	מעורבות המדינה בתחום החברתי-כלכלי היא מינימלית . דוגמאות: הפרטה, קיצוץ תקציבים, צמצום קצבאות .
תמיכה במיסוי גבוה על העשירונים העליונים .	תמיכה בצמצום המיסוי למינימום .

שאלות:

שאלה 1- שאלת חצי אירוע

מדבריו של חבר כנסת: "התערבות השלטון בחיי הכלכלה תגרום הפרעות בפעולתו של מנגנון השוק החופשי. את החיים הכלכליים יש לבסס על חירות הפרט. התחרות בין הפרטים בתחום הכלכלי תביא לכך שכל יחיד ימצא את הפוטנציאל שבו. התערבות מצד המדינה כדי לסייע לחלשים בחברה תביא לכך שלא יהיה תמריץ להתאמץ. החלשים יתרגלו להיות תלויים במדינה ומצבם אף יחמיר. התערבות המדינה בחיי החברה והאזרח צריכה להיות מצומצמת ככל האפשר".

- ציין והצג את **הגישה הכלכלית-חברתית** שבאה לידי ביטוי בדבריו של חבר הכנסת. הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 2 – שאלת חצי אירוע

לאחרונה נקלעו מפעלים רבים בצפון הארץ לקשיים כלכליים, וחלקם אף עומדים בפני סגירה, מה שיגרום לאלפי עובדים להישאר ללא עבודה. העובדים דורשים מהמדינה לעזור להם. בתגובה אמר שר האוצר, כי המדינה לא יכולה להתערב בכול פעם שעסק פרטי נקלע לקשיים, משום שזו תהיה פגיעה בשוק החופשי ובתחרות הכלכלית, שהיא טובה למדינה בסופו של דבר.

- ציין והצג את **הגישה החברתית-כלכלית** עליה מתבסס שר האוצר. הסבר את תשובתך על סמך הקטע.

שאלה 3- שאלת חצי אירוע

משרד האוצר ומשרד החקלאות גיבשו תוכנית כלכלית בנוגע לייבוא תוצרת חקלאית של פירות וירקות. על פי התוכנית, יופחתו המיסים הנגבים כיום על פירות וירקות המיובאים ממדינות אחרות לישראל. תוכנית זו תתרום להגדלת ההיצע של פירות וירקות בישראל, ועל כן היא תתרום להגברת התחרות.

- ציינו והציגו את **הגישה הכלכלית-חברתית** שעליה מתבססת התוכנית של משרד האוצר ומשרד החקלאות. הסבירו כיצד גישה כלכלית-חברתית זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 4- שאלת חצי אירוע

בשנים האחרונות נעשה ניסיון להפריט חלק משירות התעסוקה. במסגרת זו העבירה הממשלה לידי חברות פרטיות את האחריות להכשרה מקצועית ולמציאת עבודה עבור קבוצות מסוימות של מובטלים. בדיון שנערך בכנסת התברר שחברות אלו לא עמדו ביעדים שהוצבו להן ורבים מידי נותרו מובטלים. אחד מחברי הכנסת טען שהניסיון נכשל משום שהמדינה הסירה מעצמה את האחריות לדאגה למובטלים, ולא פיקחה כראוי על פעולות החברות.

- ציין והצג את **הגישה הכלכלית-חברתית** שלדברי חבר הכנסת נקטה המדינה במקרה זה. הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 5- שאלת חצי אירוע

עקב המחסור בדגים למאכל בארץ החליטה הממשלה לנקוט צעדים כלכליים חדשים בשוק הדגים, ולבטל את המיסים על יבוא דגים מחוץ לארץ. בממשלה מקווים כי צעד זה יעודד יבוא חופשי של דגים לארץ ויגביר את התחרות בין הסוחרים ואת התחרות בין רשתות השיווק. בדרך זו יהיה אפשר להוזיל את מחירים של הדגים לצרכנים.

- ציין והצג את **הגישה החברתית-כלכלית** שבאה לידי ביטוי בצעדים הכלכליים החדשים. הסבר כיצד גישה חברתית-כלכלית זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 6- שאלת חצי אירוע

ממשלת ישראל חתמה על הסכם תעופה בינלאומי חדש, שנועד לצמצם את מעורבות הממשלה בתחום התעופה, ולאפשר לחברות תעופה זרות להתמודד מול חברות התעופה הישראליות על מחירי הטיסות ועל יעדיהן. בעקבות הסכם זה תיתכן הוזלת מחירים של כרטיסי הטיסה, והגדלת מספר התיירים המגיעים לישראל.

- ציין והצג את **הגישה החברתית-כלכלית** שבאה לידי ביטוי בהסכם שחתמה הממשלה. הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 7 – שאלת חצי אירוע

בעת האחרונה הורתה ועדת הכספים של הכנסת לממשלה לפתוח חיסכון אישי לכל ילד בישראל. על פי ההחלטה, בכל חודש תעביר המדינה לחשבון החיסכון של כל ילד סכום קבוע עד שימלאו לו שמונה עשרה שנה. כספי החיסכון יאפשרו לכל צעיר לרכוש השכלה וידע, וכך יוכל להשתלב בחברה כמו כל צעיר אחר, בלי קשר למצב הכלכלי של משפחתו.

- ציין והצג את **הגישה החברתית-כלכלית** שבאה לידי ביטוי בהחלטה של ועדת הכספים. הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 8 – שאלת חצי אירוע

אחת המפלגות הציגה תוכנית שמטרתה להתמודד עם המשבר הכלכלי שנוצר בישראל בעקבות מגפת הקורונה. תוכנית זו מבוססת על ההנחה שהכלכלה תתאושש אם כל פרט במדינה יוכל לממש את רצונו ואת כישוריו בתחום הכלכלי. לשם כך המפלגה מציעה בין השאר להקל את פתיחתם של עסקים חדשים על ידי שחרור כמה מן ההגבלות החלות כיום על פתיחת עסק חדש. כמו כן, מוצע להפחית הפחתה ניכרת את מס ההכנסה ומס החברות המוטלים על עסקים.

- ציין והצג את **הגישה הכלכלית-חברתית** שבאה לידי ביטוי בתוכנית שהציעה המפלגה. הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

פרק 16 – גלובליזציה

- תהליכים כלל עולמיים בין מדינות, חברות ויחידים.
- מתארים יכולת תנועה הולכת וגדלה של סחורות, שירותים, מידע, רעיונות ובני אדם.
- במהירות גבוהה ובקלות יחסית.
- העולם נתפס כ"כפר גלובלי" והדבר משפיע על תחומי חיים רבים: חברה וכלכלה, תרבות ולאומיות, משפט ויחסים בין מדינות, טשטוש גבולות.
- במקביל מתרחשים בזמננו תהליכים הפוכים של חיזוק זהויות לאומיות ודתיות.

שאלות:

שאלה 1- שאלת ידע פשוטה

הצג את המושג "גלובליזציה"

פרק 17 - עקרון הגבלת השלטון

תתי נושאים לפרק:

✓ 17.1 – עקרון הגבלת השלטון - הגדרה

✓ 17.2 – עקרון הפרדת הרשויות

✓ 17.3 – חוקה

✓ 17.4 – מנגנוני פיקוח מוסדיים ומנגנוני פיקוח חוץ מוסדיים

17.1 – עקרון הגבלת השלטון - הגדרה

- השלטון מחזיק באמצעים (כלכליים, אנושיים, מקורות מידע, מנגנוני אכיפה) המעניקים לו עוצמה רבה.
- קיימת סכנה בניצול לרעה של כוחו של השלטון תוך פגיעה בזכויות האדם והאזרח או בזכויות קבוצה.
- הפרדת הרשויות ואמצעים מוסדיים ולא מוסדיים נועדו למניעת עריצות השלטון.

17.2 – עקרון הפרת הרשויות

- פיצול הכוח השלטוני לשלוש רשויות: מחוקקת, מבצעת ושופטת.
- במטרה להגביל את השלטון, למנוע את ריכוז הכוח בידי גורם שלטוני אחד ולקדם הגנה על זכויות האדם.
- לכל רשות סמכויות ייחודיות בתחומה אך לא מוחלטות ומתקיימים בין הרשויות יחסי איזון, ריסון, פיקוח ובקרה.

17.3 – חוקה

- מערכת של נורמות וערכי יסוד המנוסחים במסמך מכונן.
- בעלת עליונות משפטית על חקיקה רגילה.
- קובעת את:
 - א) עקרונות וערכי היסוד של המדינה, החזון והמאפיינים הייחודיים של המדינה.
 - ב) מבנה רשויות השלטון, סמכויותיהן והיחסים ביניהן.
 - ג) עקרונות השמירה על זכויות האדם והאזרח במדינה.

17.4 – מנגנוני פיקוח מוסדיים ומנגנוני פיקוח חוץ מוסדיים

מנגנוני פיקוח וביקורת לא מוסדיים:	מנגנוני פיקוח וביקורת מוסדיים:
• ביקורת שמקיימים גופים, ארגונים או פרטים באמצעות הפגנות/שביתות/מחאות/עצרות/עצומות/יצירות אומנות (קולנוע, טלוויזיה, תיאטרון, ספרות, אומנות פלסטית), הופעה וכתביה באמצעי התקשורת וברשתות החברתיות. • ללא הסמכה חוקית אלא בהתנדבות מיוזמתם של אזרחים או קבוצות. • לשם הגבלת השלטון וחוקיות פעולותיו. • באמצעות הפעלת לחץ והבעת ביקורת פוליטית על קובעי המדיניות.	• ביקורת שמקיימים גופים ומוסדות שלטוניים: הרשות המחוקקת (אופוזיציה, ועדות הכנסת, כלים פרלמנטריים), מבקר המדינה, נציב תלונות הציבור ומערכת המשפט. • שהוסמכו לשם כך בחוק. • לשם הגבלת השלטון וחוקיות פעולותיו. • באמצעות פרסום דו"חות/הנחיות/חוקים/מסמכים רשמיים אחרים המציגים את פעולות השלטון.

שאלות:

שאלה 1- שאלת חצי אירוע

באחת ממדינות אירופה החליטה הממשלה לשחרר מבתי הכלא אסירים שנגזרו עליהם עונשים של עד חמש שנות מאסר באשמת שחיתות. לדברי דובר הממשלה המהלך נועד להקל את הצפיפות בבתי הכלא. החלטת הממשלה עוררה מחאה נרחבת ואזרחים רבים יצאו להפגין נגד החלטה זו. המפגינים דרשו לבטל את ההחלטה בטענה שהממשלה מנצלת לרעה את סמכויותיה. לדבריהם, על הממשלה לפעול למניעת שחיתות ולא לשחרר פושעים מן הכלא.

- ציין והצג **עיקרון דמוקרטי** שהתממש בפעילות של האזרחים. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 2 – שאלת חצי אירוע

אחד מחברי הכנסת ההאשים את הממשלה בהכשלת הצעות חוק פרטיות, ובהסתרת מסמכים וחווות דעת מחברי הכנסת. חבר הכנסת אמר כי "מסמכים חשובים שמכילים אנשי המקצוע של משרד המשפטים ושל משרד האוצר חסויים מעיניהם של ח"כ ומהציבור, לקראת הדיונים על הצעות חוק בוועדות הכנסת השונות. כך נוצר מצב שחברי כנסת מהקואליציה מצביעים בהתאם לחווות הדעת הללו מבלי לקרוא אותם, וכך אין להצעות חוק פרטיות של ח"כ מהאופוזיציה שום סיכוי".

-- ציין והצג את **העיקרון הדמוקרטי** שנפגע לפי דבריו של ח"כ. הסבר כיצד אמצעי זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 3- שאלת חצי אירוע

לאחרונה החליטה ממשלת ישראל להפחית את הוצאות הממשלה בניסיון להתמודד עם המשבר הכלכלי בארץ. במסגרת התוכנית הוחלט בין היתר לקצץ בתקציבי הרווחה ולצמצם את קצבאות הביטוח הלאומי לנכים, לאימהות חד הוריות, למובטלים ולנוזקים אחרים. התוכנית הובאה לאישור בפני וועדת הכספים של הכנסת ושם נמתחה עליה ביקורת קשה על ידי חברי כנסת רבים. שר האוצר טען כי מקבלי הקצבאות חייבים לפרנס את עצמם.

- ציין והצג את **העיקרון הדמוקרטי** שבשמו פעלה וועדת הכספים של הכנסת, הסבר את תשובתך על סמך הקטע.

שאלה 4- שאלת חצי אירוע

להקה מסוימת הוציאה שיר חדש לתחנות הרדיו. השיר עורר הד ציבורי רחב, בין היתר עקב המסר הנוקב שהפנה כלפי השלטון: "מושחתים נמאסתם, את העם אכזבתם".

- ציין והצג את **סוג המנגנון לפיקוח וביקורת** שבא לידי ביטוי בשירה של הלהקה. הסבר כיצד סוג מנגנון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 5- שאלת חצי אירוע

מבקר המדינה פרסם דו"ח על תפקודה של הממשלה במבצע "צוק איתן". בכמה ממסקנותיו של הדו"ח נטען כי בכירים מהדרג הצבאי והמדיני ידעו על חומרת איום המנהרות בעזה, לא שיקפו אותו לקבינט, ולא דאגו שצה"ל יכין תוכנית מבצעית. בעקבות הדו"ח התעורר דיון ציבורי בנושא.

- ציין והצג את **העיקרון הדמוקרטי** שבא לידי ביטוי בפרסום הדו"ח. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 6- שאלת חצי אירוע

עמותת אדם, טבע ודין הגישה עתירה לבג"ץ נגד עיריית תל אביב בטענה כי העירייה לא תיקנה את צינור השפכים בזמן והתוצאה הייתה זיהום חוף הים ומי הים למשך תקופה ארוכה.

- ציין והצג את **העיקרון הדמוקרטי** שבשמו פעלה העמותה. הסבר את תשובתך על סמך הקטע.

שאלה 7- שאלת אירוע

ממשלת ישראל תכננה (בחשאי) לבטל את המענקים לרופאים העובדים בבתי החולים בפריפריה. כוונה זו גררה גל של ביקורת על מקבלי ההחלטות. אחת מחברות הכנסת הציגה במהלך דיון של ועדת הכספים בכנסת את המסמך של משרד הבריאות, שבו התגלתה הכוונה לבטל את המענקים לרופאים שבחרו להתמחות בפריפריה. היא תקפה בחריפות את המהלך המתוכנן, ואמרה שבזמן שכביכול בוחנים את מפת הטבות המס לפריפריה, מישהו בא ומתחת לשולחן פוגע בשירות הבריאות בפריפריה וברפואה הציבורית.

- ציין והצג את **סוג מנגנון הפיקוח והביקורת** שבא לידי ביטוי בפעולותיה של חברת הכנסת. הסבר תשובתך על פי הקטע.

שאלה 8 – שאלת חצי אירוע

בשנה האחרונה נחשפו בכמה גני ילדים פרטיים מקרי התעללות של מטפלות וגננות בפעוטות שבגן. בעקבות מקרים אלה החלה מחאה של קבוצות הורים ברשתות החברתיות ובכלי התקשורת. כמו כן הפגינו הורים רבים מול בית ראש הממשלה ומול משרדי הממשלה. המפגינים נשאו שלטי מחאה וקראו לממשלה לפעול לשינוי המצב. הם דרשו שיהיה פיקוח על תנאי הקבלה וההסמכה של מי שמבקש לעסוק בתחום, והחמרה בענישה במקרים של התעללות.

- ציין והצג את **סוג מנגנון הפיקוח והביקורת** שבא לידי ביטוי בפעולה שנקטו ההורים בתגובה על מקרי ההתעללות. הסבר כיצד מנגנון פיקוח וביקורת זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 9 – שאלת חצי אירוע

תחת ההאשטג #לא_רוצים_בחירות (לא רוצים בחירות) התקבצו כ-200 בני נוער בכיכר רבין בתל-אביב. אליהם הצטרפו תלמידי מכינות ואזרחים מזדמנים. זו הייתה עצרת מחאה נגד הכוונה ללכת לבחירות שלישיות. שני יוזמי העצרת, האחת סטארטפיסטית והשני חבר בארגון שמירה, הצליחו לחבור למועצות תלמידים שונות ולהביא כ-1,500 בני נוער להפגין גם מול הכנסת. הם ביקשו להדגיש שזהו לא מהלך פוליטי, ואת המימון הם השיגו בעזרת תרומות בפייבוקס.

- ציין והצג את **סוג מנגנון הפיקוח והביקורת** שעליו התבססו הפעולות הקשורות להאשטאג. הסבר כיצד סוג מנגנון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 10 - שאלת חצי אירוע

עיתון ישראלי ביצע תחקיר מקיף והציג בסדרה של כתבות את המצב העגום בבתי החולים בישראל. בכתבה התראיינו רופאים ואחיות שסיפרו מנקודת מבט אישית על המצב. אחד מהם אמר כי "רופא יכול למצוא עצמו לבד בתורנות ולקבל עשרה חולים מורכבים בו זמנית, והוא לא יודע במי לטפל קודם".

- ציין והצג את **סוג מנגנון הפיקוח והביקורת** שעליו התבסס התחקיר. הסבירי כיצד סוג מנגנון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 11 – שאלת חצי אירוע

משרד החינוך יזם תוכנית לאומית ששמה "ישראל עולה כיתה". במסגרת התוכנית הודיע המשרד על ביטול בחינות הבגרות לתלמידים בכיתות י' בכל רחבי הארץ. קבוצת תלמידים הלומדת בתוכנית מצוינות במתמטיקה עתרה לבית המשפט העליון נגד ההחלטה. לטענת התלמידים, החלטת המשרד פירושה שכל השנים שהשקיעו בתוכנית המצוינות ירדו לטמיון.

- ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שבשמו פעלו התלמידים. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

פרק 18 - עקרון שלטון החוק

תתי נושאים לפרק:

- ✓ 18.1 – עקרון שלטון החוק - הגדרה
- ✓ 18.2 – סוגי הפרת חוק ועבריינות: עבריינות פלילית רגילה, עבריינות שלטונית (אישית וציבורית) ועבריינות פוליטית/אידיאולוגית.
- ✓ 18.3 – מקרים בהם יש ספק, מחלוקת או מתח בשאלת המחויבות לציות לחוק: סירוב לציות לחוק מטעמי מצפון וסירוב מטעמים אידיאולוגיים/פוליטיים.
- ✓ 18.4 - פקודה בלתי חוקית ופקודה בלתי חוקית בעליל

18.1 – עקרון שלטון החוק - הגדרה:

- עקרון שלטון החוק קובע את כללי ההתנהגות באמצעות חוקים אשר מחייבים הן את האזרחים והן את השלטון.
- החוקים נחקקים ע"י הרשות המחוקקת המבטאת את ריבונות העם.
- החוקים צריכים להיות שוויוניים בתוכנם ובאכיפתם.
- החוק חייב להיות כללי, בהיר ופומבי.

טיפ: כאשר שאלת בגרות עוסקת בנושאים הקשורים לתקנות, כללים, חוקים, הנחיות, דינים, הוראות, נהלים, צווים וכו' - מדובר בעקרון שלטון החוק.

18.2 - סוגי הפרת חוק ועבריינות:

• עבירה על החוק שנעשית מתוך אינטרס אישי (לרוב סיפוק יצרים) ומבוצעת ע"י כל אדם שפועל בדרך אקטיבית-פעילה, לרוב אלימה, כשהוא אינו מוכן לשאת בתוצאות לעבירה שביצע. • יחסה של החברה לעבירה זו הוא שלילי בשל הסכנה לשמירה על הסדר הציבורי. מאחר וזו עבירה על החוק, המדינה תפעיל את אמצעי אכיפת החוק.	א) עבריינות פלילית רגילה
<u>עבריינות שלטונית אישית:</u> • עבירה על החוק שנעשית ע"י אדם נושא משרה ציבורית (נבחר או ממונה) מתוך אינטרס אישי ואינו מוכן לשאת בתוצאות העבירה. ברוב המקרים תוך כדי שימוש בכוח הציבורי שלו וניצול סמכותו לרעה, תוך שימוש במשאבים ציבוריים. • יחסה של החברה לעבירה זו הוא שלילי בגלל סכנת אמון הציבור במערכת השלטונית. מאחר וזו עבירה על החוק, המדינה תפעיל את אמצעי אכיפת החוק.	ב) עבריינות שלטונית (מתחלקת לשניים: עבריינות שלטונית-אישית ועבריינות שלטונית-ציבורית)

	<u>עבריינות שלטונית ציבורית:</u> • עבירה על החוק שנעשית ע"י אדם נושא משרה ציבורית (נבחר או ממונה) תוך ניצול סמכותו לרעה מתוך רצון להטיב עם ציבור/מגזר מסוים או לטובת הכלל מתוך נקודת מבט, והוא אינו מוכן לשאת בתוצאות העבירה. • יחסה של החברה לעבירה זו הוא שלילי בשל הסכנה לאבדן אמון הציבור בשלטון ובשל האפליה וחוסר השוויון שנוצרת בעבירה זו לטובת קבוצה בחברה ותוך שימוש במשאבים ציבוריים. חלק יגלו סלחנות כלפי העבריין, כי הפרת החוק מטיבה איתם. מאחר וזו עבירה על החוק, המדינה תפעיל את אמצעי אכיפת החוק.
ג) עבריינות פוליטית/אידיאולוגית	• עבירה על החוק הנעשית על ידי אדם או קבוצה שפועלים בדרך אקטיבית-פעילה, כשהאדם או הקבוצה מוכנים לשאת בתוצאות מעשיהם כנגד נציגי השלטון, מוסדות, ארגונים או כל אדם בשל רצון לקדם את עמדתו הפוליטית. • המניע הוא רצון לשנות מדיניות, רצון להשפיע על הקהל. התנגדות לחוקים קיימים. • יחסה של החברה כלפי עבריינות פוליטית/אידיאולוגית הוא שלילי בשל הסכנה לסדר הציבורי וקיומו של המשטר הדמוקרטי, לפגיעה בשלטון החוק. חלקים בחברה יתמכו בעבריינות זו בשל הזדהות עם האידיאולוגיה.

18.3 – מקרים בהם יש ספק, מחלוקת או מתח בשאלת המחויבות לציות לחוק: סירוב לציית לחוק

מטעמי מצפון וסירוב מטעמים אידיאולוגיים/פוליטיים.

סרבנות המצפון שונה מסרבנות אידיאולוגית-פוליטית. בעוד שסרבנות אידיאולוגית-פוליטית שואפת להביא לשינוי דעת הקהל, כדי שתשפיע על המדיניות, תכליתו של הסירוב המצפוני אינה שינוי סדרי המדינה, אלא שמירה על טוהר אמונתו ושלמותו המוסרית של הפרט.

סרבנות אידיאולוגית-פוליטית היא בדרך כלל **קבוצתית**, ואילו סרבנות המצפון היא **פרטית ואישית**. אולם, שניהם אינם מצייתים לחוק, שניהם נכונים לקחת אחריות ושניהם מוכנים לעמוד לדין על מעשיהם ולשלם את מחיר אמונתם.

סירוב לציית לחוק מטעמי מצפון	• הפרת חוק במצב של קונפליקט פנימי בין המוסר/ המצפון או אמונה דתית לבין החוק. • העדפת צו המצפון על פני חובת הציות לחוק. • תוך מוכנות לשלם מחיר ולשאת בעונש. • סירוב מאיים על השלטון הדמוקרטי, וגבולות הלגיטימיות שלו שנויות בוויכוח ציבורי.
סירוב מטעמים אידיאולוגיים/פוליטיים	• הפרת חוק במצב של קונפליקט פנימי בין אידיאולוגיה פוליטית לבין החוק. • העדפת עמדה אידיאולוגית על פני חובת הציות לחוק, מתוך רצון לשנות את דעת הקהל והמדיניות. • תוך מוכנות לשלם מחיר ולשאת בעונש. • סירוב מאיים על השלטון הדמוקרטי, וגבולות הלגיטימיות שלו שנויות בוויכוח ציבורי.

18.4 - פקודה בלתי חוקית ופקודה בלתי חוקית בעליל

• הוראה הניתנת על ידי מפקד מוסמך או רשות מוסמכת אך סותרת את החוק או את הנחיות הצבא או חורגת מסמכות נותן הפקודה. • במסגרת צבאית חובה לציית להוראה זו. אי ציות יגרום להעמדה לדין של הפקוד. • נותן ההוראה נושא באחריות של הפרת החוק. • במסגרת אזרחית אין חובה לציית לפקודה בלתי חוקית.	פקודה בלתי חוקית
• הוראה אשר ניתנת על ידי מפקד מוסמך או רשות מוסמכת. • ההוראה סותרת ערכי מוסר ומצפון אנושי בסיסיים - "דגל שחור" מתנוסס מעליה, "אי חוקיות הדוקרת את העין ומקוממת את הלב". אי חוקיות ואי מוסריות גלויה ומובהקת. • חובה שלא לציית לפקודה זו אפילו במסגרת צבאית. • ציות יגרום להעמדה לדין של נותן הפקודה והמבצע.	פקודה בלתי חוקית בעליל

שאלה לדוגמא + פתרון:

שחקן כדורגל של אחת הקבוצות השתמש לצורך בניית שריריו, בחומרים שאסורים עפ"י התקנות והוראות איגוד הכדורגל הבינלאומי. בשל כך, הושעה השחקן ממשחקי הכדורגל באותה הקבוצה ולאחר זמן הודח. השחקן טען כי "החומרים לא היו אסורים עפ"י החוק בישראל", אולם טענתו לא התקבלה והשעייתו התממשה. בדברי ההסבר נכתב כי השימוש בחומרים בהם השתמש השחקן אסורים עפ"י תקנות האיגוד, ועל כן לא יוכל להמשיך לשחק בקבוצתו עד הכרעה אחרת בנושא".

ציין והצג את **העיקרון הדמוקרטי**, שבשמו פועל איגוד הכדורגל העולמי בהשעייתו של השחקן. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

פתרון:

ציין- עקרון שלטון החוק.

הצג- החוק קובע את הכללים המחייבים את ההתנהגות. הכנסת היא המחוקקת של החוקים. החוק מחויב להיות שוויוני- גם בתוכן וגם באכיפה הוא חל על כולם, הוא חייב להיות בהיר ופומבי- הוא מאפשר לאדם להבין מה אסור ומה מותר והוא מפורסם ברבים. מבחינת מהות החוק יש שרואים חשיבות שיתאים לערכי הצדק וזכויות האדם.

הסבר- "השימוש בחומרים בהם השתמש השחקן אסורים עפ"י תקנות האיגוד". מכאן נובע שהעיקרון הדמוקרטי שבשמו הודח השחקן הוא **שלטון החוק**. כיוון שהאיגוד הבינלאומי לכדורגל פעל עפ"י הוראות ותקנות האיגוד, שהן למעשה חוקי הכדורגל בכלל המדינות בעולם.

שאלות:

שאלה 1 - שאלת חצי אירוע

קצינה בצה"ל, בעלת גישה למחשב שבו מידע על נתונייהם האישיים של כל המשרתים בצבא, הקלידה את שמה של ידוענית כדי לקבל עליה פרטים אישיים. בכך הפרה הקצינה הוראה הרשומה בספר הפקודות הצה"לי, ועל כן נקנסה.

- ציין והצג את **העיקרון הדמוקרטי** שבשמו נקנסה הקצינה. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 2 - שאלת חצי אירוע

במהלך משחק כדורגל של נבחרת ישראל, התפרץ אחד האוהדים בריצה למגרש כדי להצטלם עם שחקן הנערץ עליו ולפרסם את התמונה. המשטרה עצרה את האוהד, והודיעה כי תמליץ להעמיד אותו לדין על שיבוש מהלך המשחק וסיכון חיי השחקנים.

- ציין והצג את **סוג העבריינות** שבא לידי ביטוי במעשה האוהד. הסבר כיצד סוג עבריינות זו בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 3 - שאלת חצי אירוע

ברשות העיתון "ידיעות אחרונות" תמונות של מפגינים אלימים שהעביר אליו מקור שהעיתון נתן לו חיסיון עיתונאי. המשטרה פנתה לבית המשפט בבקשה לקבל את התמונות, מכיוון שהיא מעוניינת למצות את הדין עם העבריינים. בית המשפט הוציא צו המורה לעיתון לפעול על פי בקשת המשטרה. העיתון פנה לבית המשפט בבקשה לבטל את הצו, בטענה שעיתונאי צריך להרגיש חופשי בבואו לסקר אירוע חדשותי.

- ציין והצג את **העיקרון הדמוקרטי** שבשמו פנתה המשטרה לבית המשפט. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 4 - שאלת חצי אירוע

במהלך מערכת הבחירות לכנסת, עוזרו של אחד השרים נתן שוחד לעיתונאי כדי שיפרסם כתבה אוהדת על השר. כאשר התגלה המעשה התברר שעוזר השר רצה לסייע לבחירתו מחדש של השר כדי לשמור על משרתו של כעוזר השר.

- ציין והצג את **סוג העבריינות** שבא לידי ביטוי במעשהו של השר, הסבר את תשובתך לפי הקטע.

שאלה 5 - שאלת חצי אירוע

בעלי תפקידים מסוימים בשירות המדינה זכאים לרכב צמוד שימש אותם לצורך מילוי תפקידם בלבד. ועדת משמעת דנה בעניינו של בעל תפקיד בשירות המדינה, שאפשר לאחיו לנהוג ברכב הממשלתי שניתן לו. הוועדה קבעה שבעל תפקיד זה פעל בניגוד לנהלים ולהוראות המחייבות, ולכן נרשמה נזיפה בתיקו האישי.

- ציין והצג את **העיקרון הדמוקרטי** שבא לידי ביטוי בהחלטת הוועדה. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 6 - שאלת חצי אירוע

מועצת עירייה מסוימת אישרה תקציב לבניית מתקני ספורט בעיר. כעבור שנה נחקר ראש העיר על ידי המשטרה בחשד שהעביר כסף מתקציב זה שלא כדין לעמותה חברתית שבראשה עמד. בחקירתו במשטרה הדגיש האיש שלא לקח את הכסף לעצמו אלא העביר אותו לעמותה זו, שמטרתה לסייע לקשישים ולחלק מזון ובגדים לנזקקים. לדבריו הוא עשה זאת כדי שהעמותה תוכל להמשיך לפעול לרווחת הקשישים הנזקקים.

- ציין והצג את **סוג העבריינות** שראש העיריה נחשד בה, הסבר כיצד סוג העבריינות שצינת בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 7 - שאלת חצי אירוע

מדינת ישראל מחייבת את יצרני הסיגריות להצמיד תווית אזהרה למוצרים שהם משווקים. באזהרה עליהם לכלול פירוט של הנזקים העלולים להיגרם למעשן ולמי שנמצא בסביבתו. המדינה מעוניינת לצמצם את העישון, ולהביא לידיעת כל אדם מהו הסיכון הכרוך בעישון כדי שיוכל להחליט על פי שיקול דעתו אם לעשן או לא. יצרני הסיגריות שלא יפעלו על פי הכללים המחייבים ייענשו ויוטלו עליהם קנסות כבדים.

- ציין והצג את **העיקרון הדמוקרטי** שיצרני הסיגריות מחויבים לפעול על פיו. הסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 8 - שאלת חצי אירוע

בתקנון של אחד מבתי הספר בישראל נקבעו כללים המחייבים את התלמידים בתחום ההתנהגות, הלבוש והתספורת. אחד התלמידים הגיע לבית הספר בתספורת חדשה שאסורה על פי התקנון. מנהל בית הספר הורה לתלמיד להסתיר את תספורתו באמצעות כובע עד שיצמח שער. התלמיד טען כי באמצעות התספורת הוא מציג את הייחודיות שלו לפני משפחתו וחבריו, וכי ההוראה של המנהל להסתיר את התספורת פוגעת בזכות בסיסית שלו.

- ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שעל פיו פעל המנהל בהחלטתו. הסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 9 – שאלת חצי אירוע

לפני כשנה החליט משרד החינוך על הפסקת התקצוב של "סייעת אישית" לתלמידים נזקקים בחינוך המיוחד וקבע כי מעתה יתקצב המשרד רק סייעות שיסיעו לכל הכיתה. בתגובה, קבוצת הורים לתלמידים בחינוך המיוחד החליטו להשאיר את ילדיהם בבית כחלק ממאבקם לשינוי ההחלטה של משרד החינוך. טענתם הייתה שסיוע אישי לילדיהם אינו בגדר מותרות, אלא צורך הכרחי הנובע מן המגבלות הפיזיות והלימודיות הייחודיות של ילדיהם. כנגד החלטת ההורים שלא לשלוח את ילדיהם לבית הספר, החליט משרד החינוך להעמיד הורים לדין בשל הפרת דין המטיל חובה על הורים לשלוח את ילדיהם ללמוד במוסד חינוכי.

- ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שעליו מתבסס משרד החינוך בהחלטתו להעמיד לדין את ההורים. הסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 10 - שאלת חצי אירוע

קבוצת אזרחים החליטה למחות כנגד התנהלותם של מנהלי הבנקים השונים. המוחים נקטו צעדים שונים שכללו הפגנות, הפצת סרטונים ואף איומים על בני משפחותיהם של הבנקאים. מנהלי הבנקים פנו לבית המשפט בדרישה להפסיק את פעולותיהם של המפגינים. בעקבות תלונות הבנקאים, החליטה פרקליטות המדינה להעמיד לדין כמה מן המפגינים. אחת ממנהלות הבנקים ביקשה למסור את עדותה בדלתיים סגורות (ללא קהל) ודרך שיחת וידאו. לדבריה, בעקבות האיומים שהיא ובני משפחתה קיבלו, היא חוששת מפני התנכלויות נוספות. השופט דחה את בקשתה וחייב אותה להעיד בבית המשפט עצמו, והסביר שעל המנהלת לנהוג לפי הכללים המחייבים את כל העדים. הוא הוסיף שמשמר בתי המשפט יוכל לשמור על הסדר ולהבטיח את שלומה.

- ציין את העיקרון הדמוקרטי בשמו דחה השופט את בקשתה של מנהלת הבנק. הסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 11 - שאלת חצי אירוע

באתרי בנייה נעשה שימוש בכלים מכניים כבדים, בין השאר מצויים בהם מנופים המופעלים בידי מנופאים. על פי נוהלי הבטיחות בעבודה, שקבעה מדינת ישראל, מנופאי רשאי להפעיל מנוף רק אם הוסמך לכך וקיבל רישיון להפעלתו. בזמן האחרון, התפטרו מנופאים מוסמכים רבים מעבודתם. עקב התפטרותם נוצר מחסור חמור במנופאים באתרי בנייה, ולכן החלו להעסיק בתפקיד זה בניגוד לתקנות, אנשים שאינם מוסמכים לכך. המשרד הממשלתי הממונה על הבטיחות הודיע כי הוא מתכוון להגביר את הפיקוח ואת האכיפה באתרי בנייה נגד מי שמפעיל מנוף ללא הסמכה ורישיון. כמו כן יוטל על מנהלי אתרי בנייה, שיימצאו בו מפעילי מנוף לא מוסמכים, קנסות גבוהים.

- ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שעל פיו אתרי בנייה צריכים לפעול. הסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 12 – שאלת ידע פשוטה

- הצג נקודת דמיון ונקודת שוני בין פקודה בלתי חוקית לפקודה בלתי חוקית בעליל.

שאלה 13 - שאלת חצי אירוע

ידוענים (סלבריטאים) ביקשו לתעד אירוע פרטי שלהם מן האוויר באמצעות רחפן נושא מצלמה. כדי לאפשר זאת הורתה רשות התעופה האזרחית לסגור את המרחב האווירי באזור שהתקיים בו האירוע ואסרה לטוס בו בזמן האירוע. לטענת הרשות, ההחלטה התקבלה על פי כללי התעופה האזרחית ועל פי הנהלים המחייבים אותה בנוגע לשימוש ברחפנים.

- ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שלפיו החליטה רשות התעופה האזרחית לסגור את המרחב האווירי. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 14 - שאלת אנסין

הפרת חוק איננה תופעה חריגה או חולפת והיא חייבת לעורר בנו דאגה. לא מדובר רק בהפרת חוק על ידי אזרחים מן השורה, אלא גם הפרת חוק המבוצעת על ידי בכירים הנושאים בתפקידים ציבוריים כגון: ראשי ערים הנחשדים, חדשות לבקרים, בפרשיות שוחד והטיית מכרזים, שרים ובעלי תפקידים המנצלים את מעמדם וממנים את מקורביהם לתפקידי מפתח.

גורמים שונים נאבקים בתופעה, למשל, הרשות השופטת שלא מהססת לגזור עונשים חמורים על אנשי ציבור בכירים המועלים בתפקידם, או המשרד האפקטיבי של ביקורת המדינה, כמו גם ארגונים חברתיים אקטיביים ותקשורת לוחמנית. אלא שבצד זאת חלו התפתחויות מדאגות הבאות לידי ביטוי ביחסי הון-שלטון, וכמובן פרשיות שחיתות רבות בשלטון המקומי.

מבוסס על מאמר: ברזילי, ג. עם שחיתות לא מתפשרים, יוני 2016

- הצג את סוג העבריינות השלטונית-אישית. הסבר כיצד סוג עבריינות זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 15 - שאלת חצי אירוע

במהלך נסיעה ברחובות חיפה זיהו שוטרים רכב פרטי שנסע באופן חשוד. לאחר שעצרו השוטרים את הרכב הפרטי ראו שיושבים בו 11 ילדים מלבד הנהג, כאשר שבעה מהם בתא המטען. הנהג הסביר כי ההסעה לקייטנה לא הגיעה והוא מיהר להגיע למחוז חפצו וכן רצה לחסוך בעלויות של נסיעות כפולה ולכן הסיע את כל הילדים בבת אחת. השוטרים עצרו את הרכב והודיעו לנהג שהוא יואשם ויוזמן למשפט.

- ציין והצג את סוג העבריינות שבאה לידי ביטוי במעשיו של הנהג. הסבר כיצד סוג עבריינות זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 16 - שאלת חצי אירוע

מנהל כספים במוסד ממשלתי נחקר בחשד שלא נהג כראוי בתקציב שקיבל. המנהל טען שהוא לא לקח שקל אחד לכיסו. לדבריו, אמנם הוא קיבל תקציב מהמדינה בכדי לתת שירות מסוים לאזרחים, אך הוא החליט שהשירות הזה חשוב פחות משירות אחר שהוא רגיל לתת לאזרחים שבתחום אחריותו ולכן העביר את הכסף, ללא אישור, לטובת שירות אחר.

- ציין והצג את סוג העבריינות של המנהל. הסבר כיצד סוג עבריינות זה בא לידי ביטוי בדבריו.

שאלה 17 – שאלת חצי אירוע

ראש עיר נעצר בחשד כי עבר עבירות של מרמה והפרת אמונים. על פי החשד, ניצל ראש העיר את מעמדו כדי לקדם אינטרסים של איש עסקים בעיר. לטענת המשטרה, ציפה ראש העיר כי איש העסקים יתמוך בו בבחירות הקרובות.

- ציין והצג את סוג העבריינות שבה נחשד ראש העיר. הסבר כיצד סוג עבריינות זה בא לידי ביטוי בקטע.

פרק 19 - דמוקרטיה מתגוננת

דמוקרטיה מתגוננת

- הגנה על המשטר הדמוקרטי, עקרונותיו ואופי המדינה (כללי משחק, ערכים דמוקרטיים ואופי המדינה).
- מפני אדם או קבוצה שפועלים בזירה הציבורית תוך ניצול הכלים הדמוקרטיים על מנת לפגוע במשטר הדמוקרטי או לפגוע באופי המדינה.
- במקרים בהם האיום ממשי המדינה מתגוננת על ידי שלילת הזכות להיבחר ולפעול פוליטית, תוך הגבלת חופש הביטוי וההתאגדות.

דמוקרטיה מתגוננת בישראל:

- במדינת ישראל נעשה שימוש ברעיון הדמוקרטיה המתגוננת.
- על פי חוק יסוד הכנסת וחוק המפלגות מפלגה לא יכולה להשתתף בבחירות לכנסת אם יש במטרותיה:
 - (א) שלילת קיומה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.
 - (ב) הסתה לגזענות.
 - (ג) תמיכה במאבק מזוין של מדינת אויב או ארגון טרור נגד מדינת ישראל.

שאלות

שאלה 1 – שאלת ידע פשוטה

הצג שתי הגבלות על התמודדות בבחירות הכלליות, המופיעות ב"חוק יסוד: הכנסת" וב"חוק המפלגות", ומבטאות את רעיון "הדמוקרטיה המתגוננת".

שאלה 2- שאלת ידע פשוטה

הסבירו כיצד הממשלה מיישמת את עקרון הדמוקרטיה המתגוננת.

שאלה 3- שאלת חצי אירוע

בפסיקה תקדימית, הורה בית משפט צרפתי לחברת האינטרנט האמריקאית "יאהו", לחסום בפני משתמשים צרפתים את הגישה לאתרי המכירות הפומביות של החברה, בהם נמכרות מזכרות נאציות.

- הצג את ההגישה שהנחה את בית המשפט בפסיקתו. הסבר את תשובתך על סמך הקטע.

פרק 20 - ביטחון ודמוקרטיה

חקיקת חירות\תקנות לשעת חירום

- הממשלה מוסמכת להתקין תקנה לשעת חירום לטובת הגנת המדינה, ביטחון הציבור וקיום אספקה ושירותים חיוניים.
- ייחודן בכך שאף שהן חקיקת משנה, הן יכולות לגבור על הוראות חוק (למעט חוקים חסינים כמו ח"י: כבוד האדם וחירותו, ח"י חופש העיסוק וח"י הכנסת).
- לפי החוק בישראל ניתן להתקין רק כאשר מוכרז מצב חירום במדינה (על-ידי הכנסת). בפועל, מאז הקמת המדינה מוכרז בה על-ידי הכנסת מצב חירום (ההכרזה מחודשת אחת לשנה).

מעצר מנהלי

- מעצר מניעתי מידי ללא הליך פלילי רגיל כנגד העצור\ גם בלי שהוא מואשם בביצוע עבירה כלשהי (סמכותו של שר הביטחון להורות עליו).
- מטרתו למנוע פגיעה בביטחון הציבור\בטחון המדינה\זכות לחיים וביטחון של אזרחי המדינה.
- הליך הנתון לביקורת רבה בשל הפגיעה הקשה בזכויות ולכן חלות עליו הגבלות בחוק (בסמכות שר הביטחון בלבד לבצע מעצר מנהלי לפרק זמן ארוך, תקף לתקופה של 6 חודשים וניתן להארכה).

שאלות:

שאלה 1- שאלת ידע פשוטה

הצג את המושג חקיקת חירום.

שאלה 2- שאלת ידע פשוטה:

הסבר מהו מעצר מנהלי ומה חשיבותו למשטר הדמוקרטי.

שאלה 3- שאלת ידע פשוטה:

הצג דרך אחת שבה המדינה מגנה על עצמה ועל אזרחיה מפני איומים על ביטחונה.

המשטר בישראל – יש ללמוד לפחות 3 מתוך 4 נושאים

פרק 21 - יסודות חוקתיים

תתי נושאים לפרק:

- ✓ 21.1 – המעמד המשפטי של מגילת העצמאות: ערכית, משפטית וביטוי בחוק-יסוד.
- ✓ 21.2 – חוקי-יסוד: מעמד, תוכן וצורה.
- ✓ 21.3 – חוקי-היסוד: כבוד האדם וחירותו וחוק חופש העיסוק.
- ✓ 21.4 – חוק-יסוד: ישראל-מדינת הלאום של העם היהודי.
- ✓ 21.5 – חוק השבות וחוק האזרחות.

21.1 – המעמד המשפטי של מגילת העצמאות: ערכית, משפטית וביטוי בחוק-יסוד

- הכרזת העצמאות מבטאת חזון לאומי המצוי בישראל בקונצנזוס רחב.
- למגילת העצמאות אין מעמד משפטי מחייב אך בית המשפט קבע שהיא מקור מרכזי לאופן פרשנותם של חוקים אחרים כאשר איננה עומדת בסתירה לחוק מפורש אחר.
- מעמדה המשפטי של ההכרזה התחזק מאז שנכנס לתוקף תיקון לחוקי היסוד הקובע שהם "יכובדו ברוח העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל". לפי הגישה הרווחת נותר מעמדה כמקור לפרשנות חוקים בלבד.

21.2 – חוקי-יסוד: מעמד, תוכן וצורה

- מהווים את פרקי החוקה העתידית לפי פשרת הררי.
- בישראל נחקקו 16 חוקי יסוד.
- ישנה מחלוקת פרשנית האם יש לחוקי היסוד בישראל מעמד חוקתי אף קודם שנעשה הליך לאגדם לכלל חוקה מאוחדת (בעבר סבר בית המשפט שאין להם מעמד חוקתי. בשנת 1995 שינה את פסיקותיו והכריז שיש לחוקי היסוד מעמד של חוקה וזהו המצב המשפטי הנוהג בישראל).
- שונים מחוק רגיל ב:

(א) צורה:	• הכותרת – בכותרת של חוק-יסוד יופיעו המילים: "חוק-יסוד". • ניסוח כללי - החוק ינוסח במילים כלליות. הפירוט ייעשה בחוקים רגילים, על בסיס חוקי היסוד. • שנת החקיקה - בחוק יסוד לא מופיע התאריך, משום שחקיקה מאוחרת מבטלת חקיקה קודמת.
(ב) תוכן:	התוכן של חוק יסוד עוסק בנושאים שאמורים להיות בחוקה. התוכן הוא כללי ומציג את הבסיס הראוי לחוקים הבאים. הנושאים הם העקרונות המרכזיים של המדינה כמו היות מדינת ישראל מדינה יהודית ודמוקרטית, סמכויות רשויות השלטון השונות וזכויות האדם והאזרח.
(ג) מאפיינים נוספים	• שריון (נוקשות) - פירושו הגנה פורמאלית על החוק כולו, או על סעיפים מתוכו. הכוונה היא שכדי לשנות סעיף משוריין בחוק יסוד צריך <u>רוב מוחלט</u> או <u>רוב מיוחד</u> בכנסת. לכמה מחוקי היסוד אין שריון בכלל, וזה מפחית ממעמדם. • פסקת הגבלה - פסקת הגבלה היא פסקה בחוק היסוד שתפקידה למנוע חקיקה של חוק אחר

הסותר את העקרונות המופיעים באותו חוק יסוד, פרט למקרים שנועדו לתכלית ראויה. זוהי הגנה מהותית על תוכן החוק. לא בכל חוקי היסוד של ישראל מופיעה פסקת הגבלה, וזה מפחית ממעמדם, אבל בכל מקרה לחוק יסוד יש <u>עליונות</u> על חוק רגיל, והוראה הנמצאת בחוק יסוד גוברת על הוראה הנמצאת בחוק רגיל. • יציבות - יציבות פירושה שלא ניתן לשנות את חוקי היסוד אפילו באמצעות תקנות לשעת חירום, וזה מאפשר לשמור על קיומו של החוק בכל מצב.	
--	--

21.3 – חוקי-היסוד: כבוד האדם וחירותו וחופש העיסוק

חוק-יסוד: חופש העיסוק	חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו
• החוק מבטיח את חופש העיסוק.	• מפרט את <u>זכויות היסוד</u> של האדם בישראל הכוללות את: הזכות לחיים ולשלמות הגוף, זכות הקניין, הזכות לכבוד ולפרטיות, חופש התנועה.
• <u>פסקת הגבלה</u>: ניתן לחוקק חוק הסותר את הזכות שבחוק היסוד רק בתנאי שהוא "הולם את ערכיה של מדינת ישראל ונועד לתכלית ראויה" ופגיעתו בזכות מידתית.	• <u>פסקת הגבלה</u>: ניתן לחוקק חוק הסותר את הזכויות שבחוק היסוד רק בתנאי שהוא "הולם את ערכיה של מדינת ישראל ונועד לתכלית ראויה" ופגיעתו בזכות מידתית.
• <u>פסקת התגברות</u>: ניתן לכנסת לחוקק לזמן קצוב חוק הסותר חוק זה גם ללא התקיימות תנאי פסקת ההגבלה.	• שאלת פרשנותו המרחיבה של החוק והשימוש שעושה בו בית המשפט כבסיס לפסילת חקיקה של הכנסת נתונה במחלוקת ציבורית.
• שאלת פרשנותו המרחיבה של החוק והשימוש שעושה בו בית המשפט כבסיס לפסילת חקיקה של הכנסת נתונה במחלוקת ציבורית.	

21.4 - חוק-יסוד: ישראל - מדינת הלאום של העם היהודי (המכונה "חוק הלאום")

"חוק יסוד: ישראל - מדינת הלאום של העם היהודי" הינו חלק מחוקי היסוד, שהם חלק בלתי נפרד מהיסודות החוקתיים של המדינה, שבהתאם לפשרת הררי אמורים להיות תשתית לחוקה העתידית. חוק זה מעגן את אופייה היהודי של מדינת ישראל ומגדיר את מדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי.

יש לפרט שלושה סעיפים מתוך החוק:

עקרונות יסוד	(א) ארץ ישראל היא מולדתו ההיסטורית של העם היהודי, שבה קמה מדינת ישראל. (ב) מדינת ישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי, שבה הוא מממש את זכותו הטבעית, התרבותית, הדתית וההיסטורית להגדרה עצמית. (ג) מימוש הזכות להגדרה עצמית לאומית במדינת ישראל ייחודי לעם היהודי.
סמלי המדינה	(א) שם המדינה הוא "ישראל". (ב) דגל המדינה הוא לבן, שני פסי תכלת סמוך לשוליו, ומגן דוד תכול במרכזו. (ג) סמל המדינה הוא מנורת שבעת הקנים, עלי זית בשני צדדיה, והמילה "ישראל" למרגלותיה. (ד) המנון המדינה הוא "התקווה". (ה) פרטים לעניין סמלי המדינה ייקבעו בחוק.
בירת המדינה	ירושלים השלמה והמאוחדת היא בירת ישראל.
שפה	(א) עברית היא שפת המדינה. (ב) לשפה הערבית מעמד מיוחד במדינה; הסדרת השימוש בשפה הערבית במוסדות ממלכתיים או בפניהם תהיה בחוק. (ג) אין באמור בסעיף זה כדי לפגוע במעמד שניתן בפועל לשפה הערבית לפני תחילתו של חוק-יסוד זה.
קיבוץ גלויות	המדינה תהיה פתוחה לעלייה יהודית ולקיבוץ גלויות.
הקשר עם העם היהודי	(א) המדינה תשקוד על הבטחת שלומם של בני העם היהודי ושל אזרחיה הנתונים בצרה ובשביה בשל יהדותם או בשל אזרחותם. (ב) המדינה תפעל בתפוצות לשימור הזיקה בין המדינה ובין בני העם היהודי. (ג) המדינה תפעל לשימור המורשת התרבותית, ההיסטורית והדתית של העם היהודי בקרב יהדות התפוצות.
התיישבות יהודית	המדינה רואה בפיתוח התיישבות יהודית ערך לאומי, ותפעל על מנת לעודד ולקדם הקמה וביסוס שלה.
לוח רשמי	הלוח העברי הוא לוח רשמי של המדינה ולצידו ישמש הלוח הלועזי כלוח רשמי; השימוש בלוח העברי ובלוח הלועזי ייקבע בחוק.
יום העצמאות וימי זיכרון	(א) יום העצמאות הוא יום החג הלאומי הרשמי של המדינה. (ב) יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ויום הזיכרון לשואה ולגבורה הם ימי זיכרון רשמיים של המדינה.
ימי מנוחה ושבתון	שבת ומועדי ישראל הם ימי המנוחה הקבועים במדינה; למי שאינם יהודים זכות לקיים את ימי המנוחה בשבתם ובחגיהם; פרטים לעניין זה ייקבעו בחוק.
נוקשות	אין לשנות חוק-יסוד זה אלא בחוק-יסוד שהתקבל ברוב של חברי הכנסת.

21.5 - חוק השבות וחוק האזרחות

חוק האזרחות	חוק השבות
• חוק המגדיר את הדרכים השונות לקבלת אזרחות ישראלית. <u>הדרכים לקבלת אזרחות:</u> (א) <u>מכוח חוק השבות.</u> חוק זה נובע מתפיסת היסוד של מדינת ישראל כמדינת הלאום של כל יהודי העולם ולכן מקנה אזרחות אוטומטית לכל מי שעולה לארץ מכוח חוק זה. (ב) <u>מכוח לידה ושיבה בארץ.</u> לא יהודים שנולדו בארץ לאחר קום המדינה, ולא הייתה להם אזרחות אחרת, והם תושבי ישראל לפחות 5 שנים רצופות עד ליום הגשת הבקשה, יקבלו אזרחות ישראלית, אם הגישו בקשה בהיותם בין גילאי 18-21. (ג) <u>מכוח אימוץ.</u> קטין שאומץ לפי "חוק אימוץ ילדים", ואחד מהוריו היה אזרחי ישראלי ביום האימוץ, יקבל אזרחות ישראלית. (ד) <u>ישיבה רצופה בישראל</u> בין השנים 1948-1952. (ה) <u>לידה לאזרחים ישראלים.</u> (ו) <u>מכוח התאזרחות.</u> התאזרחות על בסיס קריטריונים שונים ובכללם מגורים של 3 שנים בישראל, ויתור על אזרחות קודמת, כוונה להשתקע בארץ וידעת מה של השפה העברית- בכפוף לאישור שר הפנים. (ז) <u>מכוח הענקת.</u> שר הפנים רשאי להעניק אזרחות על בסיס תרומה למדינה למי שיש בכוונתו להשתקע בארץ.	• חוק משנת 1950 הקובע שכל יהודי זכאי לעלות לארץ. • החוק מאפשר גם לבניות זוגם של יהודים, ילדיהם של יהודים ובניות זוגם, ונכדיהם של יהודים ובניות זוגם לעלות לארץ (אם כי הם אינם נרשמים כיהודים). • חוק זה נובע מתפיסת היסוד של מדינת ישראל כמדינת הלאום של כל יהודי העולם ולכן מקובל לראות בו חוק מבחין ולא חוק מפלה. • במדינות רבות בעולם קיימת מדיניות הגירה המבוססת על עקרון שבות של בני הלאום. <u>סוגיית מיהו יהודי</u> • מדינת ישראל התמודדה במהלך השנים עם השאלה מהי הגדרתו המדויקת של יהודי הזכאי לעלייה לארץ מתוקף חוק השבות. • בתיקון לחקיקה שבוצע בשנת 1970 נקבע כי "יהודי הוא מי שנולד לאם יהודייה, או שנתגייר והוא אינו בן דת אחרת". • החוק אינו מגדיר מהו הגיור המאפשר הגדרה כיהודי לצורך החוק (גיור אורתודוכסיון/פורמלי/קונסרבטיבי) והנושא נתון למחלוקת ציבורית רבת שנים.

שאלות:

שאלה 1 – שאלת חצי אירוע:

הסוכנות היהודית אחראית מטעם המדינה על הקשר עם קהילות יהודיות בתפוצות. לאחרונה יזמה הסוכנות מיזם חדש בו שליחים ישראלים ששבו ארצה משליחות בתפוצות יקבלו כלים ועזרה בשמירה על קשר מול קהילותיהם גם לאחר סיום השליחות. בכיר הדגיש כי מהלך זה יחזק את הקשר בין מדינת ישראל לעם היהודי בתפוצות וכן יסייע לשמר את המורשת היהודית של כל קהילות העם היהודי. לדבריו, במהלך זה הסוכנות היהודית מצליחה לקיים באופן משמעותי ואמיץ את אחד מחוקי היסוד.

- ציין והצג את **חוק היסוד** שעליו התבסס בכיר הסוכנות. הסבר כיצד חוק יסוד זה בא לידי ביטוי בדברי הבכיר.

שאלה 2 - שאלת ידע פשוטה:

- הציגו שני מאפיינים יהודיים של מדינת ישראל המופיעים ב"חוק יסוד: ישראל-מדינת הלאום של העם היהודי".

שאלה 3 - שאלת חצי אירוע

במרוצת שנת הלימודים האחרונה נסגרה מערכת החינוך כמה פעמים בגלל מגפת הקורונה. כדי לאפשר חזרה סדירה ללימודים, באופן שלא יסכן את בריאות התלמידים ועובדי ההוראה, דרשו שרי הממשלה וראשי ערים שונות לחייב את עובדי ההוראה להתחסן. קבוצה קטנה של עובדי הוראה התנגדה לדרישה זו. לטענת חברי הקבוצה, אסור לחייב אותם להתחסן משום שדרישה כזו פוגעת בזכויות יסוד, שאף עוגנו באחד מחוקי היסוד שקבעה הכנסת.

- ציין והצג את **חוק היסוד** שעליו התבססו עובדי ההוראה שהתנגדו לדרישה. הסבר כיצד חוק יסוד זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 4 – שאלת חצי אירוע

בעקבות ההסכם בין ישראל לאיחוד האמירויות הערביות, השרה העומדת בראש משרד התפוצות פנתה לאנשי הקהילה היהודית שם, ואמרה להם כי מדינת ישראל מעוניינת לסייע להם בתחום החינוך היהודי. הסיוע בתחום זה הוא חלק מתוכנית ייחודית שיזם משרד התפוצות. תוכנית זו תתרום לחיזוק הקשר בין מדינת ישראל ליהודים ברחבי העולם ולביסוס ייחודה של ישראל בהיותה מדינה יהודית.

- ציין והצג את **חוק היסוד** שעליו מתבססת הפנייה לאנשי הקהילה היהודית. הסבר כיצד חוק יסוד זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 5 – שאלת ידע פשוטה

- הסבר שני הבדלים בין חוק יסוד לבין חוק רגיל.

שאלה 6 – שאלת ידע פשוטה

- הסבר כיצד מבטא **חוק השבות** את היותה של מדינת ישראל מדינה יהודית.

שאלה 7- שאלת ידע פשוטה

- הסבר מי זכאי לעלות לישראל ולהשתקע בה על פי **חוק השבות**.

שאלה 8- שאלת חצי אירוע

ארגונים לשמירה על זכויות אדם עתרו לבג"ץ בטענה שהצפיפות בבתי הכלא בישראל גבוהה מדי. לדברי העותרים, בשל הצפיפות הגבוהה האסירים חיים בתנאי מחנק ודוחק בתאים, ובריאותם נפגעת. מצב זה הוא בניגוד לחובה להימנע מענישה אכזרית ובלתי אנושית, ויש בו משום השפלה ללא צורך של האסירים והפרה של זכויות היסוד שלהם. בית המשפט קיבל את העתירה וקבע שתנאי הכליאה של האסירים אינם כחוק משום שהם פוגעים בזכויות היסוד של הפרט. לכן על המדינה להגדיל במידה ניכרת את שטח המחיה המוקצה לכל אסיר.

- ציין והצג את **חוק היסוד** שעליו התבססה פסיקת בג"ץ. הסבר כיצד חוק היסוד הזה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 9 – שאלת ידע פשוטה

- הסבר את מעמדה המשפטי של מגילת העצמאות.

שאלה 10 - שאלת חצי אירוע

בכל שנה בתקופת החורף נרשמים בבתי החולים עומסים חריגים. המחסור במיטות אשפוז גורם למצב שבו מטופלים נאלצים לשכב במסדרון לעיני זרים ולפעמים אף להתחנן באופן מבזה לתשומת ליבם של חברי הצוות הרפואי. דו"ח חריף בנושא טוען כי מצב זה אינו תקין, והוא סותר את אחד מחוקי היסוד.

- ציין והצג את **חוק היסוד** אליו מתכוון הדו"ח. הסבר כיצד המצב המתואר באירוע עומד בסתירה לחוק היסוד, לפי המתואר בקטע.

שאלה 11 – שאלת חצי אירוע

מעבר הגבול היבשתי, המאפשר יציאה מישראל לחצי האי סיני, נסגר בעקבות מגפת הקורונה, בגלל סגירת המעבר הזה נמנעה מאזרחים ישראלים האפשרות לצאת מישראל לסיני במשך יותר משלושה חודשים. בתגובה על כך, פנו כמה אזרחים במכתב לשר הפנים ובו הם דרשו לפתוח את מעבר הגבול לסיני. לטענתם, סגירת הגבול פוגעת בזכויות אדם יסודיות ולכן היא מנוגדת לאחד מחוקי היסוד של מדינת ישראל.

- ציין והצג את **חוק היסוד** שעליו התבססו האזרחים בפנייתם לשר. הסבר כיצד חוק זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 12 – שאלת חצי אירוע

לאחרונה פנו חברי כנסת אל שר הפנים וביקשו ממנו לאפשר לאזרח גאורגי לא-יהודי לקבל אזרחות ישראלית. חברי הכנסת טענו כי אזרחות ישראלית תהיה אות הוקרה לאדם זה אשר פעל לשימור ולהנצחה של התרבות היהודית ומוסדות הדת של יהודי גאורגיה, ועשה אותם למפעל חייו. שר הפנים נעתר לבקשה.

- ציין והצג את **התנאי אחד לקבלת אזרחות**, שעל פיו פעל שר הפנים בהחלטתו. הסבר כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 13 - שאלת חצי אירוע

אדם החי בחוץ לארץ גילה שסבו היה יהודי. אף כי הוא עצמו אינו יהודי, הוא החל להתעניין בתולדות העם היהודי ובתרבותו, ואף שקל לעבור לגור בישראל. הוא פנה לשגרירות ישראל במדינה שבה הוא חי כדי לבדוק אם יוכל לבוא לישראל ולחיות בה. בתשובה לפנייתו נאמר לו שלפי חוק האזרחות של מדינת ישראל הוא זכאי לאזרחות, ולכן יוכל לקבוע את מקום מגוריו בארץ.

- ציין והצג את **הדרך (תנאי) לקבלת אזרחות** לפי חוק האזרחות, שעליה מתבססת תשובת השגרירות. הסבר את תשובתך על פי הקטע.

שאלה 14 – שאלת חצי אירוע

כמה בני משפחה ממדינה באמריקה ביקשו לעלות לישראל. בבקשתם לעלות לארץ הם טענו שהסבא שלהם היה יהודי, והציגו אישורים ומסמכים המוכיחים זאת. משרד הפנים קיבל את בקשתם ואפשר למשפחה לעלות לארץ.

- ציין והצג את **החוק** שבני המשפחה התבססו עליו בבקשתם לעלות לארץ. הסבר כיצד חוק זה בא לידי ביטוי בקטע.

פרק 22 - הרשות המחוקקת

תתי נושאים לפרק:

- ✓ 22.1 – עבודת הכנסת: קואליציה, אופוזיציה, מליאה וועדות.
- ✓ 22.2 – תפקידי הכנסת: כינון הממשלה, ייצוג האזרחים, חקיקה, פיקוח וביקורת, מינוי בעלי תפקידים ואסיפה מכוננת.
- ✓ 22.3 – חקיקה ראשית: תהליך החקיקה.

הרשות המחוקקת/פרלמנט/כנסת

- בית הנבחרים – הפרלמנט – הכנסת בישראל מונה 120 חברים.
- מייצגת את ריבונות האזרחים ואת העמדות השונות בחברה.
- תפקידה העיקרי הוא חקיקת חוקים.
- מכוננת את הממשלה ומוסמכת להצביע אי אמון בממשלה.
- מהווה מנגנון פיקוח פורמאלי, מפקחת ומבקרת את מדיניותה ופעולותיה של הרשות המבצעת (על-ידי אופוזיציה, ועדות, אישור תקציב וכלים פרלמנטריים).
- בהתאם לפסיקת בית המשפט מהווה גם רשות מכוננת לענייני חוקה.
- בוחרת וממנה בכירים כמו – נשיא המדינה ומבקר המדינה.

22.1 - עבודת הכנסת: קואליציה, אופוזיציה, מליאה וועדות

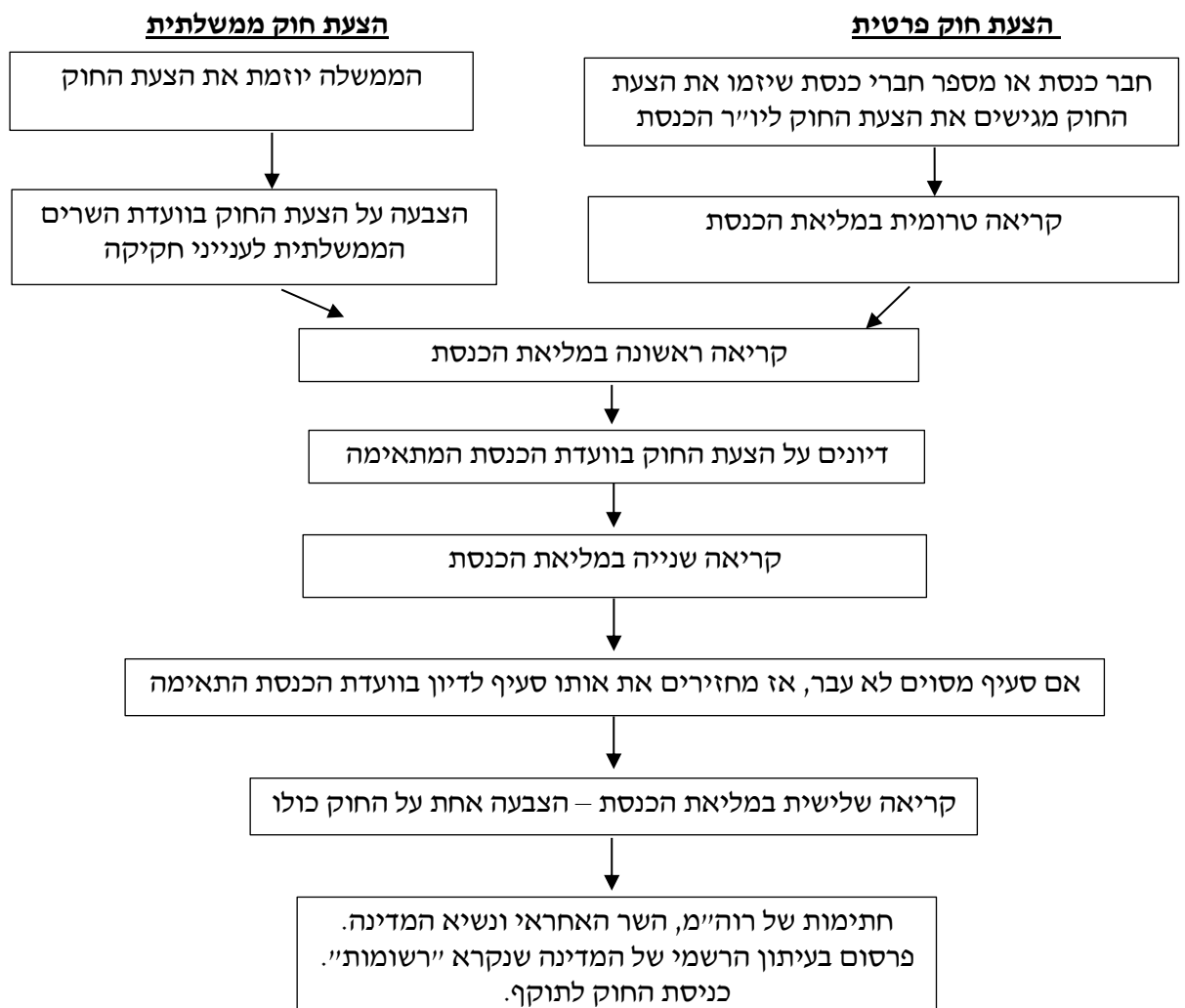
• (לרוב) סיעות הקואליציה מהוות יחד רוב של חברי הכנסת בפרלמנט ומהוות את בסיס התמיכה של הממשלה בפרלמנט. • מבוססת על הסכמים קואליציוניים בין הסיעות המרכיבות אותה.	(א) קואליציה:
• סיעות הכנסת שאינן שותפות בממשלה. • מספר החברים באופוזיציה קטן בדרך כלל ממספר חברי הקואליציה וממחצית חברי הפרלמנט • <u>תפקידי האופוזיציה</u>: לבקר ולפקח את השלטון ולהציב לו חלופה וליטול חלק בחקיקה ובוועדות הכנסת.	(ב) אופוזיציה:
• הגוף המרכזי בו נעשית עבודת הכנסת ובו מתקבלות מרבית ההחלטות. • חברים בגוף זה כל 120 חברי הכנסת. • דיוני המליאה מתקיימים באולם המליאה וההחלטות מתקבלות ברוב קולות של חברי הכנסת הנוכחים בדיון (למעט סוגיות בהן נדרש בחוק רוב מיוחד). • הנושאים העיקריים הנדונים במליאה: הצעה לסדר יום, שאילתה, הצעת חוק או הצעת אי אמון.	(ג) מליאה:
• חלק עיקרי מעבודת חברי הכנסת הוא השתתפות בדיוני ועדות הכנסת (הייצוג בוועדות נקבע על-פי היחס של ייצוג הסיעות בכנסת ולסיעות הקואליציה יש רוב בוועדות). • הועדות (חלקן קבועות וחלקן מיוחדות) דנות בתחומים מוגדרים (למשל: כספים, כלכלה, חוץ וביטחון, חינוך, עבודה ורווחה, בריאות, מעמד האישה וכו').	(ד) ועדות הכנסת:

• <u>נושאי הדיונים</u>: דיון על פרטי הצעות חוק וניסוח שלהן, אישור חקיקת משנה ודיון עם אנשי מקצוע. • וכל עניין אחר אשר נמסר לדיונה ע"י הכנסת. • תפקיד: ייעול העבודה הפרלמנטרית (בירור פרטים, היוועצות מומחים, שיתוף הציבור).	
---	--

תפקידי הכנסת:

מכוננת את הממשלה ומוסמכת להצביע אי אמון בממשלה.	א) כינון ממשלה
מייצגת את ריבונות האזרחים ואת העמדות השונות בחברה.	ב) ייצוג האזרחים
תפקידה העיקרי הוא חקיקת חוקים.	ג) חקיקה
מהווה מנגנון פיקוח פורמאלי שתפקידו לפקח ולבקר את מדיניותה ופעולותיה של הרשות המבצעת על ידי אופוזיציה, ועדות, אישור תקציב וכלים פרלמנטריים שונים.	ד) פיקוח וביקורת
בוחרת וממנה בכירים, כמו: נשיא המדינה ומבקר המדינה.	ה) מינוי בעלי תפקידים
בהתאם לפסיקת בית המשפט מהווה גם רשות מכוננת לענייני חוקה.	ו) אסיפה מכוננת

22.3 – חקיקה ראשית: תהליך החקיקה

קריאה טרומית:

- הצעת חוק פרטית של חבר כנסת שעברה את אישור נשיאות הכנסת עולה להצבעה במליאה.
- אם ההצעה זוכה לרוב היא עוברת לטיפול ועדת הכנסת הרלוונטית הדנה בפרטי הצעת החוק ומעצבת את הנוסח שיעלה בקריאה הבאה או ממליצה לדחותה.
- (הצעות חוק ממשלתיות פטורות מקריאה טרומית).

קריאה ראשונה:

- הצבעה במליאה על הצעת חוק ממשלתית שאושרה בוועדת השרים לענייני חקיקה או על הצעת חוק פרטית שעברה קריאה טרומית.
- אם ההצעה זוכה לרוב היא עוברת לטיפול ועדת הכנסת הרלוונטית הדנה בפרטי הצעת החוק ומעצבת את הנוסח שיעלה בקריאה הבאה או ממליצה לדחותה.
- במסגרת דיון הועדה זכותו של כל ח"כ להציע הסתייגויות לנוסח סעיפי החוק.

קריאה שנייה ושלישית:

- לאחר אישור ההצעה בקריאה הראשונה היא נידונה בוועדת הכנסת ואז עולה להצבעה במליאה.
- הכנסת מצביעה על כל אחד מסעיפי החוק ומאשרתו לא מאשרת אותם לאור הסתייגויות הח"כים שהוצעו בדיון הועדה (קריאה שנייה).
- לאחר גיבושה הסופי של הצעת החוק במסגרת הקריאה השנייה מצביעה הכנסת על החוק כמכלול מאשרת או דוחה אותו (קריאה שלישית).
- לאחר אישור החוק בקריאה שלישית, חותמים עליו יו"ר הכנסת, רה"מ, הנשיא והשר הרלוונטי, הוא מתפרסם ברשומות ונכנס לתוקף.

שאלות:

שאלה 1 - שאלת חצי אירוע:

- במערכת הבחירות האחרונה החליטו מועמדים לכנסת מכמה רשימות להתאחד כדי להתמודד בבחירות ברשימה אחת. אחת המועמדות הסבירה כי איחוד הרשימות הוא מהלך הכרחי. לדבריה, איחוד הרשימות יבטיח שנציגי ברשימה החדשה יצליחו להיכנס לכנסת, ורק כך יביאו לידי ביטוי את רצון הבוחרים של כל אחת מן הרשימות שהתאחדו.
- ציין והצג את **תפקיד הכנסת** שמתממש באמצעות איחוד הרשימות. הסבר כיצד תפקיד זה בא לידי ביטוי בדברי המועמדת.

שאלה 2 - שאלת חצי אירוע:

- בפירות וירקות שגודלו בישראל ונמכרים בישראל נמצאו חומרי הדברה מסוכנים בריכוז גבוה. חומרי ההדברה עלולים לסכן את מי שצורך את הפירות והירקות האלה.
- בעקבות הממצאים האלה, דרשה הכנסת משר החקלאות, הממונה על הנושא, להשתתף בוועדת הבריאות של הכנסת כדי להסביר את הממצאים החמורים ולהציג תוכנית לצמצום השימוש בחומרי הדברה בחקלאות בישראל.
- ציין והצג את **תפקיד הכנסת** שבא לידי ביטוי בדרישת הכנסת. הסבר כיצד תפקיד זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 3 - שאלת חצי אירוע

מפלגה שנבחרה לכנסת ופעלה למען השכבות החלשות בחברה ובכלל זה ציבור הגמלאים. המפלגה פעלה לקידום יוזמות להצעות חוק שישפרו את רמת חייהם בישראל. יושב ראש המפלגה ציין באחת הפעמים שבהן התראיין לתקשורת שפעולות מפלגתו מקדמות את רצון בוחריה.

- ציין והצג את **תפקיד הכנסת** שבא לידי ביטוי בדבריו של יושב ראש המפלגה. הסבר כיצד תפקיד זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 4 - שאלת חצי אירוע

ראשי ממשלה בישראל הציגו בשנים האחרונות את המדיניות החדשה של ממשלתם בנאומים שנשאו מחוץ למשכן הכנסת. הם עשו זאת מפני שחברי הכנסת נוהגים לקטוע בקריאות ביניים נאומים במליאה, הזוכים לסיקור תקשורתי. אחד מחברי הכנסת טען שהתנהגות זו של ראשי הממשלה אינה ראויה במדינה דמוקרטית, משום שקריאות הביניים של חברי הכנסת הן ביטוי לחוסר שביעות הרצון של הציבור מתפקוד הממשלה. לדבריו, הימנעות של ראשי הממשלה מלנאום לפני הכנסת אינה מאפשרת לכנסת למלא את תפקידה כראוי.

- ציין והצג **תפקיד אחד** של הכנסת, שבשמו טען חבר הכנסת. הסבר כיצד תפקיד זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 5 - שאלת חצי אירוע

בשנים האחרונות נהרגו ונפצעו פועלי בניין רבים באתרי בניה בישראל. השנה, לאחר דיונים ארוכים בנוכחות שכללה נציגי קבלנים, אנשי מקצוע וועדי העובדים, אושרו בכנסת תקנות בטיחות חדשות שיחייבו שימוש בפיגומים איכותיים. בתקנות נקבע גם בנוסף כי בחמש השנים הקרובות ידווח משרד העבודה והרווחה אחת לשנה לוועדת העבודה והרווחה של הכנסת על יישום התקנות.

- ציין והצג את **תפקיד הכנסת** הבא לידי ביטוי בהחלטת הוועדה. הסבר כיצד תפקיד זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 6 - שאלת ידע פשוטה:

הצג שני תפקידים של **הרשות המחוקקת** (הכנסת).

שאלה 7 - שאלת חצי אירוע

בעקבות עלייה במספר הנפגעים בתאונות הדרכים נערך דיון בעניין זה במליאת הכנסת. כמה חברי כנסת טענו שהממשלה אינה פועלת במידה מספקת לפתרון הבעיה ודרשו שהממשלה תקבע כי הפחתת מספר תאונות הדרכים היא יעד לאומי. לדבריהם, על הממשלה להבטיח תחזוקה נאותה של הכבישים ולהטיל על שר התחבורה את האחריות למימוש יעד זה.

- ציין והצג את **תפקיד הכנסת** שבא לידי ביטוי בדרישה של חברי הכנסת. הסבר כיצד תפקיד זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 8 - שאלת חצי אירוע

בזמן האחרון יש עלייה בהיקף של פרסום תכנים באינטרנט, שעצם פרסומם עלול לסכן את ביטחונם הממשי של אנשים ואת ביטחון הציבור וביטחון המדינה. הממשלה הגישה הצעת חוק חדשה, העוסקת בהגבלת פרסום תכנים כאלה. ההצעה אושרה ברוב קולות בוועדת השרים לענייני חקיקה ואחר כך הועברה להצבעה במליאת הכנסת.

- ציין והצג את **הקריאה** (בהליך חקיקת חוק בכנסת) שהצעת החוק נמצאת בה. הסבר כיצד קריאה זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 9 - שאלת ידע

- הצג את המושגים **קואליציה ואופוזיציה**.

שאלה 10 - שאלת חצי אירוע

בישיבת הממשלה אושר לקדם את הצעת חוק המרכולים. הצעת חוק זו מעניקה לשר הפנים, יושב ראש ש"ס אריה דרעי, סמכויות לבטל חוקי עזר עירוניים (מלבד תל אביב), ובכך להגביל את החלטת בג"ץ בעניין המרכולים לתחומי תל אביב בלבד. החוק אושר בוועדת השרים לחקיקה, וכעת הוא יובא לאישור הכנסת.

- ציין והצג את **הקריאה** (בהליך חקיקת חוק בכנסת) שהצעת החוק נמצאת בה. הסבר כיצד קריאה זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 11 - שאלת חצי אירוע

בעקבות אישור חוק יסוד: ישראל- מדינת הלאום של העם היהודי (המכונה "חוק הלאום") התעורר ויכוח ציבורי נרחב. מספר חברי כנסת העלו לדיון הצעה להכריז על ישראל כמדינת כל אזרחיה. נשיאות הכנסת, שבחנה את ההצעה, החליטה לפסול אותה ולא להביא אותה כלל להצבעה במליאה. בנימוקיה קבעה שההצעה מבקשת לשלול את קיומה של מדינת ישראל כמדינתו של העם היהודי, ולכן אסור שתונח על שולחן הכנסת.

- ציין והצג את **סוג הצעת החוק** בה דנה נשיאות הכנסת. הסבר כיצד סוג הצעה זה בא לידי ביטוי בקטע.

פרק 23 - הרשות המבצעת

תתי נושאים לפרק:

- ✓ 23.1 – תפקידי הממשלה: קביעת מדיניות וביצועה, קביעת תקנות – חקיקת משנה, סמכות שיורית וחקיקת תקנות לשעת חירום
- ✓ 22.2 – סוגי אחריות: אחריות ממשלתית משותפת ואחריות מיניסטרילית

- הממשלה היא הרשות המבצעת של המדינה והיא אחראית על קביעת מדיניות ויישומה בכל תחומי החיים במדינה.
- בתחום החקיקה הממשלה יוזמת הצעות חוק ממשלתיות, עוסקת בחקיקת משנה של צווים ותקנות, קובעת תקנות לשעת חירום.
- לממשלה "סמכות שיורית" לפעול בכל תחום, אלא אם החוק מונע זאת ממנה או מטיל את הסמכות על גורם אחר.
- הממשלה מכהנת מכוח אמון הכנסת.

23.1 - תפקידי הממשלה:

(א) קביעת מדיניות ויישומה	קבלת החלטות והתוויות קווי פעולה בתחומים שונים הנמצאים באחריות משרדי הממשלה.
(ב) סמכות שיורית של הממשלה	- הממשלה מוסמכת לעשות בשם המדינה כל פעולה שאינה מוטלת בחוק על רשות אחרת (זהו חריג לכלל שהרשות המבצעת מוסמכת לפעול רק בתחומים שהוסמכה לעסוק בהם). - אין לפגוע בזכויות אדם מכוח סמכות שיורית, ולעניין זה נחוצה לכן הסמכה מפורשת בחוק.
(ג) קביעת תקנות - חקיקת משנה	- חקיקה נעשית על ידי הרשות המבצעת\ השרים\ רשות מקומית (באמצעות צווים, תקנות, חוקי עזר עירוניים). - נועדה לאפשר ביצוע החוק וקידום מטרותיו ע"י פירוט העקרונות שנקבעו בחקיקה ראשית. - אסור שחקיקת משנה תסתור חקיקה ראשית. - נתונה לפיקוח של ועדות הכנסת.
(ד) תקנות לשעת חירום	- הממשלה מוסמכת להתקין תקנה לשעת חירום לטובת הגנת המדינה, ביטחון הציבור וקיום אספקה של שירותים חיוניים. - ייחודן בכך שאף שהן חקיקת משנה, הן יכולות לגבור על הוראות חוק. - לפי החוק בישראל הכנסת יכולה להתקין רק כאשר מוכרז מצב חירום במדינה. בפועל, מאז הקמת המדינה מוכרז בה על ידי הכנסת מצב חירום (ההכרזה מחודשת אחת לשנה).

23.2 - סוגי אחריות ממשלתית:

- כל שר בממשלה נושא באחריות על כל החלטות הממשלה גם אם התנגד להחלטה מסוימת אך נותר בדעת מיעוט. - מתוקף אחריות זו מנוע שר מלמתוח ביקורת על החלטת הממשלה בפומבי או להצביע נגדה בכנסת.	אחריות ממשלתית משותפת
- לכל שר בממשלה אחריות כלפי הכנסת והממשלה ביחס לנושאים שבתחום משרדו ולפעולות סגל עובדיו, אף אם נעשו שלא בידיעתו. - חובתו של שר לדווח בכנסת על פעולות משרדו, להשיב על שאלות ועל הצעות לסדר היום הקשורות לתחום משרדו, וכן לתקן בעיות שבתחום משרדו. - האחריות המיניסטריאלית היא ציבורית בלבד ולא משפטית (לעומת אחריות אישית שמוטלת על השר ביחס למעשים או מחדלים שביצע עצמו).	אחריות מיניסטריאלית

שאלות:

שאלה 1 – שאלת חצי אירוע

בעקבות החובות הגדולים של רשויות מקומיות רבות בישראל, טען אחד מחברי הכנסת כי חלק גדול מהחובות נובע מכך שהרשויות לא גובות את מס הארנונה כמו שצריך, ומוותרות לחייבים רבים. הוא הוסיף כי מדובר בתופעה רחבה, ולכן שר הפנים, האחראי על הרשויות המקומיות, צריך להתפטר.

- ציין והצג את **סוג האחריות** ששר הפנים צריך לקחת לדעת חה"כ. הסבר כיצד סוג אחריות זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 2 - שאלת חצי אירוע

שר החינוך הציג בפני הממשלה את תוכנית קיצור החופשות "בתי הספר של החגים", שבמסגרתה ייפתחו גני הילדים ובתי הספר לילדים עד כיתה ג' החל משנת 2018 גם בחנוכה ובפסח. מטרת התוכנית להקל על הורים רבים בימי החופשות.

- ציין והצג את **תפקיד הממשלה** הבא לידי ביטוי בפעולתו של שר החינוך. הסבר כיצד תפקיד זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 3 - שאלת חצי אירוע

בעקבות תחקיר שפורסם בחברת החדשות על מצבה העגום של הפריפריה, הודיע השר לפיתוח הנגב והגליל כי הוא מתפטר מתפקידו. לדבריו: "כל ניסיונותיי לשיפור המצב העגום עלו בתוהו, ועל כן אני נושא באחריות מתוקף תפקידי ומתפטר".

- ציין והצג את **סוג האחריות הממשלתית** הבא לידי ביטוי בפעולתו של השר. הסבר כיצד סוג אחריות ממשלתית זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 4 - שאלת ידע פשוטה

- הצג שני תפקידים של הממשלה.

שאלה 5 - שאלת ידע פשוטה

- הסבר מהי **חקיקת משנה** ומהי חשיבותה.

שאלה 6 - שאלת חצי אירוע

שר המסחר והתעשייה חתם על הסכם סחר עם מדינה שעמה אין לישראל קשרים דיפלומטיים. אחד מחברי הכנסת הביע את מחאתו על מעשה זה, וטען כי השר לא היה מוסמך לחתום על הסכם זה בלי אישור הכנסת. בתגובה לטענה זו אמר דובר השר כי הממשלה היא שמנהלת את ענייני הכלכלה של ישראל, וכי אין חוק המחייב אותה לקבל את אישור הכנסת להסכמי סחר שהיא חותמת עליהם. לכן השר במסחר רשאי לחתום על הסכמים אלו בשם ממשלת ישראל.

- ציין והצג את **הסמכות של הממשלה**, שבשמה פעל שר המסחר והתעשייה. הסבר את תשובתך על פי הקטע.

שאלה 7 - שאלת ידע פשוטה

- הצג את המושג **אחריות ממשלתית משותפת**.

שאלה 8 - שאלת חצי אירוע

עשרות כבדי שמיעה וחירשים הפגינו מול הכנסת בטענה שבזמן מגפת הקורונה רבים מהם מתקשים ליהנות משירותים שונים כמו כל שאר האזרחים. בעקבות ההפגנה ובעקבות פניות רבות של גורמים שונים, אישרה הממשלה להקים מוסד שיהיה אקדמיה לשפת הסימנים. במוסד זה יעסקו במחקר, בתיעוד שפת הסימנים, בדקדוק השפה ובקידומה. אחד השרים אמר כי משרדו יפעל לקידום הקמת מוסד זה, שמטרתו, בין השאר, להנגיש שירותים שונים, לכבדי שמיעה ולחירשים.

- ציין והצג את **תפקיד הממשלה** שבא לידי ביטוי בהקמת האקדמיה. הסבר כיצד תפקיד זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 9 - שאלת חצי אירוע

על פי חוק שנקבע בכנסת, סטודנט שיציג לפני המוסד להשכלה גבוהה שבו הוא לומד אישור רשמי שיש לו לקות למידה יהיה זכאי להתאמות מיוחדות בלימודים. ארגון חברתי בדק את הנושא וגילה שהחוק עדיין אינו מיושם, אף על פי שהוא נקבע לפני זמן רב. לדברי יושב ראש הארגון, השרים הממונים על יישום החוק התרשלו, שכן הם עדיין לא קבעו את פרטי החוק שיאפשרו את הוצאתו לפועל. עקב כך בכמה מן המוסדות להשכלה גבוהה החוק אינו מיושם והסטודנטים הזכאים להתאמות אינם מממשים את זכאותם.

- ציין והצג את **תפקיד הממשלה** שהשרים התרשלו בו. הסבר כיצד תפקיד זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 10 - שאלת חצי אירוע

אחת מחברות הכנסת פנתה במליאת הכנסת לשר החקלאות וביקשה לדעת מה משרדו עושה כדי למנוע את התפשטות מחלת הכלבת. לטענתה, משרד החקלאות אינו פועל מספיק לחיסון חיות בר נגד כלבת, ומשום כך בני אדם ובעלי חיים עלולים להיות בסכנה. בדיון שנערך במליאת הכנסת בשבוע שלאחר מכן הודיע שר החקלאות כי משרדו הרחיב את היקף החיסונים, ולשם כך הוא כבר הוציא את כל התקציב המיועד לחיסון בעלי חיים בשנה זו. השר אף הוסיף ואמר כי הוא פנה למשרד האוצר בבקשה לקבל תוספת תקציב כדי להרחיב עוד את היקף החיסונים.

- ציין והצג את **סוג האחריות** שהתממשה בפעילות השר. הסבר כיצד סוג אחריות זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 11 – שאלת חצי אירוע

בתקופה האחרונה מורגש ברשתות השיווק מחסור בחמאה. פרשנים לענייני כלכלה מסבירים שמשרד הכלכלה ומשרד החקלאות מעוניינים להגן על יצרני החמאה המקומיים מפני תחרות ולכן מגבילים את ייבוא החמאה ממדינות אחרות לישראל.

- ציין והצג את **תפקיד הממשלה** שבא לידי ביטוי בדברי הפרשנים לענייני כלכלה. הסבר כיצד תפקיד זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 12- שאלת חצי אירוע

בישיבת הממשלה נערך דיון בעניין תכנית לפיתוח תחבורה מהנגב והגליל אל מרכז הארץ. כמה מהשרים שהשתתפו בדיון התנגדו לתוכנית בטענה שהיא יקרה מדי. בסיום הדיון נערכה הצבעה. תשעה עשר שרים הצביעו בעד התוכנית, ארבעה התנגדו ואחד נמנע. לאחר אישור התוכנית קרא ראש הממשלה לשרים להסביר לציבור את ההחלטה שהתקבלה. כאשר הוצגה ההחלטה בכלי התקשורת הצדיקו אותה כל השרים, גם אלה שבזמן הדיון התנגדו לה.

- ציין והצג את **סוג האחריות** שבה נהגו שרי הממשלה (אחריות מיניסטריאלית או אחריות משותפת). הסבר כיצד סוג אחריות זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 14 – שאלת חצי אירוע

המשרד להגנת הסביבה הוא משרד ממשלתי ומתפקידו לקדם שמירה על הסביבה ועל בריאות הציבור. במסגרת פעולותיו גיבש המשרד תוכנית שמטרתה לצמצם את הזיהום הסביבתי שנגרם משימוש בכלי פלסטיק חד-פעמיים. כדי להביא להפחתה של ממש בשימוש בכלים חד-פעמיים, בתוכנית שגובשה נכללת העלאה ניכרת של מחירי המוצרים הללו.

- ציין והצג את **תפקיד הממשלה** שמתממש בפעולותיו של המשרד להגנת הסביבה. הסבר כיצד תפקיד זה בא לידי ביטוי בקטע.

פרק 24 - הרשות השופטת – בתי המשפט

תתי נושאים לפרק:

- ✓ 24.1 – אי תלותה ועצמאותה של הרשות השופטת בישראל.
- ✓ 24.2 – סוגי משפט: משפט פלילי ומשפט אזרחי.
- ✓ 24.3 - בג"ץ, ביקורת שיפוטית, אקטיביזם שיפוטי, המהפכה החוקתית והוויכוח על סמכויות בג"ץ.

- מערכת בתי משפט (שלום, מחוזי, עליון) המכריעה בסכסוכים בין האזרחים לבין עצמם ובינם לבין רשויות השלטון.
- בודקת האם פעולותיהם של האזרחים ושל הרשויות נעשות בהתאם לחוק (היא המוסמכת לפרש את החוק).
- מפקחת על חוקיות הפעולות של הרשות המבצעת.
- בהתאם לפסיקת בית המשפט בסמכותו לפקח על הרשות המחוקקת על ידי ביקורת שיפוטית בהתאם לחוקי היסוד. נושא זה שנוי במחלוקת ציבורית.

24.1 - אי תלותה ועצמאותה של הרשות השופטת בישראל

- הרשות השופטת עצמאית בהחלטותיה השיפוטיות.
- במטרה להבטיח מימוש הזכות להליך הוגן, עקרון שלטון החוק ושמירה על אמון הציבור במערכת המשפט.
- עקרון זה מובטח באמצעות מספר כללים:

א) מרות החוק. השופטים כפופים אך ורק לחוק ופוסקים לפיו.
ב) תנאי העסקת השופטים. שכר השופטים גבוה ונקבע ע"י ועדת הכספים של הכנסת.
ג) משך כהונת שופט הוא עד גיל פרישה (70).
ד) אסור לשופט לשמש בכל תפקיד פוליטי.
ה) הדחת שופט נעשית בגין עבירות חמורות ולא בין תוכן פסקי הדין שלו.
ו) חסינות השופטים. חסינות מפני אחריות אזרחית בגין הכרעות שיפוטיות ומפני חקירה פלילית (ללא אישור היועמ"ש).

24.2 – סוגי משפט: משפט פלילי ומשפט אזרחי

משפט פלילי	• עוסק <u>בעברות על החוק</u> הפוגעות בשלום הציבור בסדר החברתי או בביטחון המדינה (שהמחוקק בחר להטיל עונש על העוברים עליהן). • המשפט מברר אם מגיע <u>עונש</u>, וקובע אותו לפי הנסיבות. • <u>המדינה</u> היא התובעת, והנאשם הוא <u>אדם או תאגיד</u>. • הענישה במשפט הפלילי יכולה להיות <u>מאסר</u> (או <u>עונש מוות</u> במקרים נדירים) או <u>קנס</u>.
משפט אזרחי	• עוסק <u>בסכסוכים</u> שבין אדם לחברו. • המשפט <u>מכריע בסכסוך</u> בין הצדדים על פי החוק והראיות. • התובע הוא <u>אדם או תאגיד</u> (לרבות המדינה או רשות מקומית), והנתבע הוא <u>אדם או תאגיד</u>. • במשפט אזרחי <u>אין ענישה</u>, ובסופו מתקבלת החלטה על <u>חיוב כספי</u> של המפסיד או הוראה אחרת לביצוע.

24.3 - בג"ץ, ביקורת שיפוטית, אקטיביזם שיפוטי, המהפכה החוקתית והוויכוח על סמכויות בג"ץ.

בג"צ:

- בית משפט גבוה לצדק (אחד מתפקידיו של בית המשפט העליון).
- מאפשר לכל אדם\ארגון לעתור בקשר להחלטות של רשויות המדינה או גופים ציבוריים אשר לדעתו גורמות לו עוול או פוגעות בזכויותיו.
- משמש ערכאה ראשונה ואחרונה בסוגיות בהן הוא מטפל.
- פועל באמצעות צווים שמבטלים החלטות או פעולות של רשויות המדינה :

א) צו על תנאי	צו של בג"צ המורה לרשות המשיבה בעתירה להופיע בפני בג"צ ולהציג את עמדתה לגבי העתירה.
ב) צו ביניים	צו של בג"צ למשיבה בעתירה להקפיד את המצב הקיים עד לסיום הדיון בעתירה (ניתן במקרים בהם מדובר בצעדים בלתי הפיכים של הרשויות).
ג) צו החלטי	צו הניתן בסיום הדיון בעתירה ומשמעו קבלת העתירה על ידי בג"צ, ביטול החלטת הרשות והנחייה כיצד לפעול.

ביקורת שיפוטית:

- ביקורת של מערכת המשפט (בדרך כלל על ידי בג"צ) על הרשות המחוקקת ועל הרשות המבצעת.
- מתבטאת בישראל מאז המהפכה החוקתית במידה רבה ע"י פסילת חוקים הסותרים חוקי יסוד.
- סמכות בית המשפט לביקורת שיפוטית והיקפה הראוי שנויים במחלוקת ציבורית.

אקטיביזם שיפוטי:

- מדיניות מרחיבה של בית המשפט בהתערבותו בפעולות הרשות המבצעת והמחוקקת.
- באה לידי ביטוי בבחינת סבירות שיקול הדעת של הממשלה במינויים ובהחלטות שונות ובמהפכה החוקתית.
- נתונה בוויכוח ציבורי-ערכי במדינת ישראל.

נימוקים בעד אקטיביזם שיפוטי

1. בית המשפט **מגן על עקרונות זכויות האדם, הדמוקרטיה ושלטון החוק** דבר המחייב את הרשות המחוקקת והמבצעת לפעול על פי עקרונות אלו כדי לעמוד בהכרעת בג"ץ.
2. בית המשפט משמש **כביטוי לרצון העם, הגבלת השלטון ושמירה על האינטרסים ארוכי הטווח של החברה**, בעוד נבחר הציבור מייצגים לא פעם אינטרסים פוליטיים קצרי טווח.
3. החלטות השופטים הן אובייקטיביות, מקצועיות ונקיות משיקולים זרים ומבוססים על עקרונות הצדק, היושר וההגינות וללא שום התערבות של שיקולים זרים או פוליטיים, בשונה משיקוליהם של נבחר הציבור הכפופים לאילוצים פוליטיים.

נימוקים נגד אקטיביזם שיפוטי

1. פסילת חוקים על ידי בית המשפט פוגעת בעקרון שלטון העם, שכן העם הסמיך את הכנסת לחוקק חוקים וביטול חוקים על ידי בית המשפט פוגע הלכה למעשה ברצון העם ונבחריו.
2. תפקיד הרשות השופטת הוא לדון בתחום השפיטה ולא החקיקה, התערבות בית המשפט בחקיקה פוגעת ומחלישה את הרשות המחוקקת, דבר שאינו בהכרח בתחום סמכותו ולמעשה מנוגד לעקרון הפרדת הרשויות.
3. חריגה מסמכות. התערבות בית המשפט במינוי שרים ובעלתי תפקידים בשירות הציבורי נתונה בסמכות ראש הממשלה והתערבות בג"ץ במינויים עלולה לפגוע בסמכות נבחר הציבור בקביעת בעלי התפקידים הפוליטיים והביצועיים שאמורים להוציא לפעול את מדיניות הממשלה והעומד בראשה שנבחרו על ידי הציבור.
4. פגיעה באינטרס הציבורי. קידום עקרונות הדמוקרטיה וההגנה על זכויות האדם על ידי בית המשפט נעשות לא פעם בניגוד לאינטרסים הביטחוניים, המדיניים ותוך פגיעה באופייה היהודי של מדינת ישראל, בניגוד לרצון העם.

המהפכה החוקתית והוויכוח על סמכויות בג"ץ

- המהפכה החוקתית היא תהליך שהחל בשנת 1992. בשנה זו נחקקו שני חוקי יסוד העוסקים בזכויות אדם ואזרח: חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו וחוק יסוד: חופש העיסוק שקבעו את זכויות האדם והאזרח והעניקו להם מעמד על חוקתי.
- חקיקת חוקי יסוד אלה אפשרה לבית המשפט לפסול חוקים העומדים בסתירה לתוכן חוקי היסוד.
- חוקי היסוד הללו הפכו לכלי מרכזי של בית המשפט בהגנה על זכויות האדם והאזרח בישראל ובהגנה מפני עריצות שלטונית.
- המשמעות של חוקי יסוד אלו היא שלכנסת, למרות היותה הרשות הנבחרת ומייצגת את העם, אסור לחוקק חוקים הסותרים את הערכים המעוגנים בחוקי היסוד, עובדה המעניקה לבית המשפט כוח שיפוטי רב.
- הוויכוח לגבי המהפכה החוקתית והנימוקים בעד ונגד. מאז החלה המהפכה החוקתית, היא נתונה בוויכוח ציבורי מתמיד – האם לבג"ץ יש את הסמכות לפסול חוקים שחוקקה הכנסת הנבחרת ע"י העם אם הם נוגדים את חוקי היסוד, או שאין לו סמכות לעשות זאת כי חוקי היסוד אינם חוקה ובג"ץ אינו יכול לפסול חוקים של הרשות הנבחרת.

נימוקים בעד המהפכה החוקתית

1. **הכנסת היא שיצרה את המהפכה החוקתית** (הרשות המכוננת), ובסמכותה לנסח את סעיפיה החוקה. חקיקת חוקי היסוד היא מימוש תפקידה של הכנסת כרשות מכוננת (שלטון העם).
2. **הכנסת היא שחוקקה את חוקי היסוד** - ולכן מקור הסמכות של בתי המשפט לפסול חוקים של הכנסת המנוגדים לחוקי יסוד בא מחוקים אלו שהכנסת שהיא הרשות המחוקקת חוקקה (שלטון החוק).
3. **חוקי היסוד מעגנים את זכויות האדם מממשים את היותה של מדינת ישראל מדינה דמוקרטית** – הם מגנים על זכויות האדם מפני חקיקה הפוגעת בהן. המהפכה החוקתית ממשיכה מסורת של בתי משפט בישראל בהגנה על זכויות אדם, וזאת באמצעות חוקי היסוד (עקרון זכויות האדם).
4. **רוב המדינות הדמוקרטיות מכירות בזכותם של בתי המשפט לפסול חוקים של הרשות המחוקקת אם הם נוגדים את זכויות האדם ואת עקרונות הדמוקרטיה** - המהפכה החוקתית נחוצה לבתי המשפט כדי להגן על זכויות אדם בישראל, דבר הזוכה לתמיכה רחבה (עקרון הפרדת הרשויות).

נימוקים נגד המהפכה החוקתית

1. **העם לא הסמיך את הכנסת לחוקק חוקה** – אזרחי המדינה יודעים שהם בוחרים את נציגיהם לכנסת, שהיא הרשות המחוקקת ולא הרשות המכוננת (שלטון העם).
2. **הכנסת לא התכוונה לאמץ חוקה** – חוקי היסוד הנוגעים לזכויות אדם נחקקו בשנת 1992 ללא דיון ציבורי, בנוכחות מצומצמת של חברי כנסת ובתקופת ממשלת מעבר. אימוץ חוקה הוא תהליך מהותי בחייה של אומה ולכן הוא צריך להתקבל לאחר דיון ציבורי ארוך ומקיף ובהסכמה רחבה, דבר שלא קרה בישראל (עקרון הכרעת הרוב).
3. **בית המשפט יוצר את החוקה, דבר שלא הוסמך אליו** – חוקות במדינות דמוקרטיות מתקבלות ביום כינונה של החוקה. בישראל, המהפכה החוקתית לא התרחשה כשחוקקה הכנסת את חוקי היסוד, אלא מספר שנים מאוחר יותר, כאשר בג"ץ פירש את חוקי היסוד כחוקתיים. בכך למעשה הכריז בית המשפט על חוקי היסוד כחוקה, דבר שאינו מוסמך לעשות משום שהוא לא נבחר על ידי העם. רק הכנסת מוסמכת לעשות זאת בשם העם (עקרון הפרדת הרשויות).

שאלות:

שאלה 1 – שאלת ידע פשוטה

- הצג שני נימוקים התומכים ב"מהפכה החוקתית".

שאלה 2 – שאלת ידע פשוטה

- הצג שני נימוקים המתנגדים ל"אקטיביזם השיפוטי".

שאלה 3 – שאלת ידע פשוטה

- הסבר שני כללים המבטיחים את עקרון אי התלות של הרשות השופטת.

שאלה 4 - שאלת חצי אירוע

- לאחרונה נעשו כמה ניסיונות לשנות את דרך בחירת השופטים בישראל. אחת ההצעות הייתה להגדיל את מספר נציגי הכנסת והממשלה בוועדה לבחירת שופטים, כך שהם יהיו רוב בוועדה. מגישי ההצעה טענו שבדרך זו הוועדה תשקף באופן מובהק יותר את העמדות שנבחרו העם מייצגים. בתגובה להצעה זו אמר משפטן ידוע שהקטנת חלקם של נציגי מערכת המשפט בוועדה תפגע במימוש של אחד העקרונות החשובים המנחים את הפעילות של הרשות השופטת, ולכן יש להימנע ממנה.
- ציין והצג את העיקרון המנחה את הרשות השופטת, שההצעה תפגע במימושו. הסבר כיצד הפגיעה בעיקרון זה באה לידי ביטוי בקטע.

שאלה 5 - שאלת חצי אירוע

- ממשלת ישראל החליטה לייצא למדינות אחרות חלק מן הגז הטבעי שהתגלה מול חופי הארץ. ארגוני סביבה וחברי כנסת מן האופוזיציה הגישו עתירות לבית המשפט הגבוה לצדק (בג"ץ) נגד החלטה זו. השופט הוציא צו ובו דרש מן המדינה להשיב בתוך שלושים יום על העתירות שהוגשו, ולהפסיק את יצוא הגז בפרק זמן זה.
- ציין והצג את הצו שהוציא בג"ץ. הסבר כיצד צו זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 6 - שאלת חצי אירוע

עורכת של עיתון מקומי פרסמה כתבה ובה היא טענה כי ראש עירייה מסוים אינו ראוי לכהן בתפקידו. לטענתה, ראש העירייה נבחר על בסיס מידע שקרי שהפיץ בציבור במסמך שבו פירט את כישוריו והשכלתו במהלך תעמולת הבחירות. בתגובה לכתבה הגיש ראש העירייה לבית משפט השלום תביעת לשון הרע נגד עורכת העיתון. הוא דרש מעורכת העיתון פיצוי כספי על הנזק שנגרם לו לכאורה בגלל פגיעה בשמו הטוב. בבית המשפט הוכח שהדברים שנכתבו בכתבה נכונים והתביעה אינה מוצדקת. לפיכך דחה בית המשפט את התביעה.

- ציין והצג לאיזה **סוג משפט** הופנתה התביעה של ראש העירייה. הסבר כיצד סוג משפט זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 7 - שאלת חצי אירוע

בעלת דירה בתל אביב חתמה עם קונה על הסכם למכירת דירתה. שבוע לאחר חתימת ההסכם התחרטה בעלת הדירה, והודיעה לקונה כי היא אינה מעוניינת למכור את הדירה, והיא מבטלת את ההסכם. הקונה פנה לבית משפט השלום בעיר, ותבע מבעלת הדירה פיצויים על הפרת ההסכם ביניהם. בית המשפט פסק לטובת התובע, וחייב את בעלת הדירה בתשלום פיצוי כספי.

- ציין והצג את **סוג המשפט** שהתנהל בין הקונה ובין בעלת הדירה. הסבר כיצד סוג המשפט הזה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 8 - שאלת חצי אירוע

פרשן פוליטי באחד מערוצי הטלוויזיה הביע את עמדותיו האישיות לגבי נושאים מדיניים שונים, מה שעורר תגובות רבות מצד עיתונאים אחרים. אחת התגובות כללה ביקורת אישית בסגנון בוטה, תוך השוואה לנאצים. הפרשן הגיש תביעה נגד כותב התגובה ותבע ממנו סכום פיצויים גדול. הוא הביע אכזבה מכך שבתקופת בחירות חלק גדול מהשיח התקשורתי מתמקד בתככים האישיים וברכילות- במקום לברר את נושאי המהות העומדים על הפרק ולדון בהם בציבור באופן ענייני.

- ציין והצג את **סוג המשפט** שבא לידי ביטוי בקטע. הסבר כיצד סוג משפט זה בא לידי ביטוי באירוע.

שאלה 9 - שאלת חצי אירוע

במדינה דמוקרטית מסוימת התנהלה מערכת בחירות, ובמהלכה הציבה קבוצת אמנים בפארקים ציבוריים פסלי עירום של אחד המועמדים בבחירות. עוברי אורח הצטלמו משועשעים עם הפסלים. בתגובה הגישו פעילים ממטה הבחירות של המועמד תלונה במשטרה נגד האמנים. לטענתם על המדינה להעמיד את האמנים לדין משום שפעלו בניגוד לחוק, ולא קיבלו אישור חוקי מן הרשויות להציב את הפסלים במקומות ציבוריים.

- ציין והצג את **סוג המשפט** שהפעילים ממטה הבחירות של המועמד מבקשים לערוך. הסבר כיצד סוג משפט זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלה 10 – שאלת ידע פשוטה

הסבר שני הבדלים בין **משפט פלילי** לבין **משפט אזרחי**.

פרק 25 - אשכול העולם היהודי

תתי נושאים לפרק:

- ✓ 25.1 – דילמות איתן מתמודדות הקהילות: מרכיבי הזהות של יהודי התפוצות.
- ✓ 25.2 – מגמות ודמוגרפיה של העם היהודי בעולם, שאלת מיהו יהודי, זרמים דתיים ואורתודוקסיים.
- ✓ 25.3 – השסע הדתי.
- ✓ 25.4 – תיאור הקבוצות השונות.
- ✓ 25.5 – הגורמים לשסע.
- ✓ 25.6 – אתגר החיים המשותפים

25.1 – דילמות איתן מתמודדות הקהילות: מרכיבי הזהות של יהודי התפוצות

הדילמות איתן מתמודדות הקהילות:

בקרב הדור הצעיר ישנה מגמת השתלבות בחברה המקומית והתרחקות מהמסגרת הקהילתית היהודית. הזהות הלאומית היהודית והזהות הדתית היהודית נחלשות. מצב זה מעמיד בסכנה את המשך קיומו של העם היהודי בתפוצות. לא אחת מואשמים יהודי התפוצות בנאמנות כפולה: מחד, למדינה שהם חיים בה, ומאידך למדינת ישראל. עובדה זו משפיעה לעתים על נכונותם של יהודים לפעול למען ישראל במדינות שהם חיים בהן, בעוד שמדינת ישראל מצפה מהם לתמיכה ולהזדהות עמה.

מרכיבי הזהות של יהודי התפוצות:

1) זהות אזרחית	יהודי התפוצות שמדגישים את המרכיב האזרחי בזהותם, מבטאים בכך את זיקתם למדינה שבה הם חיים.
2) זהות לאומית	יהודי התפוצות שמדגישים את המרכיב הלאומי בזהותם, מבטאים בכך את זיקתם לעם היהודי ולמדינת ישראל, שהיא מדינתו של העם היהודי.
3) זהות דתית	יהודי התפוצות שמדגישים את המרכיב הדתי בזהותם, מבטאים בכך את זיקתם לדת היהודית.

25.2 – מגמות ודמוגרפיה של העם היהודי בעולם, שאלת מיהו יהודי, זרמים דתיים ואורתודוקסיים.

מגמות בדמוגרפיה של העם היהודי בעולם:

- היום עומד מספר היהודים בעולם על כ-13 מיליון.
- בשנים האחרונות הצטמצם מספר היהודים בעולם, ונראה כי מגמה זו צפויה להימשך גם בעתיד. צמצום מספר היהודים נובע מ: עלייה בגיל הנישואין, צמצום מספר הילדים היהודיים הנולדים למשפחה. מאפיינים הקשורים לעלייה ברמת ההשכלה של נשים וגברים, תפיסת עולם אינדיבידואליסטית של פיתוח עצמי, הקדמת בניית הקריירה לבניית משפחה. מאפיינים אלו מתאימים לחברה מפותחת, מערבית, משכילה, ליבראלית ודמוקרטית. יש לציין

- שמרנית היהודים בעולם חיים בחברות מערביות מפותחות (מגמות אלו, הקיימות בעולם המערבי אינן מתקיימות בישראל שהיא המקום היחיד בו יש ריבוי טבעי חיובי של יהודים).
- שני מרכזי הקיום העיקריים של היהודים בעולם הם מדינת ישראל, שבה חיים כשישה מיליון יהודים, וארצות הברית שבה חיים כ-5.5 מיליון יהודים.
- יתר היהודים חיים במדינות שונות בעולם.
- יהודי ארצות הברית מבוססים מבחינה כלכלית, לכן ממדי ההיטמעות בקרב החברה גדולים, וממדי העלייה לארץ מצומצמים.
- היהודים בתפוצות: עם התפרקות ברית המועצות עלו לישראל כמיליון יהודים, וכחצי מיליון יהודים היגרו לארצות הברית ולגרמניה, בשל הידרדרות במצבם הכלכלי והביטחוני. כיום נותרו ברוסיה כ-200,000 יהודים. במדינות אמריקה הדרומית, ארגנטינה וברזיל, חיים יותר מחצי מיליון יהודים, עוד כחצי מיליון יהודים חיים ביתר מדינות אמריקה הדרומית. היהודים במדינות אמריקה הדרומית שומרים על הזיקה היהודית-לאומית באמצעות חיים קהילתיים והקמת בתי ספר עבריים. עם זאת, ישנם יהודים העוברים תהליכי היטמעות בחברה המקומית
- כמחצית מיהודי מערב אירופה מנהלת חיי קהילה, המבוססים על התרבות ועל המסורות היהודיות. היתר מתרחקים מהתרבות היהודית.
- הן באוסטרליה והן בדרום אפריקה ישנם ריכוזים יהודיים מבוססים מבחינה כלכלית, המשולבים היטב בחברה המקומית, ועם זאת שומרים על זיקה ליהדות.
- מאז קום המדינה נותרו במדינות האסלאם קהילות יהודיות קטנות השומרות על זיקה ליהדות. למשל, במרוקו חיים יותר מ-5,000 יהודים המרוכזים בערים הגדולות. בטורקיה חיים כ-20,000 יהודים המרוכזים בעיקר באיסטנבול ובאיזמיר, ומקיימים חיי קהילה הכוללים בתי ספר יהודיים.
- לסיכום, רוב יהודי התפוצות חיים בתפוצות מרצונם החופשי, ובקרב רבים מהם מתקיים תהליך חילון והצטרפות לזרמים הרפורמיים והקונסרבטיביים, שהם הרוב בקרב יהודי התפוצות (ביחס לזרם האורתודוקסי). בקרב יהודים רבים בתפוצות ישראל אינה נתפסת כמוקד קיום מרכזי של העם היהודי.

שאלת מיהו יהודי

- מדינת ישראל התמודדה במהלך השנים עם השאלה מהי הגדרתו המדויקת של יהודי הזכאי לעלייה לארץ מתוקף חוק השבות.
- בתיקון לחקיקה שבוצע בשנת 1970 נקבע כי "יהודי הוא מי שנולד לאם יהודייה, או שנתגייר והוא אינו בן דת אחרת".
- החוק אינו מגדיר מהו הגיור המאפשר הגדרה כיהודי לצורך החוק (גיור אורתודוקסי/רפורמי/קונסרבטיבי) והנושא נתון למחלוקת ציבורית רבת שנים.

זרמים דתיים ואורתודוקסים

1. **הזרם האורתודוקסי** – הזרם של היהודים החיים על-פי ההלכה והמסורת היהודית העוברת מדור לדור ומקפיד על קיום כל המצוות המעשיות. יש כאלו המשלבים קיום מצוות ושילוב ערכים של החברה הכללית ויש כאלו המקפידים רק על לימוד קודש. בתוך זרם זה ניתן להבחין בשתי קבוצות:

(א) **הקבוצה הדתית לאומית** – השקפת עולמם מחויבת להלכה היהודית ולציונות ובנוסף היא משלבת גם ערכים השייכים לתרבות המערבית אשר יש בהם התאמה לערכי היהדות הדתית. הדתיים הלאומיים שואפים שמדינת ישראל תהפוך למדינת הלכה אך גם במצב הקיים הם מכירים בכך שהיא מדינה יהודית.

(ב) **הקבוצה החרדית** – קבוצה זו רואה בהלכה היהודית את הבסיס היחידי לעם היהודי. לטענתם, הדרך היחידה שבה מדינת ישראל תוכל להיות מדינה יהודית, היא רק כאשר חוקי התורה יהיו חוקי המדינה. החרדים שוללים את הציונות כיוון שעל-פי אמונתם היה צורך להמתין עד בוא המשיח ורק בעקבותיו תוכל לקום מדינה יהודית שהיא מדינת הלכה.

- **הזרם הקונסרבטיבי** – גם זרם זה מחויב להלכה היהודית ולמצוות המעשיות אבל בניגוד לזרם האורתודוקסי, הקונסרבטיבים מתאימים את ההלכה לחיים המודרניים. למשל, מתירים נישואים של כהן וגרושה כיוון שכהן כיום לא משרת בתפקידי קודש. זרם זה מתנגד לחקיקה דתית שאין לגביה הסכמה לאומית רחבה ונאבק למען חופש דת ופלורליזם דתי.

- **הזרם הרפורמי** – זרם זה רואה ביהדות אמונה דתית, ולכן אפשר לוותר על מצוות מעשיות שלא תואמות את החיים המודרניים. מדינת ישראל לא מכירה בגיור רפורמי ובטקס נישואין וגירושין שנעשו בשטח המדינה, ומכאן נובעת המחלוקת בין הזרם הרפורמי לבין מדינת ישראל.

2. **הקבוצה המסורתית:** מדובר בקבוצה בעלת קשת דעות מגוונת. חלקם מאמינים בקיום האל וחלקם בשילוב בין הדת לבין הלאומיות היהודית. יש המקיימים מצוות רבות ויש כאילו שמקיימים בודדות. המצוות הנפוצות יותר הן אלו הקשורות לחגים וטקסים. הסיבה העיקרית לקיום המצוות היא הקשר אל המסורת היהודית.

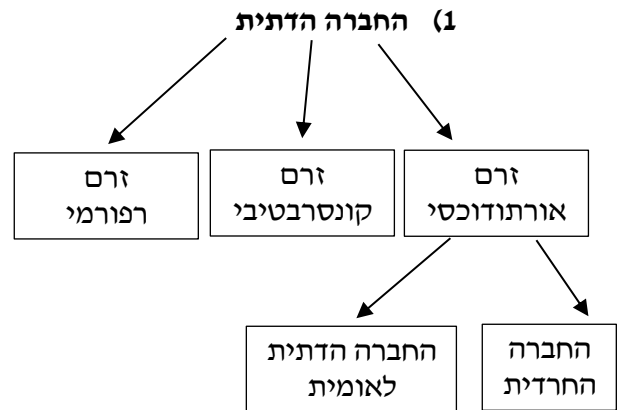
3. **הקבוצה החילונית:** קבוצה זו מגדירה את היהדות כתרבות לאומית ולא דת. החילונים רוצים לבטא את ציונה היהודי של מדינת ישראל בסמלים הקשורים אל המסורת והמורשת התרבותית היהודית ולא מפרשים מורשת זאת פרשנות דתית. יש ביניהם גם כאלה המקיימים מצוות אחדות הקשורים לחגים וטקסים אך לא בגלל מניע דתי אלא מתוך הזיקה להיסטוריה והמוצא היהודי שלהם. חלקם מעוניינים שישראל תהיה מדינה חילונית ולכן הם מתנגדים לחקיקה דתית ותומכים בהפרדת הדת מהמדינה.

25.3 – השסע הדתי

רקע: מדינת ישראל הדמוקרטית, המקיימת את עיקרון הפלורליזם וזכויות הקבוצה, מכירה בזכותן של קבוצות שונות בחברה הישראלית לשמור על זהותן וייחודן. משום שהחברה הישראלית היא חברה שסועה, שיש בה הרבה קבוצות בעלות דעות שונות, נוצר מתח בין הקבוצות.

שסע – קווי גבול חברתיים החוצים את החברה ומחלקים אותה למחנות שונים. בין מחנות אלו מתקיים מתח. בישראל השסע הדתי נובע בשל ויכוח הקיים בחברה הישראלית לגבי מקומה של הדת בחיים הציבוריים ומהיחס שכל קבוצה מעניקה לקשר שבין דת ומדינה.

25.4 – תיאור הקבוצות השונות

(2) החברה המסורתית

(3) החברה החילונית

(1) **החברה הדתית** (מהווה 25%-30% מקרב החברה היהודית במדינה, החברה הדתית מתחלקת לשלוש קבוצות)

א) הזרם האורתודוכסי

קבוצה זו מאמינה באלוהים, וחיה על פי התורה. חיים לפי ההלכה והמסורת היהודית כפי שהייתה לפני אלפי שנים, ומקפידים על קיום כל המצוות. עיקרי אמונתם:

- אמונה בהשגחה העליונה
- תפיסת עולם היונקת מן המקורות היהודיים וההלכה היהודית.
- לימוד תורה הוא בעל ערך מרכזי
- אורח חיים המקפיד על קיום מצוות.

הזרם האורתודוכסי מחולק ל-2 קבוצות:

(1) **החברה החרדית** (מהווה כשליש מהקבוצה האורתודוקסית)

- שואפים להקים מדינת הלכה, שבה אורח החיים יהיה על פי חוקי התורה.
- הציונות נתפסת ככפירה ולכן נשללת כתופעה פוליטית ואידיאולוגית.
- "תורתם אמונתם" – דוגלים בלימוד תורה כדרך חיים לגברים, וכמעט ללא השתלבות במעגל העבודה.
- ייחודם: המנהיגות החרדית מורכבת מגדולי תורה. הם הקובעים עבורם במישור הפוליטי והלאומי.
- אורח חיים מוקפד, לבוש ייחודי, מוגרים בשכונות מובדלות בערים השונות.
- מערכת חינוך עצמאית, אורח חיים תרבותי המנותק מהעולם החילוני.
- חלק גדול מהאוכלוסייה אינה משרתת בצה"ל. כיום מתחיל שינוי עם קיומו של הנח"ל החרדי, אליו מצטרפים חרדים צעירים שאינם לומדים בישיבות.

ניתן להבחין בין שתי קבוצות בחברה החרדית:

- (א) **רוב החרדים** - משלימים עם קיומה של מדינת ישראל, במובן המינהלי, ולכן מקבלים על עצמם לציית לחוקי המדינה, לקחת חלק בבחירות ולכנסת וברשויות המקומיות ולשמש בה בתפקידים שונים. עם זאת מטרתם העיקרית לקדם אינטרסים הקשורים לצביונה של המדינה באמצעות חקיקה דתית.
- (ב) **מיעוט החרדים** – קיצונים (נטורי קרתא, חסידי סאטמר). שוללים את קיומה של המדינה. קבוצה זו נבדלת לחלוטין, אינה מכירה במוסדות המדינה ובמערכת השיפוט שלה. אינם משתתפים בבחירות ואינם מיוצגים. נמנעים משימוש בשירותים שמציעה המדינה [קצבאות ילדים, ביטוח לאומי].

(2) החברה הדתית-לאומית (מהווה כשני שלישים מהקבוצה האורתודוקסית)

- מחויבים להלכה היהודית.
- דוגלים בערכים דמוקרטיים.
- דוגלים באידיאולוגיה ציונית המשולבת בערכים מן התרבות המערבית התואמת את השקפת עולמם הדתי.
- חזונו היא מדינת הלכה, אך בשלב זה הם מזוהים ומעורבים במדינה. משתלבים בחיי החברה הכלכלה והתרבות במדינה.
- דוגלים בשירות בצבא.
- מחנכים את בניהם במערכת החינוך הדתי הייחודי לחברה הדתית לאומית, הרואה חשיבות בהקניית ערכי דת ולימוד תנ"ך, תושב"ע לצד הקניית לימוד במקצועות כלליים והמדעיים.
- מקבלת את מרות ההלכה ומחייבת קיום מצוות התורה וההלכה כמו הזרם האורתודוקסי, בהתאמה לחיים המודרניים.
- גירויים ונישואים הם רק על פי ההלכה, והגיוור חייב להיות על פי ההלכה. יש התנגדות לנישואי תערובת.

(ב) **הזרם הקונסרבטיבי** (כחצי אחוז מהאוכלוסייה היהודית במדינה):

היהדות המסורתית – מחויבים להלכה היהודית ומקפידים על קיום כל המצוות, אבל מתאימים את ההלכה לחיים המודרניים.

- מקיימים שוויון הלכתי בין גברים לנשים, הבא לידי ביטוי בהסמכת נשים לרבנות, השתתפות נשים בניהול תפילות, ישיבה מעורבת בבתי הכנסת וכו'.
- פועלים למען חופש דת ופלורליזם דתי.
- נישואין וגירושין על פי ההלכה, מתנגדים לנישואי תערובת, אך מאפשרים נישואין פסולי חיתון (כמו כהן וגרושה).
- שוללים כפיית מצוות דת, ומתנגדים לחקיקה דתית. נאבקים לחופש דת.
- מקבלים את האמונה באל ובעם ישראל על פי ההלכה תוך חיפוש דרכים נוספות לעיצוב התפיסה הדתית היהודית.

ג) הזרם הרפורמי (כשליש אחוז מהאוכלוסייה היהודית במדינה):

התנועה ליהדות מתקדמת – טוענים שצריך לשנות את ההלכה בהתאם לשינויים המודרניים. ולכן כל אדם מאמץ מצוות המתאימות לו ואין למעשה מחויבות לקיים מצוות. שוברים את מסגרת ההלכה:

- שוויון בין המינים בזכויות ובחובות. אישה יכולה לשמש כרבנית ושליחת ציבור.
- שוויון גם בטקסי נישואין: האישה מקדשת את הגבר.
- הכתובה מנוסחת בהתאם לרצון הזוג וכתובה כהסכם הדדית ולא כבהלכה בה הגבר מחויב כלפי אשתו בתחום הכלכלי.
- מחתנים פסולי חיתון.
- תהליך הגיור אינו מחייב קבלת עול מצוות.
- התנגדות לכפייה דתית, לחקיקה דתית, לחופש דת ופלורליזם דתי.

2) החברה המסורתית (מהווה כ-40%-50% מקרב היהודים בישראל)

על פי תפיסתם יש לשמור על המורשת והאופי היהודי של המדינה. שומרים על מסורת ישראל הכוללים חגים, טקסים דתיים (ברית מילה, בר מצווה, חתונה על פי ההלכה) וקיום חלק מהמצוות.

- מאמינים בקיומו של האל ורואים ביהדות שילוב של דת ולאומיות. יש לכך השפעה על אורח חייהם.
- קיום מצוות קשור ל: חגים וטקסים, טקס ברית מילה, טקס בר מצווה, טקס נישואין על פי ההלכה, צום יום כיפור, ביקורים בבית הכנסת, שמירת כשרות והדלקת נרות.
- שמירת המצוות נובעת מן הזיקה לעם היהודי, למורשת ולמסורת היהודית, להיסטוריה של העם היהודי ולרצון לשמור על שלמות העם.
- ציבור זה מעוניין בשמירת צביונה היהודי של המדינה. חלקו תומך בחקיקה דתית בנושא המעמד האישי.

3) החברה החילונית (מהווה כ-25%-30% מקרב היהודים בישראל)

החילונים מהווים כ- 25% - 30% מהיהודים בישראל.

- עבור רוב החילונים, היהדות היא תרבות ולא דת, ועל כן צביונה של מדינת ישראל כמדינה יהודית יתבטא רק בסמלים לאומיים ולא דתיים.
- קיום מצוות: יש מתוכם המקיים מצוות הקשורות לחגים ולטקסים דתיים מתוך רצון לשמור על המסורת ואל ממניעים דתיים
- רוצים מדינה חילונית דמוקרטית ליברלית המכירה בזכותו של כל אדם לקבוע את אורח חייו. לכן הם מתנגדים לחקיקה דתית, ומעוניינים בהפרדת דת מהמדינה, וטיפול תרבותי חילוני.

25.5 – הגורמים לשסע בין דתיים ללא דתיים

הדתיים רוצים שהנישואין והגירושין בישראל יהיו על פי ההלכה היהודית וחוקי התורה תוך המשך עיגונם בחוק בתי דין רבניים. לעומתם, החילוניים רואים בחוק בתי הדין הרבניים המאפשר נישואין וגירושין בבית הדין הרבני בלבד, כפייה של הדת, ופגיעה מרכזית בזכויות אדם בסיסיות, כמו חופש מדת, הזכות לחירות וכדומה.	1) הוויכוח על המעמד האישי בישראל (נישואין וגירושין)
הדתיים מקפידים לשמור על השבת כהלכתה ואילו החילוניים רואים ביום זה, יום חופש ומנוחה המנוצל לפנאי ולבידור. בין הדתיים ללא דתיים ישנו ויכוח על אופי השבת בחיים הציבוריים הכוללים. למשל בנושאים כמו תחבורה ציבורית בשבת, פתיחת בתי קולנוע ומקומות בידור ובילוי אחרים.	2) הוויכוח על צביון השבת במרחב הציבורי
הזרם הדתי האורתודוכסי מתנגדים לקונסרבטיבים ולרפורמים. ואילו הקונסרבטיבים והרפורמים, דורשים קיום פלורליזם דתי ושוויון בין הזרמים.	3) הוויכוח על הכרה בזרמים בישראל (כולל הוויכוח על הגיור)
הדתיים רוצים חוקים דתיים המבוססים על המשפט העברי בחיים הציבוריים בישראל (לדוגמא חוק בתי דין רבניים, חוק חג המצות וחוק חזיר). לעומתם החילוניים רואים בחקיקה דתית כפייה של הדת, ופגיעה בזכויות אדם בסיסיות כמו חופש מדת, הזכות לחירות וכדומה.	4) הוויכוח על חקיקה דתית
חרדים רבים לא מתגייסים לצבא מתוך התפיסה 'תורתם אומנותם'. החילוניים והדתיים הלאומיים רואים באי שירות בצה"ל השתמטות ובריחה מחובות של אזרחי המדינה, ואילו החרדים רואים בניסיון לגייסם פגיעה בחופש הדת ופגיעה בערך העליון מבחינתם והוא לימוד תורה.	5) הוויכוח על גיוס בחורי ישיבות
הדתיים מגדירים יהודי רק על פי ההלכה: מי שנולד לאם יהודייה או שהתגייר על פי ההלכה. ולעומתם החילוניים טוענים כי יהודי הוא גם מי שחש שייכות לעם היהודי, ומי שמוכן להזדהות עם העם היהודי. בעיה נוספת קשורה לנושא הגיור: בישראל תהליך הגיור נעשה רק על פי האורתודוכסים ובהתאם להלכה, וחלק מהחילוניים כמו גם הקונסרבטיבים והרפורמים טוענים כי יש להכיר בגיור הנעשה על ידי זרמים אחרים ביהדות.	6) הגדרת מיהו יהודי
ישנם רבנים דתיים הקובעים פסקי הלכה המנוגדים לחוק הישראלי ומעודדים פגיעה בשלטון החוק.	7) התערבות הממסד הרבני בפוליטיקה הישראלית
חלק מהציבור הדתי, בעיקר הציבור הדתי הלאומי, מתעקש להמשיך ולגור בשטחים בגלל קדושת ארץ ישראל, ואילו רוב החילונים מוכנים לוותר על ההתנחלויות תמורת שלום.	8) התיישבות בשטחים (ביהודה ושומרון)

25.6 – אתגר החיים המשותפים

כל עיר מתקינה חוקי עזר עירוניים המאפשרים לתושביה לחיות בדרך הנוחה להם, מעבירים סמכויות להחלטה לרשויות המקומיות וכך כל רשות נוהגת בהתאם לציבור החי בתחום שיפוטתה. לדוגמא - היתר פתיחת בתי עסק, בידור ומקומות בילוי בשבת, או סגירת כביש (זכויות קבוצה) ייקבע על פי הרכב האוכלוסייה בעיר.	1) הסדרים מקומיים
לציבור הדתי מערכת חינוך נפרדת ואוטונומית. הדתיים הם אלו שקובעים את תכני הלימוד בעצמם בצורה עצמאית (זכויות קבוצה).	2) אוטונומיה חינוכית
התארגנויות חברתיות הנעשות באופן לא ממוסד שמטרתן היכרות הדדית, פעולות חברתיות משותפות, לימוד משותף של תרבות יהודית. מטרת פעולות אלה היא חיזוק המכנה המשותף וצמצום המתח בין חילונים לדתיים. אמנות (הסדרים). ניהול משא ומתן והגעה להסכמות משותפות בענייני דת ומדינה בין דתיים וחילונים. שימוש במנגנון הסטאטוס קוו כדי להגיע לפשרה ולהימנע מהחלטות חד צדדיות.	3) אמנות והתארגנויות חברתיות

שאלות:

- 1) - הצג את **עקרון ההסכמיות**.
 - הצג את המושג **השסע הדתי**.
 - הסבר כיצד עקרון ההסכמיות בא לידי ביטוי באחת הדרכים להתמודדות עם השסע הדתי.
- 2) - הצג שני מאפיינים של החברה החרדית בישראל.
 - הצג את המושג **מדיניות הבחנה**.
 - הסבר כיצד מדיניות ההבחנה מאפשרת מימוש של אחד המאפיינים של החברה החרדית.
- 3) - הצג את המחלוקת בין דתיים ובין חילוניים בחברה הישראלית בנוגע לסוגיית **צביון השבת** במרחב הציבורי.
 - הצג את **עקרון ההסכמיות**.
 - הסבר כיצד עקרון ההסכמיות יכול לסייע לפתרון המחלוקת בסוגיית צביון השבת במרחב הציבורי.
- 4) - הצג את המחלוקת בין דתיים לבין חילוניים בחברה הישראלית בנוגע לסוגיית **הנישואים והגירושים**.
 - הצג את הזכות לחופש **מדת**.
 - הסבר כיצד הזכות לחופש מדת באה לידי ביטוי במחלוקת שהצגת.
- 5) - הצג שני מאפיינים של החברה הדתית-לאומית בישראל.
 - הצג את העיקרון הדמוקרטי: **פלורליזם**.
 - כיצד עקרון הפלורליזם מאפשר לחברה הדתית-לאומית לשמור על מאפייניה הייחודיים?